DE TORMENTARIORVM VVLNERVM NATVRA, ET CVRATIONE LIBER.

IO. FRANCISCO ROTA AVTORE.

BONONIAE APVD ANSELMVM GIACCARELLVM MDLV.

BIBLIOTECA NAZ.

ILLVSTRISS. SIMVL, AC PRAEEXCELLENTISS. PARMAE PLACENTIAEQVE DVCI OCTAVIO FARNESIO IO. FRANCISCVS ROTA S. P. D.

SOLITI *ſunt Clementiſsime princeps qui animum ad ſcribēdum appulerunt, ſi cui ſuas lucubrationes nuncupant, id ea potiſsimum facere de cauſa, ut illius cui eas ſcribunt nomen reddant illuſtrius, poſteriſque commendent. Alii uerò non ea tantum ratione moti, uerum ut iis, à quibus beneficia aliqua acceperunt gratificentur, ne aut immemores acceptorum uideātur, aut ſibi neglecti officii dicā ſcribi committant. Demum non pauci id eo faciunt, ut aliquid ab eis, quibus eas dicant uiciſsim habeant, atque emungant. Ego uero hoc qualecunque opuſculum nomini tuo conſecrare uolui, ut tutius ſub tuo patrocinio in lucem ederetur: hoc unum mihi perſuadens, ſi te ſemel exorauero, quod quidem me facturum ſpero, ut has meas uigilias tibi conſecrari non graueris, me non fruſtra operam nauaſſe, neque oleum (ut aiunt) & operam perdidiſſe. Quandoquidem tu is me herculè es, qui ſi libellum in tutellam ſuſceperis, poſsis omnium ſycophantarum calumnias facillimè abigere. Nemo eſt enim, qui omnium ſuorum inimicorum iniurias longius magiſque ſtrenuè, repellat. Nam ſi ego coner, quod alios dicebam, nomen tuum præclarius reddere, uel tantillum quidem ad Serenitatem ac Celſitudinem tuam adiungere, nihilo ſanè plus agam, ut Terētiano illo utar, quā ſi dem operam, ut cum ratione inſaniam. Nam ut alia omittam, quem mortalium omnium præterit, te ex ea illuſtriſsima Farneſiorum proſapia eſſe, quæ uel antiquitate, uel nobilitate, uel uirorum illuſtrium copia, qui indè tanquam ex equo Troiano milites exilierunt, nulli aliæ in tota Italia cedat, ſitque ſecunda. Etenim quid ego dicam de ſummo illo Petri uicario* PAVLO *auo tuo Pontifice Max. nunquā ſatis honorato? qui ita ſanctè, & tam diu pontificatum ſuum ſumma cum diligētia geßit, Chriſtianāque*

SOC. IESV BIBL.

religionem ſibi D. O. M. *nutu traditam protexit, auxit, conſeruauit, no-
ſtramque* I*taliam ut pace cuſtodiuit, ut illum tota poſteritas lugeat, ſuſpi
ciat, ac ueneretur.* Q*uid de* A*mpliſsimis fratribus tuis, ac* R*eip. chriſtia-
næ columnis? Sanè quantum illi inter cæteros* S*anctæ ſedis* A*poſtolicæ*
R*omanæ prælatos præeminentiæ ac dignitatis habent, tantum tu inter
omneis* I*taliæ, ne dicam* E*uropæ principes excellis.* T*aceo nunc
animi tui dotes, quas ſi enumerare uelim omnes, tantum abſum, ut id præ
ſtem, ut ne cogitatione quidem complecti ullo modo poßim: uereorque, ne
merito quis dicat, me niui albedinem, aut igni caliditatem afferre uelle.*
E*t ſanè (ut uerum fatear) cum mecum* E*xcellentiam tuam perpenderem,
multum diúque dubitaui, ne quid exiſtimationi tuæ decederet, ne ue alij à
cætero minore tui admiratione tenerentur, quòd non magis te ſuſpicerem
ipſe, quam ut tam uile exiguumque munuſculum tibi uel inuito obtruderē:
non ſecus atque ruſtici quidam ineptiores ſolent, qui cum egregiè à ſe ho
noratum uolunt hoſpitem aliquem, ita illum, licet inuitum depræcantēque
pyris, malis, alijſque id genus nugis a ſe oneratum dimittunt: ut nec pon-
deri ferendo ullo modo ſit par, & omnino non habere hoſpitem ruri ma-
lit, quam eiuſmodi ſubindè xenijs honorari.* V*erumtamen cum me nonnul
li ex amicis, intimiſque meis familiaribus rogarent, atque efflagitarent,
& præſertim* P*etrus* P*aulinus* G*allus inter cæteros philoſophiæ ac medi
cinæ ſtudioſos non contemnendæ nec uulgaris eruditionis, qui mè quum*
B*ononiæ in publicis adminiſtrationibus anatomicis, quas ibidem pluries
adminiſtraui, tum in artis ipſius uſu, ſeu praxi (ut aiunt) exercenda, eſt ſe
cutus: ut quid ipſe ſentirem de uulnerum a noſtræ tempeſtatis tormentis
bellicis illatorum curatione ſibi exponerem, ac in compendium reduce-
rem. Sanè non potui amicis honeſta præſertim petentibus, & præclara
cupientibus ſtudium & operam meam denegare, nec ipſis morem non ge
rere: & ſi ſcio non defuturos uitilitigatores, qui laborem meum tanquam
ſuperfluum calumniari conentur, dicantque me in ſurdam tellurem contu
melias iacere, & umbram hominis mortui affligere.* Q*uibus ſic reſpon-
ſum uelim, me non mortuis, nec contra mortuos uerba facere, ſed eorum
ſcriptis tanquam ſibi ipſis ſi uiuerent reſpondere: non enim aliud ſi adeſ-
ſent, quam quæ iam ſcripta ſunt in medium producerent: ſunt enim illo-
rum monumenta ſatis firma teſtimonia eorum, quæ mente concipiebant
ipſi.* Q*uod ſi inter ipſos diuerſa nimirum ſentientes, & contrarias opinio
nes aſſerentes litem iuxta mei ingenij uires coner dirimere, ac iudicium
meum, in quibus mihi à ratione & experientia uidentur ab errare, ſubſcri*

bere: ſanè id nemini mirum uideri debet: nam ſi mihi hoc ipſum uitio, aut crimini detur, profectò uix unus philoſophorum ac prudentum, qui hactenus ſcripſerunt culpa carere poterit, nec crimen euitare. N*on quidem diuinus* Hippocrates, *qui antiquorum medicorum ſententias tanquam à iudicio rationis aberrantes reſſellens, ſuam ut ueritatis amator, ſcriptã reliquit: nec Ariſtoteles qui non ſolum cæterorum omnium philoſophorũ, ſed etiam præceptoris ſui* Platonis *ſummi philoſophi opinionem acerrimè reprehendit, uiuiſque rationibus redarguit, ac confutauit. Denique ſi diligenter ad amuſſim inſpiciamus pauci admodum erunt, qui non unà mecum taxandi ueniant.* Mea *tamen parum refert quid inuidi dicant, dummodo ſapientes in trutina examinent, quis noſtrum propius ad ueritatem accedat. Quid opus eſt plura? ſanè ità antiquum eſt, nullum ſcribendi modum mordacitatem poſſe effugere, ut huius rei etiam* Plato *meminerit. Igitur ut redeam unde digreſſus ſum, cum mihi in animo eſſet, hoc opus præfinire, ac Serenitati tuæ qualecunque conſecrare, me* IO. ALFONSVS MAVRELLVS, *qui inter tuos aulicos tui & eſt obſeruantiſſimus, & omni erga te officio, uel potius pietate fideliſſimus ac promptiſſimus, ab equo non ſatis cicurato in tibia non exiguo calce ictus oblæſuſque, ad ſe curandum uocauit: quod quidem curſum meum nõ parum accelerauit, ac ueluti (quod aiunt) currenti calcar addidit. Tibi itaque hoc leuidenſe munuſculum offero, dico, ac conſecro, rogóque ne graueris ſub tectum ac patrocinium tuum recipi, & poſteritati donari. Aiunt enim, aliquid liberalitatis etiam in accipiendo eſſe, putantque, non minus regium eſſe parua interim ab amicis tenuioribus fronte hilari, quum offeruntur accipere, quam uel maxima dare. Ità laudari ſolet magnus ille* Perſarum rex *Artaxerſes cognomento* Memor, *qui cum ruſticus aquam utraque manu è proximo hauſtam flumine obtuliſſet, benigno illam iucundóque uultu accepit. Et de ruſtico altero ſibi ingens malum porrigenti, per ſolem, inquit hic uir is mihi eſſe uidetur, qui ex parua etiam urbe magnam poſſit efficere animum uidelicet eius, à quo dabatur magis ſpectandum ratus, quam quod offerebatur munus.* V*ale.* Bononiæ Calendis Februarij

M D L V.

Ex Hieronimi Fracaſtorij Syphili, pulcherrima
Tormenti bellici deſcriptio excerpta.

Forte per umbroſos ſyluarum plurima ramos
Aßidue uolitabat auis: quæ picta niteneis
Cœruleo pennas, roſtro uariata rubenti,
Ibat natiuo ſecura per auia luco.
Has iuuenum manus ut ſyluas uidere per altas:
Continuò caua terrificis horrentia bombis
AEra, & flammiferum tormenta imitantia fulmen
Corripiunt, Vulcane tuum, dum Theutonas armas,
Inuentum, dum tela Iouis mortalibus affers.
Nec mora, ſignantes certam ſibi quiſque uolucrem,
Incluſam, ſalicum cineres, ſulphurque nitrumque
Materiam accendunt ſeruata in reſte fauilla.
Fomite correpto diffuſa repente furit uis
Ignea, circumſepta, ſimulque cita obice rupto
Intruſam impellit glandem: uolat illa per auras
Stridula: & exanimes paßim per prata iacebant
Deiectæ uolucres. magno micat ignibus aer
Cum tonitru: quo ſylua omnis, ripæque recuruæ,
Et percuſſa imo ſonuerunt æquora fundo.

IO. FRANCISCI ROTAE PHILOSOPHI AC MEDICI BONOnienſis clariſsimi, de Bellicorum tormentorũm vulneribus, eorumque curatione liber, in quo prætereà eius medicinæ partis quæ manu curat totius ferè, Enchiridion ad quottidianã medendi exercitationem, habetur.

Omnium etiam qui in hanc vſq; diem de hac re ſcripſerunt, vel placita corriguntur, vel rationes penitus euertuntur.

PROHEMIVM.

DE VVLNERVM quæ ab horridis ac triſtibus belli tormẽtis fiũt, natura, præſidiiſque & curatione: tametſi alii anteà tractauerint: ſcribere quoq; ego aggrediar, quoniam qui de his huc uſq; diſſeruerũt, è numero quidem eorum non uideantur, qui ſatis in rebus naturæ contemplandis, uerſati ſunt. Itaque ſciens quàm ſæpè, quamque facilè à falſo ſub ſpecie recti, opinanteis decipiamur, de his ſic ſcribere conſtitui, ut philoſophus exactiſsimè ratiocinari, non autem quod feciſſe alios conſtat, luſcioſe opinari uidear: tum ut quicunque non ſenſu, ſed animo hæc quæ ſcribam æſtimare uoluerit, ueritatem, ad quam

Occaſio ſcribendi.

Opinanteis ſæpè decipimur.

maximè nati ſumus, ſumere facilè poſsit. Ab ipſorũ autem tormentorum ratione initium ideo petere in animo eſt, quoniam quàm utile in uulneratis ſit ſubſtantiam materiam'ue, magnitudinem, figuram, nec non læſionis rationem conſiderare, nouerint etiam mediocriter in Chirurgica exercitati. Summatim igitur iam de eorum cõditione diſſeram.

In uulnerib. quid obſeruatu utile.

De Tormentis bellicis. Cap. I.

ARietum, catapultarum, ſcorpionum, baliſtarum & teſtudinum loco arcibus inexpugnabilibus expugnandis, bombardam, nouo ſanè & uulgari nomine appellatam (hominum an cacodemonum, dicam neſcio) efferata ingenia excogitarunt. Immanis cuius atq; horrendi tormenti autorem caſum & fortunam alii faciunt, Alii uerò pulueris nomine, & occaſione idem repertũ fuiſſe (quod noſtra non intereſt diſputare) contendunt. Porrò bombardæ omne genus priſcis ignotum, inuiſumq; fuiſſe facilè credi poteſt. Nec enim adduci poſſum, ut credã, quod aliqui tamen enixè affirmant, Virgilium machinam hanc illis deſcripſiſſe uerſibus.

Iuuentionis tormentorũ opinio. Bombarda priſcis ignota.

VI. Æneidos.

Vidi & crudeleis dantem Salmonea pœnas
Dum flammas Iouis, & ſonitus imitatur Olympi
Quatuor hic inuectus equis, & lampada quaſſans
Per Graium populos, mediæq; per Elidis urbem
Ibat ouans, diuumq; ſibi poſcebat honorem
Demens, qui nimbos, & non imitabile fulmen
Aere, & cornipedum curſu ſimularat equorum.

Etenim cũ nihil prorſus bombarda à fulmine, quod maximè imitatur differat, non dixiſſet Poeta, & non imitabile fulmen: imo ſi hanc aliquando cognouiſſet, fulmini non ſolum æquaſſet, uerum fortaſſè etiam

ſummopere prætuliſſet, quoniã illi non tam in multis ſit ſimilis, uerum & pluribus quoque præſtet. Siquidem terrenum hoc telum, cæleſti fulmini, quod ubi uentus rupit nubem, exarſitq́, & ignem habuit eſt, ſimilem generationem habet: Hocque atq́ illud impetu conglobatur. Illud aurum & æs, & argentum eliquat intus, ſacculis ipſis nullo modo ambuſtis, ac ne confuſo quidem ſigno ceræ. Hoc carnem terit, & oſſa infringit, armaturis & ueſtimentis intactis. Militi enim in Ingolſthadii obſidione (A. Vitellio peditũ duce ſtrenuiſsimo referente) ſpherula bombardica cũ ſupra cubitum, quo armatus erat tranſuolaſſet, & radium, & ulnam pannis interim atq́ armaturis illæſis attriuit. In hoc atq́ in illo commune contingit fulgetrũ prius cerni, quàm tonitrum audiri, cum ſimul tamẽ fiant, nec mirum, quoniam lux ſonitu uelocior, & etiam quati prius omne, & afflari quàm percuti: nec quemquam tangi qui prior illius fulgur, aut tonitrua, huius uerò coruſcationem, & bombum audierit. Atque quidem hæc ſunt, quæ ſimilia habent. Si uerò ſingula ſingulis referre uelimus, fulmen ab hoc telo eò ſuperabitur, quoniam fulminum alia non adurant, ſed diſsipant: alia non urant, ſed infuſcant, hoc autem & urat, & diſsipet, & infuſcet: fulmẽ hyeme & æſtate rarò fit, Scythæ, & circũ rigẽtia, & Aegyptum id nũquam experiuntur. Ex iis quæ terra gignũtur lauri fruticem non icit, ex marinis uitulos, ſicut nec è uolatilibus aquilam percutit. At qui hoc omni tẽpore omni loco, aere uel mitiore uel nimboſo offendat nulli arbori, nulli piſci nulli aui, nulli denique rei parcat, non profanis, non ſacris. Porrò bombardis hoſtes (nihil enim a deò aut ſtabile, aut firmum reperitur, quod non harum impetu deiectum facilè diſsipetur) quoſcunque lapidum ordines deiiciendo, mu

Bombardæ ad fulmẽ collatio.

Plin. lib. 2. cap. 45.

Bombarda quid fulmini præſtet.

Plin. lib. 2. cap. 52. & 57.

roſ & mœnia demoliuntur, arces & turres deiiciunt, ingentia ſummiſque ſumptibus erecta ædificia diruunt: quod ſi hoc loci conſtitiſſet, res feri æquo animo etiam potuiſſet. At uerò ſolicitudo, uel furor potius humanus huiuſce generis facilè portatiles machinas cum adinuenerit, atque ideò Martis gloria ſuccumbat, militare ſtudium honore uacet, nec uigor aut robur cognoſci queat, non eſt quòd ſtrenui & generoſi alioqui milites amplius intrepidè aduerſus hoſtes uel pugnent, uel cum illis concurrere ſtudeant, cũ ne quidem ingenio, nõ uiribus ab hoc uno telo quis tutus euadat. Quinimo aduerſus hoc inermem, armatò pugnare præſtat, quoniam quæ ad ſui tutelam quis aduerſus hoſtes arma induxerit maiori ſibi ſint futura detrimento, idq; potiſsimum cum eò iam deuentum ſit, ut ne quidem formidabili huic tormento quid addere etiam diligentiſsimus artifex poſsit; rudiorem etenim tametſi hoc originem habuiſſe exiſtimetur: tercentum nihilominus annorum ſpacio, à quo tempore tam impium, tamque horrificum excogitatum ab inferis emerſit, & elegantius factum, & in tot formas effictum eſt, ut ne quidẽ plures ad maiorem hominum internecionem excogitari queant. Hinc magna huius generis tormẽta, hinc mediocria, hinc parua, hinc breuia, hinc longa, hinc igne, hinc ſilicibus coruſcantia. De quibus quæ concinè ualdè A. Bocchius ex Arioſti materno carmine nobis latinè ſerio luſit, adſcribemus, ut quadantenus agnoſcantur myſteria eius ex illa maieſtate, quæ quidẽ ad rem noſtram pertinere maxime uidentur. Ponam igitur carmen ubique, non ibi tantum legi digniſsimum.

Bombardæ deteſtatio.

Tormenti genus horrificum, Bombardula uulgo
Dicitur, & ſclopus à ſtrepitu. Hoc antiqua priorum
Gens non ulla oculis hauſit, non auribus unquam.

Ferrea longa duas eſt fiſtula circiter ulnas.
Intro ſulphureus nitro, & carbone ſaligno
Arte laboratus puluis demittitur, inde
Sphærula de plumbo penitus caua uiſcera complet,
Impulſa oblongæ ualido ter robore uirgæ.
Per tenuem rimam, uix dum ſpiramine tacto
Exurgit foculus. Rapidi tunc fulminis inſtar
Sphærula teſſerulis imas animata medullas,
Aut ſcobe ferri elimata conſperſa rigentis,
Mox excuſſa tonat, perterricrepo igne coruſcat,
Latè urit, penetrat, labefactat, disjicit, æquat
Cuncta ſolo, quæcunque agitur, furit impete uaſto:
Pone micat ueluti fulgur, & diſploditur ante.
Sydera celſa tremunt, tellus quatefacta uacillat
Sub pedibus, reſonant horrendis omnia bombis.
Telum ardens frangit, minuit prorſum obuia quæq;.
Nulli dat ueniam, ſtridentia ſibila torquet.
Vulnificum infringit calibem, duriſſima quamuis
Saxa terit, reſerans ſibi iter quocunq; feratur.
Impius ille ſator ſcelerum, humanæq; ſalutis
Peruerſor ſtygius teli exitiabile monſtrum
Iſtud adinuenit non multum diſſimile illi,
Quo ſummus nubes aperit pater igne triſulco.
Hinc mare ueliuolum, terras petit indè iacenteis
Haud aliter, quàm cum primææ infanda parentis
Supplicia expendit fatalis noxia mali.
Machina tartareis euecta ab ſedibus uſq; eſt
Vltricum inſtinctu furiarum, in luminis oras.
Cuiuſdam ingenium atque induſtria Teutonis olim
Res alias atq; alias arte experiente magiſtra
Exacuendo aciem mage mentis, repperit uſum
Deniq; lætalis iaculi. Tunc Itala tellus
Tellus alma uiris, dein Gallia nobilis, atq;
Oræ omnes adeò mundi didicere ſubindè
Scilicet iſtam artem, qua non crudelior ulla eſt.
Aera cauas fundit uaſtis liquefacta caminis
In formas aliquis. Ferrum inforat ille terebra

Quadrata expoliens. Paruum hic uas, maius & ille
Informat, minus hoc expendens, amplius illud
Eſſe facit, ſeu bombardam quandoque ſclopum'ue,
Seu cannam uocitare libet magè, ſeu populare
Lingua Cannonem ſimplum, duplum ue, Sacrum'ue, ac
Nomine translato Falconem, ſeu Colubrinam,
Quæq; ſuo placet artifici uox, dum tamen illam
Numina læua probent, probet ipſe uocatus Apollo.
Redde fabro quicunq; tenes miſer arma, uel enſem
Falcatum miles poſthac quicunq; merere
Aera uoles, paruoq; animam diuendere lucro.
Quin cape tormentum belli hoc, humeriſq; repone,
Si careas, capies optata ſtipendia nunquam.

Iam uerò quoniam, & bombardici pulueris plurimũ ad rem noſtram facit contēplatio, ad eã trãſeamus.

De puluere bombardico. Cap. II.

VEre quidem eo qui Dianæ Epheſiæ tēplum cremauit dignior ut e gentium memoria explodatur, deleaturq;, quiſquis pulueris huius inuentor extitit. Quis namque putet hominem unquam tam abditum malum, tamque horribile, & formidabile opus fuiſſe imaginatione aſſecutum? Vel quis cum ſtygio fuiſſe afflatum ſpiritu non credat? Quandoquidem, hoc puluere hominum arbitrio, licet formidabiliores elementorum cælorúmq; effectus æquare, uel etiam (pene dixerim) ſuperare: hoc turres & arces alioqui inexpugnabiles funditus euelluntur, montes radicitus euertuntur. Quid? fulgura, & terrarum motus hoc ſuperantur: Hoc, nempe inuento, tormentorum machinarumque multiplices formas effingi, ferrum excauari, uarie metalla fundi, terrã cuniculoſe fodi, ac deniq; in hominum omnia perniciem excogitari cœperunt; ut ſi quis hinc quidem

Pulueris bõbardici uis max.

rectè perpendat, nil pernicioſius reperiri, nihil immanius excogitari poſſe omnino fateatur: non enſes, nõ fulmina, non mortiferæ herbæ, non letalia animalia: quoniam hæc licet nocua ſint, aliquando tamen uſui eſſe etiam compertum ſit, puluere hoc interim pernicioſo ſemper exiſtente. De hoc autem quid plura, cũ Dii eo uindicta, & ira ab hominibus ſuperentur? Vnde nam uerò tantus effectus? Quæ huius pulueris compoſitio? Multa ſane de hac re dici poſſent, quoniam non omnibus eadem ſit ſymmetria componatur. Sed cum nec hoc quidem inſtitutum ſit noſtrum, ſat ſcire fuerit, ex nitro, ſulphure, & carbonibus hunc plurimum componi: altera interim atque altera in his, pro diuerſarũ ſcilicet, machinarum ratione, quarũ occaſione paratur, pulueriſque multiplici uſu, ſymmetrya obſeruata. Etenim qui minoribus, & portari accomodis tormentis conuenit, maioribus omnino inutilis eſt, & è conuerſo. Perinde enim ac qui elaboratior eſt, maiora diſsiparet tormenta, ſic & qui eorum nomine paratur, in paruis nihil, uel parum, ut qui uix pilam extrudere poſſet, proficeret. Pro igitur eo ad bombardarum uſum conficiundo nitri purgati ſint pondo tria, carbonis pondo duo, ſulphuris pondo unum. Pro mediocribus uero tormentis, nitri ſint pondo quinque, carbonis pondo unum cum dimidio, ſulphuris pondo unum. Atquî pro portatilibus ſint nitri pondo decem, carbonis põdo unum, ſulphuris pondo unum. Carbones autem ut ſupra dictum uel ex ſalicibus, uel corylis eſſe oportet. A nitro autem, tanquam a baſi, dictat ratio, & experientia docet, uim omnem pulueri ineſſe, ut nanque plus minus ue eius quantitas huic admiſcetur, ita & pulueris facultas, uiſq; creſcit, & decreſcit. Hæc igitur ea ratione confundunt, ut antea omnibus optime con-

Pulueris bõbardici conficiundi diuerſatio, unde.

Puluis bombardicus.

Puluis pro mediocrib. tormentis.

Puluis ſclopetanius.

Vis à nitro pulueri ineſt.

cuſis, tenuiſsimeque contritis, denique permiſcean-
tur: eo interim obſeruato, ut inter atterendum hæc
paulum aqua irrorentur: alias etenim, ob eam ſub-
ſtantiæ, qua prædita ſunt, tenuitatem, ne accenderen-
tur facile, nec leui ſui autoris detrimento, periculum
ſupereſſet. Denique omnibus optime confuſis mix-
tiſque ut redigantur in grana, exſiccenturque maxi-
me ſtudent. Itaque tria ſunt (ut mihi quidem uide-
tur) in ſumma, quæ cuiuſuis pulueris perfectionem
augent: ingredientia nempe craſſitudine terreſtri
exuta, eorundem tenuiſsima attritio, confuſioque ac
permixtio exactiſsima: Tertium ut quam fieri poſ-
ſit, expers humiditatis, tandem puluis ſicciſsimus
reddatur.

Perfectiorē puluerē efficiētiaque.

De ſphærulis, & globis Bombardicis. Cap. III.

EA ſolicitudo, ea cura, ea denique mentis inquie-
tudo quæ ad perniciem internecionēque huma-
ni generis tormenta & puluerem excogitauit;
non contenta, lignei cunei e ferrea canna extruſionē,
didiciſſe qua ratione tonitrua fiant, ad perniciem ma-
gis animum intendens, lapideos globos parietibus
diruendis, interficiendiſque hominibus ſtudioſe ad-
inuenit, imo ne quidem adhuc contenta, plumbeos
modo, modo ferreos facere eos recogitauit. In ea-
demque adhuc mora conſilii alios teſſerulis ferreis
animatos, alios inanes intus & uacuos, multaſque in
partes ſcindi commodos adinuenit, ut ſcilicet eorum
diſruptione magis noxium uulnus inferatur, pluresq;
que lædantur: Itaque & alios, uulgo hamatos, nempe
per medium in duas partes diuiſos, moxq; duorum
ex ære hamulorum interuentu iunctos haud imagi-
nari

Globulorū tormētariorū materia diuerſa.

nari preteriit: Ad hæc bombardis ante globos & puluerem fruſtula ferrea modo, modo lapillos, quibus detrimenti plus inferatur, imponere: nec non & alia plura, quæ iam animum ad propoſitum ſcopum intendens nunc præteribo.

Eorum, qui de hiſce uulneribus ſcripſere, opiniones, Cap. IIII.

De horum ergo tormentorũ uulneribus diſputaturus, aliorum prius placita exponere, trutinaq; haudquaquam populari conſiderare perpendereque quàm libere meam ſententiam dicere, operæ prætium me facturum uideor. Duo igitur in hac re ſunt, quæ maxime in dubium uertuntur. Alterum, an huiuſce generis tormentorũ uulnera uſq; adeò uſtionem inferant, ut quidem perindè ac igne ambuſta curari debeant? Alterum nunquid quas, parteis impetunt, ueneno inficiant? Quorum alterutro fautores qui ſubſcribant non deſunt, idq; argumentis à ſenſu experientia, & ratione conquiſitis firment.

Sedes locorum, argumentorumque undè utraque opinio ſuas deducit rationes. Cap. V.

Mirum ſanè eſt de eadem re, ex iiſdem fundamentis, contrarias rationes, pugnantiaq; omnino argumenta adſtruere: hocq; potiſsimum ſi uere Ariſtoteles prodidit, de eodem idem affirmare, negareq; eſſe impoſsibile: tum quòd ne quidem ſe inuicem contraria facilè ferant: Quare igitur cum qui uni, & qui alteri opinioni fauent, ab eadem experiẽtia, eodem ſenſu, & eadem ratione coniecturas de-

C

ducant, peccent alii, uel ſaltem in æquiuoco laborēt, neceſſe uidetur. Omnium ideo placita recenſeamus. Ab eorum rationibus exorſi, qui & igneam, & uenenficam naturam uulnera hæc ſapere contendunt.

Rationes eorum, qui ambuſta uulnera hæc eſſe affirmant. Cap. VI.

QVoniam (aiunt qui primam tuentur opinionē) horum uulnerum prima efficiens cauſa ignis, igneáue, atque urere nata facultas exiſtit, ambuſta idcò eſſe ea oportet. Facit ad hoc (ſubdūt) uiolentus motus, qui ſi ex Ariſtotelis ſententia plumbū liquare poteſt, idem quoque calefacere poterit. Ad hæc colliſio calorem maximopere augens, eorum firmat opinionem. Sat itaꝙ ſibi eſſe ſuadent, ex principio, medio, & fine ſuam & firmaſſe, & roboraſſe opinionem.

Eorum rationes, quibus contraria magis arridet opinio. Cap. VII.

QVum neminem hucuſque tormētis hiſce percuſſum caliditatem percepiſſe fateri audiuerimus, ſed magnam ſolum, perinde ac ſi ingens in ipſos quid corruiſſet, contuſionē ſenſiſſe, dicimus (aiunt ſecundæ huius opinionis homines) uulnera hæc caliditatem nullam participare. Nec (ſubdunt) obiici poteſt, igneum dolorem à contundente dolore obſcuratum iri, ꝙ duobus non eundem locum infeſtantibus doloribus à maiori minor obruatur: quandoquidem iſti non in diuerſis, ſed eodem penitus loco, eodemque penitus tempore fiūt: quod cum ita ſe habeat, igneum dolorem, contundenti præſen-

tiendum forè, rationi conſentaneum magis uidetur. Itaque ꝙ uulnera hæc igneæ ſint penitus qualitatis ex pertia, argumento eſt (aiunt) qui uel tractus longitudine, uel ferrea obſiſtente armatura remiſſo iam impetu globi percutitur, uulnere neutiquam, ſed contuſionis ſolum ueſtigio remanente, in quo ne ueſtimenta quidem cremantur, tantum abeſt, ut ipſe uſtionē patiatur: ſecus etenim ignitis exiſtentibus globulis fieret. Quinimo pro ſuo habent Achille hoc argumentum. Non ſtupa, non fœnum, non lana, imo nec ſulphur, nec bombardicus puluis globulorum tactu conflagrantur: igitur nec globuli igniti, nec uulnera uſta exiſtere poſſunt: Hocque potiſsimum ratione à ferreis globulis mutuata, ſic roborant. Sphærulæ ferreæ à bombardis excuſſæ, faccis, ſtupa, & lana diſtentis (tales enim in nauibus iis maxime obiici ſolent) licet inhæreant, ne tantillum tamē uſtionis ſignum his inferunt: intenſiori tamen ferreis quam plumbeis globulis caliditate inexiſtente: quod ſi ulla nigredinis nota ab his remanet, a puluere potius quam uſtione contractam exiſtimandum eſſe, dicunt. Præterea addūt ſi ſit ignitus globulus, breui adeo temporis ſpatio ferit, adeóque in inſtanti, ut ne quidē urere quod impetit ualeat, id uerò experiri eſt (aiunt) ſi carbones ex altera in alteram manum ſæpe celeritérque permutemus, ubi nihil omnino patimur. Iam autem ſi quis dicat, non raro globulorum ictu, uaſa ſclopetario puluere referta conflagraſſe, id non negabimus, aiunt, tamen diuerſa ratione obtigiſſe, contendemus: ferreus etenim globulus lapidem fortaſſe, uel ferrum attriuerit, attritionis cuius nomine, excuſſa ſcintilla, incēdio uaſa illa confecta ſunt: non autem quia (ut iſti exiſtimant) globulus uel flammam, uel calorem ſecum traxerit: alias etenim eius contactu perpetuo bombar-

dicus puluis incenderetur,cuius oppoſitum experiẽtia nos docti ſumus. Ad hæc addunt, ſi ne quidem adhuc conuictus his rationibus cedis: quî fiat, obſecro, reſponde, ut ex uulneribus iſtis, ſanguis profluat? docente interim Galeno, urentia ſanguinem ſiſtere: ſi enim reſponderis, non largè cum inde effundi: & nos huius rei cauſam contuſionem, non uerò, quod alii faciunt, uſtionem afferemus. An itaque alia hac ratione quid clarius, firmius'ue excogitari poſsit, aiunt, paulíſper perpẽde. Conceſſo, globulos iſtos (aliter nihilominus nobis animo ſentientibus) fore ignitos, urendíque facultatem undelibet concepiſſe, quî fiat querendum eſt, ut ſi caro hiſce uſtione conficitur, ueſtimenta tamen, quæ prius occurrunt, non conflagrent? Quod fieri nihilominus potius deberet, quòd tunc caliditas maximè, neutiquam ab occurrente adhuc quopiam refracta, in globulis uigeat? cum tamen oppoſitum ſenſu ipſo, omni dico adhibita cura, & diligentia doceamur: quòd ſi nonnunquam in hiſce ueſtibus nigredinis nota reperiatur, non uſtione quidem, ſed uel plumbi attritu, uel pulueris, qui eum utcũque infecerit, nomine accidere, facilè perſuaderi poteſt. Atquî ubi certior fieri ſtudeas, ueſtimenta prius ipſa carne, nõ præter rationem uri debere, id experientia, aiunt, ſic doceberis, globum ignitum qua omni poteris uiolentia in quempiam proiicito, ita nanq; cognoſces ueſtimenta prius carne ipſa omnino comburi, alias nempè prodigioſum uideretur carnem uri, intactis utique ueſtimentis. Quod ſi quoque dixeris, aiunt, in hiſce globulis pro gradibus qualitatum quatuor in ſimplicia concedentibus, ratione, uim caloris tantam ineſſe, quæ carnem urere poſsit, ueſtimenta uerò non poſsit, quoniam intenſiori calore ſcilicet, ubi hæc urenda ſint, o-

pus exiſtat: próque huius rei exemplo ferrum incaleſcens afferas,quo caro uratur, pannus non uratur, idémque de globulis affirmes, afferáſque in illis cum caliditatis gradum introductum eſſe, qui carnem urere, minimè uerò ueſtimenta ſit natus, ac iccirco nihil eſſe admirari operæpræcium, ſi carnem urendi,& nõ ueſtimenta globulis inſitus calor uim habeat. Et nos quidem dixerimus (ſubdunt) facilè, qui huic ſententiæ ſubſcriberemus induceremur, ſi de tactus ſenſu diſceptatio haberetur,qui ferrum ad aliquid uſque incaleſcens ferre non ualeat,licet (modo animans ferre poſſet) carnes uſturum non eſſet: quod ſi fortè eam ureret,& ueſtimenta etiam uſturum fore rationabile uideri eſt,& ſenſu experiri, ubi laminas ferreas duas eodem gradu calefactas,quarum alteram panno, alteram eodem tempore carni admouens, imponas: ubi etenim alterum lædatur,nẽpe caro, alterum læſionis expers euaſurum non erit exiſtimandum. Addunt ſi laminis hiſce ignitis bombardicum tetigeris puluerem flammam illico emicare animaduertes: quod idem à globulis quoque, ſi igniti eſſent accidere deberet.Vel adde,qua ratione ui motus, & bombardico puluere adeò incaleſcunt,ut carnem urere ualeãt, eadem itaque prorſus & ueſtimẽta, uel etiam magis, (prius etenim occurrunt) concremare debere, ut potè quòd tunc eos (non dum enim à quopiam ſunt refrigerati) maximè eſſe ignitos, ſit credendum: quod tamen cum minime fiat,non eſt,concludunt, ut quis nos redarguat,ſi ignitos eos eſſe negauerimus. Inſuper addunt,globos à bombardis miſſos haudquaquã ignitos eſſe, maxime cognoſces, ubi eos in magno pulueris aceruo paulo antea accenſo, contectos, manibus contrectes,in quibus ſi calorem nullum perceperis,iudicabis exiſtimo, nec ſi à bombarda emitta-

tur,uim urendi ullam concepiſſe, adhúcque maximè ſi conſideraueris minimam globuli partem à puluere in bombarda contento, tangi, ſtatimque propelli, Quoniam uerò expertum eſt, liquatum plumbũ carthæ affuſum, eam ne quidẽ calefacere, tãtum abeſt ut ab eo uratur,atque hinc coniici potuiſſet tanto minus pannum,linteum, & ueſtimenta ab illis uſta iri, interim tamen id minus carne ferente, reſpondent. Nos autem non ſolum, non colliquari plumbum aut à puluere,aut a motu admittimus,ſed nec etiam incaleſcere tantum,ut carnem quo uis modo afficere poſſit,oſtendimus. Etenim ſi colliquaretur plumbum, ſtatum ſcopum (diſpergeretur ſiquidem) attingeret nuſquàm. Ad hæc elliquatum,& incaleſcens plumbũ calorẽ breui adeo ammittit (quod poteris experiri) ut etiam maximopere incaleſcens, excandeſcenſque cartham,aut pannũ,aut linteum (uiſcoſum enim adeò eſt,ut in mollem ſubſtantiam agere nequeat) non cõflagret,adeòque minus carnem exurat.Ad hæc (ſubdunt) ſi plumbum incaleſceret adeo,ut carnem urere poſſet,ueſtigium ſanè quodpiam uſtionis imprimeret, uel (quod non negabunt aduerſarii) ab his qui læderentur, inuſtio & exſibilatio, perindè ac in humidæ ignitæ'que ſubſtantiæ contactu accidit, perciperetur: atquî cũ nihil tale ab his obſeruetur, ignitos globulos eſſe,nullo credẽdum modo fore exiſtimamus. Adde (ſubdunt) ſi illico emiſſos globulos manibus pertractes, calorem non adeò ſentias, quem tractare innoxie ualeas, hoc que maxime etiam nulla qua refrigerari,poterint,interpoſita mora. Itaque ſi globulos in motu ex atritione caliditatem quampiam nanciſci (aiunt) contendas, eam etiam,cum ad ſtatum locum deuenerint,retinere facile condonabimus, uerũ quæ urere poſsit,prorſus negabimus.At modo ſi glo

bulos adhuc hoſce ignitos uelis; ut eſcharā in uulneribns quæ faciant, ſuperficie tenus ſolum, in ingreſſu ſcilicet, neutiquam uerò egreſſu inferant: id nō minus in contuſionibus accidere, poterimus & nos ſuadere, aiunt. Siquidem globulus (dicūt) dum carnem in ingreſſu perforat, renixum, nempè qui à partis ſoliditate accidit, adinuenit: interim in exitu, partibus laxatis, adeóque quandoque cedentibus, ut aduerſa cutis ita aliquando extendatur, ut fabrefactæ ex ferreis hamis loricæ, atque ueſtimenta lanictur, cute integra remanente: ubi nō idcirco eſchara non fit, quia ad illam partē iam refrigeratus deuenerit globulus, quod facilè intelligetur, ubi emiſſus globulus prius brachium puta, mox pectus pertrāſiuerit. Cruſta etenim caróue illa liuida, attritáque in ipſo primum brachii, deinde pectoris ingreſſu, non autem egreſſu reperietur, cuius rei exemplum uulneratum quendam, teſtéſque ſcholares neſcio quoſdam proponunt. His ſubnectunt, ſi plumbum colliquatum goſsypio inieceris, ne quidem eius flocum uri uidebis: Atquî ſi dixeris conceptum in rebus humidis calorem, urere natum non eſſe, feruentíſque aquæ, in hac re exemplū attuleris: dixerimus (aiunt) liquatum plumbum ſe ipſo non liquato longè intenſius calidum fore, humidiſsimum licet ſit: imó ne quidem calorem intenſiorem acquirere poſſe, eo quē eliquatione, fuſionéue acquiſierit: in quo tamen ita fuſo bombardicum puluerem ſi iniieceris, uix accendetur, quod ita cum ſit, nec a plumbo utcunꝙ calefacto, neutiquam tamen fuſo, puluis hic ut accēdatur fieri poſsit. Dicet ne quiſpiam non liquatum plumbum, eliquato urere carnē magis? Hocque magis ſi rurſus eliquatum plūbum parti cuipiam inſpergatur, idque ampullas tātum excitet, nullo autem modo urat, hoc .n. facile quiſque

cognouerit, ubi carnis fruſtulo elliquatum effuderit plumbum. Præterea uidimus (aiunt) eſcharam illam, quam alii in ſummo uulneris à globulo fieri ſolum dixerunt, etiam in imis eius partibus, præſertim globulis, carnoſa parte ſolida occurrente, ut hinc quidem (ſubdunt) animo coniicere minime poſsimus globulos hoſce igne refertos eſſe, aut partes ullas urere poſſe. Aduertas itaque (dicunt) ubi ferro candenti, quãpiam partem urimus, aliquo temporis interuallo immorari oportere, quod idem ſi plumbo efficere uoluerimus, profectò diutius detineremur, tum quod plumbum non liquatum debilem cõcipiat calorem, tum ſi quem conceperit, breui eum adſeruet: quod ubi animaduertas (inquiunt) neſcimus an globulos calorem uel ex puluere, uel ex motu nactos, corporis quampiam partem urere poſſe iudicaueris: id maximè cum in inſtanti ferè corporis partem, uel ſi mauis uniuerſum tranſuulnerent corpus. Quinimo oſcitantia, impudentiáque eos redarguunt, qui globulos ui motus ignitos eſſe aſſeuerant, argumento à ſulphure illitis ſagittis, in altúmque iactis, atque in aerem accenſis ducto. Nempè (aiunt) licet cum Ariſtotele attritionem calfacere condonemus, globulos tamen haudquaquam tantum calorem concipere, qui urere poſsit (experientia enim contrarium docti ſumus) aſſentimus. Huic adde ſulphureum globum, plumbei loco, bombarda emiſſum nec accendi, nec uri, nec tantillum à propria ſubſtantia immutari, ut hercle ſigmẽtum omnino exiſtimandum cenſeamus, ſagittas ſulphure illitas motu adeo incaleſcere, ut exuri poſsint: tumq; maximè cum neq; cera incaleſcat, neq; ſulphur, etiam ſi à bombardici pulueris impetu feratur, & citato motu in circunfuſo aere teratur, liqueſcat, accendatur'ue: ut quidem propterea, & minus plumbum igniri

igniri dicamus: uulneraq́ ab his illata haudquaquam uim ignis ſentire, cõcludamus. Imo eorum, qui ſecus tenent opinionem iam noſtris rationibus reprobatam, perindè ac inanem, uanam, & futilem explodamus. Adde amabo, ſubdunt, ſi ex calore in motu concepto, eſcharam à globulis induci, iſti contẽdant, cõtrariũ quàm facilè ſuaderi poſsit, ubi quis in quatuor ſolummodo ulnarum diſtantia ſit uulneratus, in quo breui quidem motu, globulũ incaleſcere adeò ut carnem urere poſsit, credi nõ poteſt: ac proinde ſi eſcharæ ueſtigium ullum remanet, id à contuſione quidẽ omnino illatum fuiſſe, ſit exiſtimandum. Quapropter ſubdunt, prouiſis iam omnibus, quæ ad huius rei cognitionem faciunt, ut concludamus ſupereſt, uulnera à bombardis facta, ignis prorſus fore expertia. Potiſsimúmque, cum quæ ueluti cruſta in his apparet uulneribus, non ab igne quidem, ſed à maxime cõtundentibus globulis fiat: qui & ſpherici, & maximo impetu lati, lacerant, diuellunt, contundunt, partéſque, quas impetunt, ità atterunt, ut non ſanguine ſolum, ſed & uitali ſpiritu eas ſic priuent, ut langueant, liueant, emoriantur, & perinde ac cruſtam referant: perinde autem ac cruſtam dicimus (aiunt) quoniam quidẽ, hæc uerè cruſta non ſit, quandoquidem quæ uerè cruſta dici digna eſt, ab igni, ignitóue ferro dura admodum, & ſolida, ob eius qui anteà in carne cõtinebatur humoris exſiccationem inducitur: horum interim uulnerum, cruſtis mirum in modum udis exiſtentibus, humoreq́ adeò refertis, ut non raró putreſcant, ac ſæpe ea, qua nimis referta ſunt humiditate, ſyderentur: quare cum propter hoc, tum quia ne illis quidem eſcharæ definitio accommodari poſsit, quam cruſtã, & carnem uſtam ab igne, ignitóue ferro, uel quopiã alio urendi facultatem nacto, definiunt. Impropriè

D

ualdè,ſolúmque translatione quadam eſcharæ hæ dicentur: quas à contundentibus tales fieri & Græcorum,& Arabum authoritate confirmant. Quamobrē quicunque animum diligenter adhibuerit (ſubdunt) in contuſionibus carnem hanc liuentem uidebit, quá iſti a globulis ignis ui elatis factam, eſcharam appellare uoluerunt,quæ prorſus aliud nihil,quàm caro cō tuſa,ut anteà dictum eſt, exiſtit, quæ eo liuidior, nigrióque eſt,& magis dolet, quod maiorem longè uiolentiam paſſa eſt: quæ talis omnino exiſtit nempè attrita,& mortua ab emiſsi globuli maxima contuſione,qui licet ignis ui propellatur, haudquaquam tamen eſſe ignitus poterit,ut potè quòd in bombar dico puluere breui adeò remoretur, ut ne quidem ignem,igneam'ue facultatem indè acquirere ualeat: quod facilè credi poterit, ubi plumbei globuli loco bombardulæ cartam digitis,dentibus'ue,ut fieri ſolet in ſolemnibus pompis contuſam,conglobatāꝗ, quis immittat, quæ cum inde diſplodetur, & inuſta,& ab igne intacta uidebitur, interim ea maximopere quas impetet partes lædente. Atqui hoc etiam magis con ſtabit,ubi ceream ſpherulam hoc eiaculaueris tormēto,eámque nec eliquari,nec incaleſcere animaduerteris,& partes quibus occurrerit,adeo offendi uideris, ut etiam lignum, ſi quandoꝗ occurſet,ſuæ formæ nota ſignet: quod nempe argumento eſt,nullum a bom bardico puluere huiuſcemodi globulos ignem acquirere, uel adde, quod etiam mirum eſt, cereos hoſce globulos rebus,in quas emittuntur non hærere, imo ab his perindè ac in parietes emiſsi plumbei reſilire retrocedereꝗ,cum nihilominus ſi uel liquaretur, uel incaleſceret cera illis maximè inhæreret. Porrò à motus ui calorem conciperet etiam cera, ſi eius nomine, & pulueris, ut iſti affirmant, plumbei incaleſcerent

itaque globuli : at cum uero hoc undequaque repugnet,abſurda illorum omnino remanebit opinio, qui (ſubdunt) ſi ob paruam uiſcoſitatem, paucumq;, qui ei ineſt humorem, ceram non eliquari reſpondeant,idem & de plumbo dici poterit, quod tametſi minus ipſa cera udum ſit, calorem tamen intenſum adeo concipere poſſe,contendunt, qui carnem urere ualeat:quod quantum à ueritate abſit, iam antea demonſtratum à nobis eſt, ubi quicquid noxæ corpori ab iſtis infertur,non ab igne,ſed maximo impetu motus,necnon ingenti contuſione, argumento à cereis globulis hoc emiſsis tormento inferri,oſtenſum eſt. His addunt,quamquã ex Ariſtotelis ſententia,motus calefaciat adeò,ut etiam in ſagittis, quæ feruntur, eliquetur plumbum quandoq; : non id tamen noſtram euertit opinionem, probat'ue, bõbardicos globulos urere poſſe.Etenim plumbum,quo ſagittæ hæ muniũtur,in tenues laminas,ac ueluti bracteas redactum,extenuatumq; eſt,ut facile liquari poſsit, globulis hiſce interim craſsis,denſis,ſolidiſque exiſtentibus.Ad hoc itaque maximè figura facit,nempe rotunda, & ſpherica,philoſopho authore,omniũ facillimè quæ per cælum uehitur,quare nil mirum ſagittas, & ueru in aere,qui magis illis repugnat, quemque difficilius ipſe diſcindunt, igniri & eliquari : non ita autem globulos iſtos,hocq; maximè. quoniam ſagittæ ſimplici cõtinuò motu ferantur,at uerò globuli,ut potè ſpherici circum circa facilè conuoluantur, ut ſi quam ex motu acquiſierint caliditatem, facilè ea à circũfluo flatu, ſpirantéque uento extinguatur . Ad hæc jaculatæ ſagittæ,emiſsis globulis diutius per aerem feruntur, nempe aſcendendo & deſcendendo ſi in altum mittãtur, tum quia ad ſimpliciorem aerem, ubi igniri poſſunt,adueniunt,quod de bombardicis globulis, qui

nec diu per aerem feruntur, nec in altum mittuntur, non poterit dici. Idcirco (inferunt) cam nõ ex bombardico puluere, neq; ex motu, ut iam probatũ ſatis eſt, calorem globuli iſti concipiant, nil mirum, ſi eos carnem non poſſe urere contendamus. Hoc nempè & tu certò fateberis, ſi unà cõſideraueris, uniuerſum hunc puluerem uel intra tormentum, uel paulo extra, uniuerſum conflagrari, tantum abeſt ut globulos ipſe, ignis'ue ad ſcopum uſque in quem diriguntur, (qui raró ducentos paſſus diſtare haudquaquam ſolet) cõcomittetur. Atquî & hoc etiam aduerſariis fieri poſſe liberaliter (ſubdunt) condonemus, nonne à circumfuſo aere mox refrigerarentur? Neque in omnibus huiuſcemodi uulneribus (quod abſurdiſsimũ tamen uideri deberet) eſchara reperiretur? Etenim quis non fateatur, aere pluuioſo emiſſos globulos, eſcharam non inducere, eorum ſcilicet calore cõcepto uel à motu, uel a puluere, à pluuia extincto, ſupra contrarium nihilominus experientia docente: quippè quod in omnibus ab his illatis uulneribus, aere quouis modo affecto, mortua contritáque hæc caro, quã eſcharam, iam dictũ eſt, illis placuiſſe appellare, cum tamen neutiquam ab igne, ſed a contuſione talis reddatur? Quòd ſi globulos calorem ſolum ex motu, & uiolentia acquiſiuiſſe, quis contẽdat: dicemus (aiunt) nec aliter credi debet, ab aere frigido ſucceſsiue continuo occurrente, etiam cælo ſereno, eum facile extingui poſſe, interim tamen aſſeuerantes, non tantum eos poſſe à motu calorem concipere, qui urere poſſit. At ſi adhuc uulgari quis inhærens opinioni dicat, probétque eos fore ignitos, quia ubi parietẽ, aut murum colliſerint, ſi illicò ſtatimque manibus ſuſcipiantur, uix præ nimia caliditate tractari queant, inquiunt reſpondebimus, non a puluere, non à motu, ſed à

colliſo inter dura corpora aere illam fuiſſe exortam caliditatem: quandoquidem hoc ipſum etiam animaduertere eſſet, ubi ſaxo quis murum uiolenter im peteret: atqui id patiente corpore molli non efficeretur. Quapropter (ſubdũt) licet cum Ariſtotele motus ratione aliquẽ his globulis ineſſe calorem facilè cõcedamus, ad eum tamen gradum, qui urere poſsit, deuenire, non eſſe exiſtimandum, contendimus. Non enim rubor, qui circa hæc uulnera affuſus ſemper apparet, ſatis nobis, atque aduerſariis noſtris ſuadet, illa eſſe ambuſta: quoniam hoc idem & aliis uulneribus, & contuſionibus potiſsimum commune ſit, nempè tenui, & ſubtili ſanguine facillimè, citiſsimèque ad affectas, ac præſertim dolore infeſtatas partes confluẽte. Denique quod eſchara, cruſtauè in his uulneribus, in nonã uſq; diem augeatur, perindè ac eſchara ignis dilatatur, & creſcit, uulgares fortaſſe conuincet, qui fateantur, ea omnino eſſe ambuſta: ut qui exiſtiment, indè igneæ naturæ cauſa in eam uſquè diem uulnera hæc augeri. Atquî nos qui ſcimus igneas cruſtas eo tempore plurimum, cum ex puris generatione, tum carne uſta putreſcente, abſcedere: idémque & in aliis, nempè a potentia urentibus medicamentis factis eſcharis, obſeruauimus horum uulnerum augmenti rationem eandem, puta putrefactionem, nec nõ con tuſæ carnis abſceſsionem adſignamus.

Belli tormentorum uulnera ueneno eſſe infecta, quibus rationibus probetur. Cap. VIII.

Sequitur ut ſecundæ litis, quæ inter huius rei ſcriptores uerſatur, rationes exponam. Qui enim antea dixerant uulnera hæc eſſe ambuſta; eadẽ quo-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

que ueneno infecta eſſe affirmant: ſiquidem ueneno ſum eum ſtatuunt puluerem, cuius impetu globuli mox uirulenti feruntur: idq; tum pulueris compoſitione, tum eiuſdem effectibus ſic ſuadere cōnantur. Recipit huiuſmodi puluis nitrum, ſulphur, & carbones, quibus conſtat (aiunt) eum quarto caliditatis gradu eſſe, atque propterea uenenoſum exiſtere. Quod itaque confirmat, ſubdunt, eorū qui ipſum conficiunt conſuetudo, nempè toto temporis tractu, quo in hoc laborant, à cibariis cuiuſuis generis acribus abſtinent, experientia docti eorum uſu tūc maxime lædi, quòd ſcilicet horū ope uiis meatibúſque apertis facilè eius uis pernitioſa ad intimiora corporis uſque, uel etiam ad cordis latibulum permeet atque deſcendat. Porrò pulueris huius tenuior pars ac ueluti fuligo, dum cōtunditur, & cribratur, ſui autorum fauces, uel ipſis inuitis, intingit, inficítque. Quos tamen in recta uiuendi ratione conſtitutos non lædit, uel quia uenas non recluſas reperiens, eas non excurrat, uel quòd illis cōſuetudo altera ſit facta natura. Quoniam uerò non eodem omnia uenena genere comprehenduntur, inter ea hoc illis reponerere, cenſeréue uiſum eſt, quæ tactu uulnerando perimunt. At uerò cum cuiuſuis ueneni id ferè propriū eſſe uideatur, ut à corde læſo, uni, quàm alteri parti magis (quod marinus lepus, & cantharides apertiſsime oſtendunt) uim inferant: faciléque an ſimile quid in hoc puluere reperiatur exquiri potuiſſet. Non quidem uidetur (ſubdunt) eam huius pulueris facultatem eſſe, quæ cordi illato ueneno, illico unam, quàm alteram magis partē corripiat. Calido itaque huic ueneno, tenuíque ſubſtantia prædito, motus adhuc caliditatem, & uelocitas penetrationem addit, alterutrámque tormēti forma ſummopere auget. Vt quidem puluis hic, tam ex natura eo-

rum ex quibus componitur, quàm ex organi ratione omnino uenenatus dici mereatur. Adde (ſubdunt) putrefactionem, mordicationem, roſionem, ulceratione͂, corruptioni præparationem, malique habitus calidi, membris principalioribus impartitione͂ calidi ueneni notæ propriæ, inſeparabiliáque ſymptomata, puluerem hunc perpetuò concomitantia, noſtram firmare ſententiam. Ad hæc fatemur (inquiunt) in hoc puluere, ueneni terminu͂, uel illi à forma inſit, quam ſpecificam dicimus, uel ab euidentibus qualitatibus, nos omnino ignorare. Eúmque tametſi inter ea quibus ſagittæ, & tela illinuntur collocauerimus, omnium nihilominus remiſsius eſſe, nullíque eorum ui comparandum fore ducimus.

Quid reſpondeant contrariam tenentes opinionem, quomodóque oppoſitum probent. Cap. IX.

QVòd toto fermè aberre͂t cælo, qui bombardicu͂ puluerem ueneno infectum eſſe, prædicant, facilè oſtendimus (aiunt) qui antea a bombardis inflicta uulnera ignis expertia fore contendebant. Porrò (dicunt) recipit puluis iſte ſulphur, nitrum, & carbones uel ex corylis, uel ſalignos: quorum quodque uel intus ſumptum, uel extra admotum aliquot ſanandis affectibus, tantum abeſt, ut ueneni notula inficiant, deſtinatur. Sulphur præter alios quam plures morbos, ad ſcabiem, & lepram fugandam, ſanandóſque quorundam uenenatorum morſus Galeno impenſè laudatur: tuſsibus, ſuſpirioſis, purulenta extuſsientibus in ouo ſumptum, aut ſuffitum Dioſcoridi commendatur. Nitrum, præcipuè noſtrum, adhibentibus quibuſdam fidem Monachoru͂ in Meſuem commen-

tariis largè propinatum etiam ſine noxa eſt. Carbones nõ raro utero gerentes mulieres inordinato ductæ appetitu uoluptuoſè ædunt: noſq; catapotiis permiſcuimus, quæ poſtea tutò gallica lue laborantibus exhibita ſunt: iiſdem ſibi quidã ſigna, & characteres in cute ſuperſtitioſe, nullo interim cum detrimento inſcribunt. Quis igitur obſecro dicat, hunc puluerem ueneno participare? At dicat quis ex horum mixtione uim mediam, ueneno non expertẽ gigni: Quid dicet poſtea ubi maligna, & exedentia omnino ulcera, hoc puluere curata uiderit, nullo interim ueneni ueſtigio remanente? In quibus tametſi cruſtulam inducat, leuis adeo ea eſt, ut potius, à nitri ſulphuríſque exſiccatione, quam ulla ueneni qualitate fieri ſit exiſtimandum. Quod itaque ueneno careat iſte puluis, (aiunt) argumento ſunt, qui parum in pertractandis huiuſce tormentis exercitati, quandoque nimis uultu illis inherẽtes, conſperſam maculis, cicatricibus'ue nigris faciem habent, & oculos: in his enim non raro etiam granula huius pulueris infiguntur, ut obducta etiam cicatrice inhæreant, nulla tãtum ſubſequente noxa, ne dicamus ueneni nota. Quid igitur illi dicent, qui ſecus exiſtimant? Nihil exiſtimo, imo niſi pertinaciſsime ueritati & cõſcientiæ refragentur, nobiſcum unà uulnera hæc ignis expertia eſſe omnino fatebuntur. Cancrena enim, ſphacelos, & exæſio non adeo ſunt ueneni propria ſymptomata, quin & contuſionem quoque ſequi poſsint, potiſsimúmque ubi in corpore malis referto humoribus (Cacochimum uocant) ea extiterit. Alioqui uulnera hæc perpetuo depaſcentia, & putrida exiſterẽt, eſſéntque horum uulnerum hæc propriæ differentiæ, quod Galenus inficiatur. Quare cum non omnia hæc uulnera putrida, depaſcentiáque ſint, ueneno itaque neutiquã eſſe

eſſe infecta eſt exiſtimandum.

Propriæ opinionis fundamenta. Cap. X.

CAEterum rationibus autorum iſtius cōtrouerſiæ expoſitis, ut noſtram iam in medium proponamus ſententiam ordo poſtulare uidetur. Ante igitur omnia ſcire operæprecium iudicamus tormentarios globulos altero modo, quo ad materiam ſcilicet, qua conſtant, poſſe conſiderari, altero autem quatenus à bombardis & aliis huiuſce generis tormentis ſunt emiſsi. Nempè quo ad materiam uel lapidei, uel plumbei, uel ferrei, uel ex hiſce aliquot, omnibuſuè materiebus permixtis compoſiti ſunt. Si lapidei, frigiditatem cum ſiccitate ſortiuntur, ſi plumbei, frigiditatem cum humiditate, ſi ferrei ſiccitatem certè, caliditatem uerò an frigiditatem necdum iudicatum eſt, nec ſat ſibi de hac re cōſtat philoſophus, nec hoc loci id ſumus nos diſputaturi, quoniam nec ſub hac ratione, ſed ut à bombardis emiſsi conſiderādi omnino ſint. De his etenim maxima dubitatio eſt, num tantam caliditatem acquirant, ut urere poſſint. Atquî urens caliditas duplex cum ſit, & quæ actu, & quæ poteſtate urere nata eſt, primo inueſtigandum uidetur, num globuli ab ipſorum tormentorum exploſione caliditatem acquirant: ſecundo unde nam ea ipſis adueniat: denique num tanta ſit ea, quæ omnino urere ualeat. Iam uerò quod caliditatem adipiſcantur, conſtat: præterquam enim id experientia atteſtetur, dictat itaque ratio: ſiquidem motus ignire aptus adeò eſt, ut ſi quid uehementi motu moueatur unàque eius partes terantur, facilè (id modo incaleſcere aptum ſit) incaleſcat. An uerò globu-

li iſti uehementer moueantur,iudicet quiſq;. Ex motus igitur ueloci celeritate, utcunque tormentarii pulueris caliditate concurrente, uim iſtam prouenire, iudicandum uidetur. An uerò tanta hæc ſit quæ urat,non auſim affirmare : uel etiam facilè id nō poſſe præſtare crediderim : hócque potiſsimum, cum ab aliorum aliquibus rationibus ſuaſus : tum quoniam quicquid ex uehementia motus accendi habet, id ſuarum partium atritione incendatur : interim tamen horum globulorum partibus nihil attritis : ſed ſolū circunfuſi aeris partibus calefactis, quibus uiciſsim mox incaleſcit ipſum atterens corpus,quod ſi tenue, & facile liquabile fuerit eliquabitur à motus nempè ipſius caliditate,ut de ſagitta dicitur in aere diſſoluta: ſi autem id non facilè liquabile fuerit, cuiuſmodi ferrum eſt,& plumbum in ſphericam formam effictū, illud enim ſicca duritie, hoc autē ſicca figuráquæ nihil ferè in calefacto aere remoratur, maxime reſiſtunt, non poterit quidem ambientis aeris caliditas id eliquare : tum quòd nec à puluere ipſo, tantaq; globulis impartiatur caliditas (etenim poſt ſe eius flamam longe relinquunt) quæ carnem urere poſsit. Reliquum igitur eſt,globulos hoſce poteſtate caliditatem aſſequi tantam,quæ omnino urere carnem ipſam ualeat. Eſt autem ea in ipſis nil prorſus aliud mea ſententia, quàm qualitas ab emiſsione eorum, nec non pulueris exhalatione acquiſita : nempe motu globulum diſponente,nec non pulueris exhalatione ipſi adhærente,ad hæc percuſſæ partis calido concurrente uſtio facilè promouetur. Itaque quod reddit partem percuſſam nigram,exhalatio ipſa exiſtit, quæ ut dictum eſt, mox à percuſsi membri calore, ab eo quod poteſtate primum erat ad actum reuocata, denique a ſubſequenti augetur,quæ non minus quàm fulmen, quod

nil aliud quam ſicca exhalatio eſt, inflamari,& urere poteſt:ſiquidem experiētia demōſtrat, quicquid uſta eſt cōfectum exhalatione,facilè, ſi corpori quod eius poteſtatem ad actum redigere poſsit occurrat, id inflammari.

Quid primam, quidque ſecundam ſectantes opinionem errauerint. Cap. XI.

PRimos igitur pariter atque ſecundos erraſſe conſtat:primos quidē quoniam abſolute actu eò tormentarios globulos incaleſcere exiſtimauerint, ut carnem urere etiam ualeant. Secundos uerò, qui ſolum contradicendi nacti occaſionem, contrariámque opinionem ſecūti,rem ipſam phyſicè minus perpendentes,tumultuariò quidem,nempè rationibus rationes confuſè ſatis inculcantes, ſuam opinionem dixerint. Tanto uerò grauius primos notandos eſſe arbitramur,qui liberè rei ueritatem indagandi facultatem habentes & luſcioſè eam prætererierint,& aliis cōtradicendi occaſionem præſtiterint. Tametſi nō minus ſecundi taxandi uideantur,qui aliorum errata notare ſtuduerint, nec propria ipſi cognouerint. Quorum iam rationes quantū habeant roboris pauliſper obſecro perpendamus.

Eorum rationibus, qui uulnera hæc non eſſe ambuſta contendunt, reſpondetur. Cap. XII.

PAratis copiis, cohortibuſque noſtris inſtructis, aduerſariorum iam uires experiamur, hos namque,qui omninọ ſe inuincibiles exiſtimant, ſi ſu-

peraucrimus,ſummũ præmium honor, & gloria nobis paratur. Primas igitur partes aggredientes dicamus,nihil eorum rationẽ ualere,qua habẽt, ideo uulnera ab his tormentis inflicta uſta non eſſe,quoniam nemo adhuc hiſce percuſſus dicat, aliud quam contuſionem ſenſiſſe, quandoquidem, ut antea a nobis dictum eſt,accidat eos,qui uulnerantur, prius afflari & concuti,quàm percutiantur: ut ne ideo pauci etiam prius ſe læſos fuiſſe intelligant, quia alicuius particulæ functionem amiſerint, quam dolorem quempiam perceperint.Nec itaque rationi conſonum eſt,ut qui percutiuntur,priùs uſtionem,quam contuſionem ſentire debeant: maxime experientia oppoſitum docente: nam ſi quis candenti uirga ferrea percutiatur, remanente etiam uſtionis ueſtigio, facilè eum contuſionem,prius quam uſtionem ſentire, credi poterit. Quare & mea ſententia quidem ad rem maxi-
» me facit aphoriſmus Hyppocratis. Duobus dolori-
2. aph. 46. bus eundem locum infeſtantibus, uehementior alte-
» rum obſcurat. Affirmatiuè ſiquidem Hyppocratem ſuam ſententiam ſcripſiſſe, in his quas facimus nos commentationibus in Hyppocratis aphoriſmos chirurgo maximè inſeruientes,& Galeno demonſtrabimus.Nec mirum uideri debet cõtuſionẽ ab his prius ſentiri,licet caliditas in corpora agere ſummopere nata ſit, id nempe maximè uerum eſſet,ubi quæ operantur,cæteris paribus operarentur. Nec ſuadet quidẽ, in his uulneribus uſtionem non eſſe, quod qui iam à deffeſſo globulo percutiuntur non autem uulnerantur,contundentem ſolum,neutiquam uerò urentem dolorem ſentiant, id namque eueniret, ubi à globuli caliditate ſola,nihilo amplius concurrente, uſtio ipſa excitaretur: cuius itaque rei nomine ueſtimenta utique comburerẽtur, & cutis ſuperficie tenus uſtio-

nem pateretur. Quare igitur nec eſt quod iſti obſeruationes proponant, de abdomine contuſo, non autem, quia cederet, uulnerato, nempe non concurrentibus ſingulis, quam antea diximus, uſtionem ſequi neceſſum non eſt. Vt nec ideo mirum ſit lanam, ſtupam, fœnum, ſulphur, uel etiam tormentarium ipſum puluerem horum globulorum contactu nō accendi, at uero carnem maximè uri, non concurrente ſcilicet in his innato eo calore, quem antea dicebamus poteſtatem eam in actum reducere, quæ carnem, in qua is maxime eſt, inflamare aptiſsima globulis inhæret. Vt nec propterea etiam ſit admiratione dignum, carnem longè tormentario puluere minus incenſibilem uri, pulueri interim nihil ſimili adueniente: niſi tamen quis admirari etiam uoluerit, minimam urentis medicamenti quantitatem (Cauſticum uocant) carnē plurimam urere, centum tamē eiuſdē medicamēti libris ne quidem minimum huius pulueris aceruum tantillum calfacere, ne dicam urere potētibus. Quod itaque idem etiam de ferreis globulis, ſtupæ, lanæq; ſaccis refertis euenire, uolo exiſtimes. Itaque nec laborent oportet in ſuadendo nobis, globulos ipſos, etiam ſi igniti eſſent, uſtionem excitare non poſſe, ob momentaneam ſcilicet moram temporis, quo corpus tranſfodiunt, argumento ab his ſumpto, qui celeri motu accenſos carbones manibus pertractant, cum nihil minus quam ipſos actu ignitos eſſe, ut carnem urere poſsint, nos affirmemus. At uerò id iſti admirari uidentur, quo potiſsimum ſtatim reſſellendæ cuiꝰ dam obiectioni, ualidiſsimi argumenti nomine utūtur. Quid enim mirum uideri debet, globulis ipſis incenſis, uel enſem dicamus ignitum celerrime etiam aliquā perforare partem, eamque urere? Quid enim non poteſt agens in ſubiectam materiam aptiſsimè pa

ti diſpoſitam? Hi obſecro, obiectionem eam ſoluturi, quî fiat ſcilicet, ut non raro uaſa tormentario puluere referta à globulis percuſſa cõflagrentur, dum rationem in ſcintillam, ab aliqua eorum ferrea parte excuſſam refferant, ſi obiecero ego, id adeo in inſtanti fieri, ut ne quidem poſsibile hoc uideatur, dicãt quid reſponderent? Non aliud exiſtimo, quam ignem illum agere in aptum; quod & nos facile condonamus, pulverem uri, quem maxime huic paſsioni paratum reperit. Cur autem ex uulneribus iſtis, ſi uſta ſunt, ſanguis excurrat, interim urẽtibus ipſis (teſte Galeno) ſan-
V. meth. guinem ſiſtentibus, nemini in his uerſato pro ratione auulſionis & partium ſolutionis paucum inde effluere, & eum quidem, non ab uſtis partibus, uerum ab his quæ tractu quodam auulſæ ſunt, neutiquam uſtæ. Non enim fieri poteſt, ut quæcunque tanguntur partes à globulis ſtatim æque urantur adeoque cruſta obducantur, ut ne ſtilla quidem ſanguinis effluere poſsit. Atque facile etiam, ne omnibus contradicere uidear, contuſionem cõdonauero ſanguinem ſiſtere. Qui fiat uero ut à globulis caro uratur, ueſtimenta autem non urantur, cum antea rationi à ſtupa, lana, & ſimilibus ſumptæ, ſupra ſatis ſupérque ſatisfactum ſit, non eſt quod quis amplius magnam impendat diligentiam, enixéue, quod autores cõtrariæ opinionis parum in phyſicis exercitati feciſſe fatẽtur, aduertat, num aliquod uſtionis ueſtigium, in eorum qui ab hiſce tormentis fuerint læſi reperiatur. Perinde ac etiã, modo noſtram animaduerterit opinionem, faciat periculum opportebit, pannos ipſa carne prius uri, in quempiam candẽtem periiciẽdo globulum. Etenim modo quod aiunt, nos fateremur, mirum quidem eſſet, uel potius portento ſimillimum illæſis ueſtimentis carnem utique uri. Propterea itaque uanum &

futile id experimentum eſt, quod iſte proponit de ferreis laminis ignitis. Hinc ualeat et eorum ratio, qua excuſſos à bombardula globulos urere non poſſe contendunt, quoniam ſcilicet hi in magno contecti pulueris aceruo, móxque accenſo, non adeò incaleſcant quin facilè manibus pertractari poſsint. Ob idq; nec nobis uſui eſſe uolumus eliquati plumbi chartæq; affuſi experimẽtum. Item nec facit, quòd aiunt, ſi globuli intenſum calorẽ conciperent, in carne, ſuper qua remorarentur, aliquod uſtionis ueſtigium relinquerent uel ſaltem qui læduntur, inuſtionẽ & exſibilationem eam perciperent, quã in contactu humidæ ſubſtãtiæ, necnon ignitæ rei excitari uidemus: ſiquidem id facilè ſequi debere nos cõſentiremus, ubi ſola, quæ in globulis acquiritur caliditas urendo ſit: non minus quàm id ſequatur, concurrẽtibus, quæ antea à nobis neceſſario requiri dictum eſt, ubi & ueſtigium uſtionis remanet, & inuſtio, atq; exſibilatio quoque ſequitur: quæ tamen à percuſsis ideo nõ percipitur, quoniam, ut antea dicebamus, hi prius afflentur, concutiantúrque quam percutiantur. Iam uerò experti cum ſimus, quanti iſtorum ualeant rationes, quæ ſanè unica dilui reſponſione poſſunt: ne iterum atque iterum idem in rerum reffellendis ſententiis repetendo, diutius remoremur, ſatis inſuperque illis reſponſum fuerit, exiſtimamus, modo noſtram dènuò repererimus opinionem. Dicimus igitur, facilè in iſtis percuſsionibus uſtionem promoueri, globulis ſcilicet caliditatem aliquam, ab ſui emiſsione, & tormentarii pulueris exhalatione concipientibus. Nempè motu ipſos diſponente, necnon pulueris iam dicta exhalatione ipſis adhærente, ad hæc denique innato percuſſæ partis calido, urendi hanc poteſtatem in actum reducente, inflammatio excitatur. Hinc nihil ob

ſtat,globulos illico ciectos manibus inoxiè pertracta ri,atque eoſdem feriendo carnem comburere. Conſtátque hinc,qua ratione,tametſi leuem actu caliditatem acquiſierint,urere tamē ualeant,item & quomodo cruſtá,eſcaram'ue,ne dicamus ſuperficietenus nos aut in ingreſſu, ſed & penitius faciant, & ſi centum partes uno ictu transfodiant,ſingulas urāt. Quî enim fiat,ut quandoque uulneratæ partis oppoſitæ, cute illeſa,ueſtimenta diſrumpantur,facilè conſtat. Siquidē globulos hoſce quo maiori impetu feruntur, plures urendo,& contundendo partes lædere poſſe,credi debet:tum quia in maiori motu maior fiat attritio,uiolentiuſq; ea, de qua iam dictum eſt, pulueris exhalatio trahatur,ſicque potentia actui proximior, maiorem operandi nacta facultatem, magis urere ualeat: hinc unam atque alteram quandoque globuli transfodientes partem,utraſque urunt. Alias uerò nempe debilius lati,in particulam carnoſam quoq;, & raram, facilè remorati,ibidémque ea exhalatione diſperſa,oppoſitam non exeunt partem:tuncque,nec mirum,ueſtimenta,cute aduerſa parte occurrente,cedentéque illæſa,rumpuntur: ut nobiliſsimo iuueni Conſtantio Marſilio in Mirandulenſi obſidione euenit, cui globulus in altero crure aduſque oppoſitam partem, cute illæſa peruenit,coreaceúmque calceū e regione diuulſit. Quare & quod afferunt experimentum, & quos adducunt teſtes,noſtram firmant opinionem. Itaque nil mirum,etiam affuſum plumbum uix aut goſypii floculos urere,aut puluerem tormentarium accendere,aut in carne ampullas excitare, interim maximè globulis iſtis uulnerando uſtionem inferentibus,cōcurrentibus ſcilicet aliis, ut iam ſæpius repetitum eſt, cauſis. Ad hæc cum nulla inter ferrum candens, quo uſtiones facimus, & emiſſos à tormentis globulos, proportio

proportio exiſtat,non eſt quod miretur, iſtos fermè in inſtanti uniuerſam partem,quam perforant urere, uix ferè candentibus ipſis ferramentis, in tempore partibus uſtis. Iam uerò quia non ſentimus globulos hoſce urere eſſe natos, ab ea ſolũ caliditate, quã à ſolo motu cõceperint,non eſt ut remoremur in his reffellendis rationibus, quibus hanc oppugnare opinionem contendunt. Nec enim ſulphureus globulus bombardulæ immiſſus, mòxque indè excuſſus, nec accenſus noſtram tollit opinionem, ſiquidem, quod & antea ſæpius repetitum eſt, licet urere globuli ſint apti,non tamen tantam actu concipiunt caliditatem, ut facilè diſſolui poſsint. Ideòque nec quid faciat alia ratio nobis,quæ habet,globulos in quatuor brachiorum diſtantia non poſſe urere,quod nõdum tantã ex atritione & motu caliditatẽ acquirere poterint,quæ urere poſsit uidemus,longè etenim iam cõſtat,ab hac noſtram diſtare opinionẽ, Quod idem experimẽto cũ charta, tum cera facto utriſque ſcilicet globuli plũbei loco tormentis impoſitis,excuſsis,& non accenſis reſpõdemus.Nec nos ab inſtituto remoueat quod aiunt,in his uulneribus cruſtam mollẽ,& udam apparere,quæ à contuſione magis, quàm uſtione facta iudicari queat,duris nempè his exiſtẽtibus cruſtis, quæ ab igne contingunt: tametſi enim uſta uulnera hæc eſſe dicamus,non tamen (quod etiam ſupra à nobis dictum eſt) non eſſe etiam contuſa concedimus. Dolorem uerò, & nigredinem in ipſis quàm ſimplicibus contuſionibus impenſiorẽ ideò eſſe iudicamus,quod una cum uſtione & contuſione, uenenoſa quædam qualitas,ut infra dicemus,admiſceatur. Porrò iam ex dictis conſtare exiſtimo,quomodo, cerei globuli, & charta,& etiã ſi quid mollius his immittatur tormentis,licet non accendantur lædere nihilominus urẽdo

poſsint. Nec mirum amplius cuipiam uideri debebit, ſi cera non eliquatur, nec plumbum. Illud tamen non præteribo, quod dum aiunt, ipſi mihi maximum riſum concitant, globulorum ſcilicet caliditatem, ſi quæ illis à celeri motu ineſt, eam à circũfluo aere, hinc indeq; ſpirante uento maximè refrigerari debere. Et aliud non omittam, quod ſcilicet concedant, ſagittas quia in altum ferantur, poſſe accendi, globulos uero nec incaleſcere poſſe, quia in altum ſcilicet non ferantur. Sed quis non prorſus eos irrideat dicentes, uulnera hæc ſaltem nimboſo, pluuioſo, & niuoſo cœlo inflicta eſcharæ expertia eſſe debere, nempè globulorũ caliditate ab aeris humiditate extincta. Vel quis adhuc magis non cachinetur cum dicãt globulos ab aere frigido, cui continuo occurrũt refrigerari habere? Iam uerò, uel etiam quibuſdam eorum rationibus intactis, futiles enim adeo uiſæ ſunt nobis, ut ne quidẽ dignæ uiderentur, quibus remoraremur, ſat inſuperque ipſis reſponſum exiſtimantes, uel etiam qui fiat, ut nouem dierum ſpacio uulnera hæc augeri uideantur, rationem in alium locum transferentes iterum dicamus, non ex ſimplici caliditate à motu acquiſita, nec ab ea ſolum, quæ à bombardico puluere impartitur, uerum tum ab utroq;, nempè celeritate motus, aeriſque atritione, & pulueris exhalatione globulos ipſos ſequente, eos quandam poteſtatem urere natam acquirere, tum calido percuſſæ partis eam in actum reuocante, facilè uſtionem excitari.

Vulnera à belli tormentis facta ueneno infecta eſſe. Cap. XIII.

Nitrum tormẽtarii pulueris eſt baſis.

Oſtenſum & antea eſt, tormentarium puluerem baſim habere nitrũ maximè incenſibile, facileq;

in exhalationem conuerti natum: ſulphur autem ut id per quod melius, quod in ipſo deſideratur exequi poſſit: huius namque interuentu ignis aliqualiter remoratus, omnes nitri partes accendens, ipſam auget exhalationem: aliâs enim tenuiores ſolum, & extimiores nitri partes lingendo nullo ferè uſu abſumeret: ad hæc unà carbones concurrunt tenui facileque incenſibili ſubſtantia, tamquam materia nitrum ſulphurque nectens. Itaque iam diu compertum eſt, ſæpeque expertum, uel etiam interpretum naturæ ſententia confirmatum, elementa rebus ipſis alia atque alia ſymmetria inexiſtere. Atque pro eò quod in his poteſtate cæteris præſtat, facilius hæc alterari & tranſmutari. Hinc in quibus aqua abundat, facilè ab aqua ſuſcipitur alteratio, uel in aquam facilis eſt tranſmutatio. Sic & in quibus ignis, & aer, & terra dominium habet: ab eo ſcilicet quod prædominatur aliis (uel magis uel minus reſiſtentibus) elemẽtis in propriam naturam conuerſis. Ea enim perẽnis & perpetua lex elementorum eſt, ut inuicem tranſmutabilia ſint, facilius licet hæc, ob ſcilicet conformitatem, difficilius uerò alia ob difformitatem qualitatũ in alia tranſmutẽtur. Itaque & etiam animaduerterũt phyloſophi, partem ignis unam decuplum aeris locum occupare: & unam aeris decuplum aquæ, & unam aquæ decuplum terræ. Hinc tormentarii huius pulueris ſubſtantia terreſtri, ex quatuor nihilominus elementariis qualitatibus compoſita exiſtente, accidit igne, ſulphure medio, in eius aridiori parte introducto, tantam aeris, ignisque fieri multiplicationem, craſsumque adeò tũ ex eius humiditate, necnõ terreſtreitate tenui, uaporem accendi, ut nullo ferè termino, licet capaciſsimo, complecti queat. Itaque hæc, omnibus ſcilicet, pro ſui natura, ut alia ſuperent, pugnantibus, adeò uiuifi-

Sulphuris in puluere uſus.

Carbones in puluere quid præſtent.

Elemẽta inſunt rebus non eadem ſingulis ſymmetria.

Elemẽta inuicẽ tranſmutabilia.

Elementorum ad inuicẽ proportio.

Pulueris effectus.

ſicantur in tantúmque furorem, in tamque uehementem exhalationem pro calidi & humidi ratione prorumpunt, ut cum ſimul ſtare ob magnam controuerſiam nequeant, aer ad aerem, & ignis ad ignem recurrere conetur. Quod cum fiat, ignis perindè ac ſuperior agens, omniúmque potentiſsimus, omnia, antequam è ſui dominio erumpant in ſe conuertit. Hincque maximus ille impetus cuius imperio uel id in quod obcluſus eſt, neceſſario diſrumpitur, uel quod debilius reſiſtit cedat omnino oportet. Hinc è tormentis tanto globuli ſtrepitu exploduntur: nempè aerem qui horum tormentorum oris obuerſatur, corpore unitum, & reſiſtentem, ad hæcque ſua infimiori parte, ob terræ aquæ'que propinquitatem frigiditatē, necnon denſitatem aduentitiam nactum, ignis ex puluere calidiſsimus genitus, alteríque elementali qualitati contrarius, corporíſque tenuitate aeri diſsimilis, intra tormenti fauces multiplicatus, unà cum globulo ſolido, graui, ac denſo erumpens maxima adeò ui frangit, ut indè, nō minus quam in media aeris regione tonitrua, & fulgura ex craſsis uaporibus accenſis generantur, ſtrepitus maximi ſequantur. Vt quidem hoc loco æquè admiratione, ne dicam riſu, eos iudicarî dignos exiſtimem, qui ſtudent, ac qui credunt, puluerem bombardicum confici poſſe, qui ſine ſtrepitu quopiam, id efficere ualeat, quod iam eum, qui ſuperius deſcriptus eſt, facere dicimus. Porrò & inter ſtrepitus cauſas adnumerari poteſt ſubita quæ in igne fit ab aere frigido alteratio: necnon incluſi aeris in tormentis ignis ui, & globuli expulſi, extrinſecuíſque occurrentis colliſio: Nempè incluſus, in excluſi uacuas partes à præceſſo igne factas, cum ingredi nititur, atque excluſus renititur pugnantes inuicem, bombi cauſam adaugent. Quanta autem ui ab incluſi pulueris

Pulueris tormētarii impetus undè.

Horrificus fragor & ſtrepitus bellicorū tormētorū unde.

Irridendos eos eſſe qui puluerē bōbardicū effici poſſe aiunt, qui ſine ſtrepitu quod etiam cōmunis præſtare poſſit.

exhalatione occurrens aer rumpatur præter alia facilè tormenta ipſa oſtendunt, quæ licet grauiſsima, firmiſsimiſq; lignis affixa, non raro à fracto hoc aere, alterutra oris parte percuſa, etiam notabile ſpacium recurrunt. Sanè uerò hanc exhalationem ueneni qualitatem habere, ſi Ariſtoteli credimus apertiſsimè conſtat. Ab his ſiquidem quæ natura uſta ſunt, exorta, uſtam quoque exhalationem eſſe rationi maxime cōſonum eſt, & caliditatem quandam habere, quæ nihil minus quam uenenum efficere nata ſit, ſimilem calx, cinis, & uſta omnia habent, ſimiliſque fulgur, id enim ex ſimili fit exhalatione, plurimum nocet. Quod uerò exhalatio hæc uulnera ipſa inficiat, fluentis inde ſaniei in primis odor maximè fidē facit. Itaque nil mirum unū ac idem uno aut altero modo uel admotum uel exhibitum, diuerſis ſcilicet reſpectibus modo utilis, modo pernicioſi medicamenti rationem habere. Quem enim latet, ut Galeni exemplo utar, oleum, ceram, & ſquammam æris ſeorſum ulceribus ſummopere contrariari, uel eadem ſimul iiſdem maximè opitulari? Vel quis non nouit arſenicum bene habentibus ulceribus eſſe inimiciſsimum, uel idem cancrenoſis, & depaſcentibus eſſe utiliſsimum? Hinc nihil ſanè mirum ſi conceſſero, ſulphur & nitrum aliquot medicandis affectibus conuenire, uel etiam carbones ſine noxa exhiberi poſſe: puluerem uerò, uel potius eius exhalationem, ueneni naturā habere ſummopere ratione contendero. Cæterum cum ex dictis, tum ex his quæ alii quoque de hac re ſcripſerunt, conſtet qualis hæc uenenoſa qualitas exiſtat, nil prorſus aliud ſubdens, iam ad curatricem partem, ipſam orationem conuertam.

Cur tormenta ipſa quā primū pila extruditur plurimū recurrunt.

Pulueris bōbardici exhalationem ueneni naturam habere.

Pulueris exhalationem uulnera inficere quomodo probetur.

Idem diuerſa ratione & nocuum et utile dici poteſt.

Vulnerum à belli tormentis factorum uera diffinitio quæ ſit. Cap. XIIII.

AD id tandem, cuius nomine, quæcunque anteà ſcripſimus, diſputata ſunt curationem ſcilicet, quæ præſentes iam affectus tollere, ſiue amouendis iis, quæ naturæ opus impediunt id fiat, ſiue per medicamenta quid ipſi moliamur, deueniamus. Expedit autem antea adhuc, præſentem diffinire affectionem, nam & noſſe affectum à principio plerunque licet, & indicationem ab affectu ſumi neceſſe eſt. Porrò hinc nobis exordiendum uidetur, quod quæ dictu ri ſumus, explicari à quoquã dilucidè nunquam poſſint, niſi omnis morbi natura prius exacta quadam inquiſitione plenè ſit cognita. Ab ipſa etenim rei de qua tractatur eſſentia perpetuo inchoandum eſſe his, qui cum demonſtratione quippiam ſunt dicturi Galenus monuerit. Quum illud item maximè conſtans ſit ab ea indicatione, quam morbus cui mederi paramus ſuggerit, auſpicandam curationem eſſe: qua ſanè non prius comodè uti poſſimus quàm omnis ſit nobis morbi perſpecta natura. Eſt igitur huiuſmodi uulnerum genus multiplex affectus ex contuſione, cum uulnere, uſtionéque, & ueneno compoſitus. Vulnus uerò hoc loci non propriè, ſed comuniter, perindè ac Cornelius Celſus uulnera appellat, quæcunque cauſam extrinſecus lædentem habent, intelligere expedit. Alias ſiquidem Galenus ſummus medicus præcipuúſque phyſicus conuenientia nomina & cõgrua rebus accomodans, dè uulneris nomine propriè loquens ità ſcribit, unum eſt morborum genus ſoluta continuitas, quæ in omnibus animalis partibus incidit, non tamen unum nomen in omnibus ſortitur, quippe quæ in oſſe fractura, in carnoſa parte ulcus, ſi-

4. Meth. & 2. affor. comento 22.

4. meth. c. 4. & 8. meth. cap. 8.

Gal. de ſymp. c. & 4. Meth. & 2. Methodi.

Lib. 5. cap. 26.

3. & 4. Meth.

Vulnus propriè quid.

cuti etiam uulnus,& ruptio,& conuulſio. Atque adhuc clarius differens ſubdit, uulnus quidem ſolutio quædam eſt, ex uulnerando in carnoſa parte relicta. Ruptio autem & cõuulſio citra uulnerationem facta. Quam utique ſententiam & alibi plenius tractans ita expreſit. Vulnus quemadmodum ruptura continuitatis in carne ſolutio eſt,non ex diſtenſione ſed inciſione profectum,ſi uerò acutum,& tenue fuerit uulnerans punctura, ſeu punctio uocatur,ueluti ſi graue contuſio. Atquî appelles ut lubet, modò in proprietate,& rei natura conuenias,nuſquam non monente Galeno circa uoces,ſophiſtarum more,haudquaquam eſſe atterendum tempus. Itaque horum cauſa contundens & uulnerans,globuli ipſi ſunt:urens uerò & ueneno inficiens, ipſa tormẽtarii pulueris exhalatio: ut quidem hinc colligere promptum ſit, & compoſitam hæc primum curationem deſiderare, & uariam: compoſitam quidem quoniam in quacunque corporis parte,uel etiam carnoſa tale quodpiam uulnus inciderit,& uulnus,& contuſio,& uſtio,& ueneni intẽperies ſummopere ſint aduertenda:uaria autẽ pro diuerſorum affectuum inuicem complicatorum,nec nõ diuerſarum partium quas offẽderint natura, externis ſcilicet,internis, uacuis,non uacuis, neruoſis, uenoſis, arterioſis,tendinoſis,muſculoſis,ligamentalibus, cartilaginoſis,oſſeis,ſimplicibus, uel organicis. Affectus ſiquidem ipſi aut ſimplices,aut compoſiti iudicantur, uel à cauſa,cauſíſue eos promouentibus, uel ab ipſius partis,cui inſunt natura. A cauſa etenim ſimpliciſsima in compoſita parte cõpoſitus gignitur affectus,perinde ac in ſimplicibus etiam partibus à cõpoſitis cauſis compoſitum quoque affectum produci contingit. Hinc alios partis ratione ſimplices, pro ratione uerò cauſæ compoſitos,poſſe & uice uerſa etiam appellari,

De conſt. Art. med.

Vulnera à tormẽtis facta uariam & compoſitam curationem requirunt.

Affectus unde uel ſimplices,uel cõpoſiti dicantur.

A ſimplici cauſa etiã cõpoſitũ accidere affectum.

In ſimp. partib. compoſitos fieri morbos.

maximè conſtat. Atqui affectus hi, de quibus diſſerere ſumus aggreſſi, ſimplices nuſquam cum ſint, deridendi mihi prorſus illi uidentur, qui eorum curationem expoſituri, ſtatim diligenter aduertendum cenſent, an uulnera hæc ſimplicia ſint, ſine ſcilicet contuſione & dolore, cum maxime cum antea nil aliud ſint nobis ſuadere connati, quam hoſce affectus ſimplices eſſe contuſiones. In his igitur contundens cauſa & uulnerans, globuli ipſi ſunt, urens uerò atque ueneno inficiens pulueris iam dicta exhalatio: externas ſiquidem cauſas tametſi ad curationis indicationem nihil conducant, conſiderare expedit: quoniam ad affectus agnitionem, quandoq; plurimum faciāt. Nam pone, ſciam tormentarium globulum quempiā percuſsiſſe, didicero ſtatim quale ſit uulnus, quod cū cognouerò, ſtatim quoque ab ipſius rei natura curanda indicationem ſumam. Cum igitur iam nemo non nouerit, ab horum tormentorum ui nullam partem, uel etiam tantillum lædi, quin globulis orbiculatis, grauibus, & duris exiſtentibus contundatur: num inſulſè dictum iudicabimus animaduertendum eſſe, an uulnera ſimplicia ſint, ſine contuſione ſcilicet, & dolore? Sed quid mirum hos, in his committere, cum ne quidem ex proceſſu terminos nouiſſe uideantur? Quippequi fingamus, dicunt, carnoſam particulam quampiam à plumbeo globulo ictam uulnus cum cōtuſione accepiſſe, re neutiquam ulla in uulnere remanente, erit quidem huius morbi eſſentia continui ſolutio, contuſio, & dolor: ſolutionis nomine, quæ genus eſt, uulnus ipſum intelligentes quæ ipſius ſpecies extitit, cui rei, quo clarius ſuam proderent inſcitiā, ſic ſubſcripſerunt. Solutio continui & contuſio in carne fiet à globulo perforante & contundente, ac ſi contuſio comune nihil cum continui ſolutione, in qua maxime

Qui deri. ē diſīnt.

Externas cauſas conſiderare medico etiam expedit. 4. meth.

Nota contra primā diffinitionem.

maxime continetur, haberet: Atquî audio iſtos, cum ſe medicos proffiteantur, de nulla re ſibi forè determinandũ dicentes, quæ oculis nõ ſubiiciatur, quoniã medicus artifex ſenſitiuus exiſtat: nec idcirco perperam ſe feciſſe contendẽtes, qui uulnus alioqui patens, & labra ab inuicem dirempta habens ſolutionis nomine comprehenderint, neutiquam uerò cõtuſionẽ, quæ quas diductas partes habet, nõ æquè ſenſibus exponat. Inſulſa ſanè, ac minus longè quam tepida, ſolúmque tãtis uiris digna excuſatio. Porrò & qui hũc affectum multiplex morbi genus multiplicémque cõtinui haudquaquam ueneni expertem ſolutionẽ diffiniunt, præterquã quod nihil plus quam primi præſtant, maiorem adhuc effuſionem proffundũt: etenim quum quid multiplicis morbi generis nomine intelligunt, exponere ſtudent, aiunt, multiplex morbi genus eſſe propterea dicitur, quod in eo uulnere aduſtio, contuſio, attritio, fractura, & uenenum ſit, quorũ quodlibet per ſe genus morbi efficit, atq; in ſuas diducitur ſpecies. Oratio (mea quidem ſententia) difficultatibus haudquaquam carens: quippe quòd ſi rectè quis perpendat, uulnus, uſtio, contuſio, attritio, fractura ſub ſoluta continuitate ipſa comprehendãtur. Nec .n. uideo, quod morbi genus horum quodlibet faciat: niſi tamen genus pro ſpecie ſumamus: quod utique ſi fecerimus nec facilè aſſequor, quarum nam ſpecierum genera hæc futura ſint, cum de pluribus, genus ipſum ſpecie differentibus dicatur. Vulnus ſi quidem perpetuo carnoſarum partium ſolutionẽ indicabit, quod itaque licet figura, habitu, & loco differat, quod idem eſt ac ſi numero id differre dicas, eadem nihil minus ſemper ſpecie comprehendet, quod idem de contuſione, atritione, & fractura iudices rationi conſonum eſt. Atque ideo alia ratione, multiplex nos

Contra ſecundã deffinitionem.

Vulnus quid.

Multiplicis morbi genere quid intelligamus nos.

morbi genus intelligimus. Etenim tria morborum genera cōmuniter cum adſignentur, intemperies, mala compoſitio, & ſolutio continui, atque altera ſimilaribus, altera uerò organicis propriè adſignetur, tertia autem utriſque cōmunis exiſtat, atque hæ omnes ab hiſce tormentis non rarò concurrant, factum eſt, ut hanc nos affectionem, ex multiplici morborum genere affectum diffiniuerimus.

His uulneribus curandis petendarum indicationum ſedes. Cap. XV.

REctè quidem fiet, mea ſententia, modo curandi huius affectus rectam methodum tradere uelimus, ſi ab eius ſimpliciori curatione curſum incipiamus, moxq́; ſi tanquā filo inhærentes, nihil quod morbum augere, uel traditam methodum immutare ualeat, prætereamus. Ita enim diſtinctè magis copioſiuſque de una quaque re, quam ſi prorſus omnia cōfunderentur, tractari poterit. Simplicior autem curatio, ab affectus ipſius ſimpliciori natura deſſumitur. Atque ea eſt, ubi carnoſa quæpiam pars ſola, alio nihil penitus interueniente, læſa ſit. Itaque pone, manum aut pedem ſua parte magis carnoſa à tormētario globulo læſam, eandemque tibi propone curandam. Erit quidem tibi in primis, qualis nam affectus ſit conſiderandum. Eum autem reperies ſolutionem continui eſſe cum intemperie maximè complicatam: concurrētibus nempe ulcere, contuſione, uſtione, nec non uenenoſa qualitate: atque in his quidem omnibus contrarias ſubinde indicationes uno tempore fieri comperies. Quippe ſi ulcus conſideres, illud exſiccationē deſiderare cognoſcis, ſi contuſionem ea quæ humectent & concoquant, ſi ueuenoſam qualitatem, attra-

Simplices curationes unde deſſumendæ.

Qualis affectus ſit medico in primis requirēdum.

hentia ſimul & calfacientia, ſi uſtionem quæ modicè abſtergant non euidenter calefaciant aut refrigerēt. Tum itaque in eiuſmodi complexu æſtimabis à quo maximè diſcrimen ægro impendere uideatur. Secundo loco quid quæue ex his cauſæ rationem obtineāt, & quæ ab ipſis efficiantur. Tertio quæ ſanari ante alia poſsint, & quæ non poſsint. Vbi namque à quoquam affectuum non leue periculum inſtat, ad id quod urget, dirigi primum curantis conſilium debet. Vbi aliquid efficiens eſt, aliud autē quod ab eo efficitur, ipſa cauſa ſpectanda. At ubi curari hoc ante illud nō licet, ad id quod ordo dictat eſt reſpiciendum. Atque quoniam quidem in eo curationis conſilio, quod ab urgēte initur, affectus magnitudo perpendenda eſt, quæ triplex exiſtit, alia quæ ex læſæ actionis præſtātia ſpectatur, alia quæ ex propria affectus eſſentia, & tertia præter has, quæ ex facultate, quæ læſum corpus gubernat æſtimatur. In eo uero conſilio, quod à cauſæ ratione ſumitur, animaduertendum eſt, quid nam eorum, quæ inter ſe coniuncta ſunt, augere, aut gignere reliqua poſsit: quæ rurſus uel gignantur, uel incremētum ab eo accipiant. In eo autem, quod ordo præſcribit, quid ante quod, uel quid cum quo, uel quid poſt quid ſanari poſsit. Quæ omnia, ubi diligenti animo perſpexeris, facilè huius affectus ſanationis rationem, ab ipſo ueneno extinguendo eſſe exordiendam intelliges, Etenim ſiue ad id quod magis urget mentem adhibeas, ſiue ad cauſam augentem & fouentem, ſiue ad id ante quod nihil ſanari queat reſpicias: facilè hoc perſpectum habebis. Ab ipſo namque ueneno, unde maximum inſtat periculum, curationis initium ſumi debet, tum itaque quod ab eodem uſtio magnificetur, in contuſionéque putredo augeatur, necnon ſpiritus ipſi labefactentur, maiórque conti-

Curationis ordo undè ſumēdus.

Affectus magnitudo triplex.

Venenoſæ qualitati in his uulneribus cur primo occurrēdum.

nuo dolor excitetur, uel etiam quia complicatorum affectuum quis ante ipſum nuſquam curetur. Iam uerò & illud in cõplicatis affectibus curandis ſcire operæpræcium eſt, quòd uni licet præ cæteris occurrẽdũ ſit, alios tamen non ideo eſſe negligendos. Etenim pro ut quicquid, pro natura ſua indicat, id unum ſemper indicabit, ceu quod unam habet naturam. Atque id unum ſi quod indicationem facit ſimplex eſt, ipſum quoque ſimplex erit, ſin illud eſt compoſitum, hoc quoque erit compoſitum. Sanè quædam ſui cuſtodiam indicant, quædam amotionem: ſiue autem hanc indicent, ſiue illam, quod ſimplex eſt ſimplicẽ quoque indicationem habet, quod non ſimplex etiã non ſimplicem. Idcirco in præſentibus affectibus cõpoſitam, uel etiam ex contrariis indicationem ſuggeri eſt exiſtimandum. Quare igitur cùm hæ indicationes ex aduerſo pugnent, committendum non eſt, ut dum alteri nimium ſis intentus, alterius omnino obliuiſcaris: ſed utriuſque memor, quò ad licet utrũq; miſceas: quod mihi præceptum ubique memoria teneri uellim. In hoc igitur affectus genere quoniam multa concurrunt, uulnus inquam, contuſio, uſtio, & uenenoſa qualitas, quæ ſane omnia dolor ſequitur, ea erit intentio, ut probè uulnus uniatur, quæ nihil minus mente licet prima concipiatur, poſtremà tamen expeditur: ſiquidem antea remouendum id omne eſt, quod nos ab optato fine deſperare faciat. Vt igitur uoti compotes ſiamus, mea ſententia in primis arcendo dolori enixè ſtudendum eſt, aliis interim non neglectis: propulſabitur uerò is, cum ueneno, tum uſtione extinctis, à quibus mox ad contuſionem erit diuertendum, ac denique ad ulceris ſanationem.

In curandis affectibus quæcũque prius mente concipiũtur poſtremò ordine aſſequimur.

De horum uulnerum in carnoſis partibus exiſtentium curatione. Cap. XVI.

IGitur quamprimum uulneri in carnoſa parte facto occurreris, quanta ſit læſio in primis examines oportet. Hoc autem cognoſces cum lædentis cauſæ figura,& magnitudine perpenſa,& uulnere diligenter inſpecto, tum ab accidentibus ipſis. Ex telis enim quod orbiculatum eſt, carnem collidit, maturat, & lacerat: quod autem quadratum eſt,atterit dilaniátque magis: quod uerò cauum teſſerulis animatũ ac in plures partes diuidi aptum, inæqualiter magis hæc omnia facit. In quocunque autem horum genere quod maius eſt,magis quam quod eſt minus lædit. Indicabit hoc idem uulneris ipſius figura orbicularis uel nõ,æqualis uel inæqualis,latior uel anguſtior,quoniam quale telum ſit, tale & os plagæ eſſe oporteat. Quod itaque ad hoc attinet, ne decipiaris moneo, uulnera ab his telis facta,altera parte,qua ſcilicet ingrediuntur, anguſtiora eſſe, altera latiora: quæ autem ab aliis telis fiunt, uel ingreſſum patẽtem magis habent,uel etiam egreſſum æqualem:in his uero hoc adeo accidit,quod & forando, & incidendo uulnerent,hæc autem contundendo: etenim quæ primò occurrit cutis aliis ſuffulta partibus, nõ æquè extenditur,ac quæ oppoſita eſt nullis incumbens. Quãta etiam læſio ſit indicabunt, uel ſeuiora, uel mitiora quæ ſequentur ſymptomata. Siquidem in maximis læſionibus maior præcedit cõcuſsio, corpus & mens ſtupet, uulnerati attoniti fiunt,eoſque frigidus ſudor inuadit, mox exæſtuant, uulneris ora liueſcunt,infuſcantur, denigrantur, ſubſequitur febris, ſiti conficiuntur, ſomnum non capiunt,difficulter ſpirant, ſyncopis & uertigo oboritur, tumultuoſa inſomnia af-

ſligunt, facies inflammatur, oculi rubent, deſipiunt, atque abſurda loquuntur, quæ omnia, ubi mitior læſio fuerit, leuiora quoque accidere conſueuerunt. Sed nihil tamen melius eſt, quam certiore id nota explorare. Ergo qua plaga eſt, demitti uel digitum, uel ſpecillum lenticulare oportet, quæ ubi ad os non uenerint, & nihil niſi læue, lubricum, & carnoſum occurrerit, credi integrum eſſe os ipſum omnino debet: idque adhuc magis, ſi & prius & poſtea uulneratum membrum manibus hac illacque pertractaueris, atque nihil, quod os fractum eſſe indicet perceperis. Itaque omnibus perſpectis, ſanguinē, ſi effluit (effluere enim parciſsime ſolet) excurrere permittas: ſin minus, ut omnino excurrat ſtudeas. In Parmenſi ſiquidem obſidione dum apud Io. Baptiſtam Montiū Iulii iii. P. M. nepotem clariſsimum, medicum agerē, præterquam in pluribus aliis, in Bononienſi milite Strobilino nomine appellato obſeruaui, brachio è fine epomidæ muſculi à bombarda confracto, ut ne quidem eius reſtitutio utcūque ſperari poſſet, ne ſtillam quidem ſanguinis emanaſſe, baſilica interim atq; humeraria, nec non & arteria ipſa manum excurrente omni ex parte diſciſsis diruptiſque. Cuius rei teſtem Camillum Goggiadinum equitem atque ducem ſtrenuiſsimum, cui tunc ille inſeruiebat, una cum aliis quamplurimis militibus habeo. Quod itaque & quam plures alii in Mirandulana etiam obſidione admirati ſunt, cum me idem animaduertentem uiderent, in iuuene quodam Florentino, cui è maleorum regione pedem alterum integrè, & alterius totam poſteriorem partē, bōbardæ impetus ſine ulla tamen ſanguinis nota confregerat: & in altero quoque, cui inter femorum & crurum muſculos, ac ferè tendines omnes bombardicus globulus tranſuolando, ne tantillum quidem illos cō-

tingens, cute, nullo ſanguinis ueſtigio apparente, denudauerat. Ab his igitur ut ſanguis euacuetur enixè tibi laborandum erit, quippe copioſius è uulnere ſanguis emanans poteſt nonnihil uirulenti liquoris exhaurire. Quare anguſta etiam huiuſmodi uulnera ſcalpello dilatare utiliſsimum eſt, quin à maioribus abſcedentes carnes hinc auferre, & labia acie ſcalpelli circumſcribere, & prehenſam hamo carnem amputare oportet. In his itaque circũſtantia loca altioribus ulcuſculis ſcarificanda, ut ſanguinis uacuatio, ne uenenum membratim inſinuetur, reſiſtat. Cucurbitulæ cum multa flamma agglutinatæ id iuuamẽti præſtant, ut ueneni uis extrahatur. Denique contra uirulentos hos ictus uſtio expeditiſsimum eſt auxilium, ut potè cũ ignis cætera uiribus præſtet. Simul quod uirus domet, & ferri penitus patiatur, ſimul quod pars ignem experta deinceps non uilem, nec indecoram loci inſtaurationem efficiat. Admirabitur autem fortaſſe quiſpiam quia dixerimus uulnera hæc urẽda eſſe, cum & antea dictum à nobis quoque ſit, eadem uſtam ſapere naturam: cum potius quidem quæ refrigerent, ſimodo contraria cõtrariis tollenda ſunt, uſui futura eſſe uideantur. Atque ſi dixerimus, ideo nos id faciendum conſuluiſſe, ut uirus aut uenenum, quod ipſis ineſt reuocatum ui ignis educatur, adhuc dubitabunt, quî fieri poſsit ut ueneno alioquin natura calido ignis contrarietur. Itaque ſcire oportet, unum altero contrariari, uel qualitate, uel ui, atque poteſtate. Rhabarbarum qualitate bili ſimilis eſt, & cõuenit, alterutro calido & ſicco exiſtente, ui autem & poteſtate ſummè contrariatur, eam trahendo & educendo: ſic & prorſus ignis ueneno contrariatur, id quod alta petere nititur, maxime reuocando. Non deſunt uerò etiam, qui omnibus hiſce uulneribus, & quibuſ-

cunque partibus inexiſtentibus, medicamentũ quod recipit ſaponarii lixiuii ſelibram, minoris ſolani ſemina habẽtis, aut ſonchi (cicerbita uulgo dicitur) aut ſcabioſæ (Græcis nomine uacat) uncias duas, theriacæ ſemunciam: omnibus ſimul in uaſe uitreo mixtis, ſubſoléque uiginti dierum ſpacio fermentatis immittãt, & linamenta quibus replenda ſunt, eodem infarciãt, idque ad tertiam uel quartam uſq; diem admoueãt. Qui idem quoque ſummopere ægiptiacũ appellatũ medicamentum maximè commendant. Laudant itaq; alii ſambucini olei feruentis infuſionem: ita namque uulneribus hiſce uſtis, qui læſi ſunt & à contuſionis putredine, & pulueris uenenoſa qualitate uindicantur. Iam uerò quoniam uſtio, contuſio, adhæcque uulnus dolorem faciunt, ob idque fluxionem mouent, nempè dolore, partis imbecillitate atque morboſo calore eam accerſente, hanc amouere omnino eſt enitendum. Amouebis autem eam, accurrentem humorem retrahendo, repellendóque, affectámque partem roborando, & ſi quid affluxionem accerſit id ſubmouendo. Sanè humores reuelluntur ſectione uenæ, ſi quidem uires ualẽt, ſin minus admotis cucurbitulis, uel ligaturis, uel frictionibus, uel calfactis partibus directè affecto loco reſpondentibus. Repelluntur uerò admotis medicamẽtis quæ hanc uim habẽt. Accerſentes autem deffluxionem cauſæ ſummouentur, partem confirmantibus ſi imbecilla, ſtringẽtibus ſi laxa, refrigerantibus ſi calida, dolorem demulcentibus ſi hoc ægrotus affligatur. Iterum dubitari poterit num ſanguinis euacuatio, reuulſionis præſertim nomine, in hiſce uulneribus conueniat: tum itaque & quoniam ferè in cæteris omnibus commune uideatur, ut à principio repellẽdis humoribus, compeſcendóque ſanguini oui albumina admoueantur: an iiſdẽ in iſtis

An ſanguinis reuulſio in his uulneribus conueniat.

in iſtis uti oportunum eſſe, ſit exiſtimandum. Sane qui uulnera hæc contuſionem eſſe ſolum cõtendunt, humores repellere, eoſdemque reuellere utile non ſolum, uerum etiam neceſſarium omnino affirmabunt. Qui uerò eadem ueneno infecta exiſtimant, alterutrum negauerint exiſtimo: perindè enim ac illi inflã mationis periculum euitare ſtudent, iſti ueneni noxam fugere connantur. Atque ut illi uenæ ſectionem laudant, & ouorum albuminis appoſitionem, quoniam ea ſanguis retrahatur, quo minus in partem affe ctam influat, hac uerò propterea quod qui inde emanat, ſiſtatur, eundem quoque in uicinas partes repellẽdo traducere ualeat. Alterutram iſti damnant, nempè quod uenæ ſectione uenenoſa qualitas ſanguinem ſequẽs in altiores corporis partes retrahatur: & ouorum candidi uiſcoſitate, & infarctu maximè tranſpiratio prohibeatur, uel etiam ſua frigiditate altius ſanguis ipſe compeſcatur. Nos autem neutræ inherentes opinioni, & uenæ ſectionem qua ſanguis & humores reuellantur, & candidi ouorum appoſitionem quodã modo admittimus. Albumen quidem poſt exactam à patiente particula ſanguinis euacuationem, ſediſq; affectæ abſolutam uſtionem, nec id quidem ſimplex, ſed uel ex ſambucino, uel hyperici oleo apponentes, aut etiam ſimplex, ſi utriuſque olei, uel alterius ſaltem calidiſsimi larga præceſſerit affuſio. Solemus autem & plurimum ouorum candido orientalis Armeniæ bolum, ualidiſsimè enim uenenoſitati repugnat admiſcere. Sanguinis uerò reuulſionem, perſpectis tamen prius uiribus, regione, tempore, ætate, & morbo: quoniam ueneni huius natura, ut etiam ab aliis dictum eſt, perindè ac multorum aliorũ, cor, aut aliam magis partem quam aliam nõ reſpiciat, ſed potius tractu temporis membratim inſinuetur, & uni-

uerſum corpus occupet. Qua prorſus etiam ratione, neque à repellentium uſu deſiſtendum eſſe conſulimus, tum quod hæc non ad ipſa, ſed circa ipſa uulnera apponenda ſint, tum quod præterquam affluxum humorum inhibeant, patientem quoq; particulam confirment, ac fortiorem faciant, De hoc autem medicamentorum genere obiter dicere aliquid ad rem ſpectare uidetur: quoniam ſcilicet inter medicinæ grauiſſimos auctores non idem de ipſis conſtet. Arabum etenim princeps, quoniam attractio & repulſio contraria ſint, repellentia medicamenta trahentibus ipſis contraria conſtituit, ob idque repellentibus medicamentis à frigiditate facultatem ineſſe ait, qua refrigerent, partéſque condenſent, & meatus conſtringãt, ac attractricis facultatis caliditatem refrangant, atque influentem materiam ſpiſsiorem reddant, & ita humorum ſuſceptionẽ in partes læſas inhibeant. Licet uerò princeps qualis repellentium ſubſtantia exiſtat, non expreſserit, facilè tamen ex Galeno inteligi poteſt dicente. Igitur atrahentes ſunt, quæ ex alto uehementius extrahunt: repercutientes uerò, quæ in altum occurrentes ſibi ſuccos repellunt. At eſſentia illis calida eſt, & tenuuium partium, his uerò frigida & craſſarum. Attrahit enim perpetuò calidum, repellit uero frigidum: uerum quod cum caliditate coniunctam habet partium tenuitatem, trahit uehementius: quod uerò cum frigiditate partium craſsitudinem, id uiolentius propellit. Itaque ex actionis uehementia nomen utrique impoſitum eſt. Atque adſtringentiũ quidem nota eſt eſſentia, ut hinc quidem cum ea tenuis conſtituatur, cuius contrarium craſſum exiſtit. Arabum principem repellẽtium ſubſtantiam craſſam eſſe tunc indicaſſe conſtat, cum attrahentibus repellẽtia eſſe contraria dixit. Qui itaque inflamationum

Lib. 5. de ſimp. c. 17.

curationē docens, quæ repercutiunt medicinæ ſunt, dixit, ut herbarū frigidarū ſucci, ut portulacæ, cucurbitæ, & uirgæ paſtoris, quam alii alopecuros alii dipſacū eſſe uanè contendunt, nil. n. ea Auicennæ aliud eſt, quam quæ Dioſcoridi polygonon aut ſanguinalis herba dicitur, ſanè indicans eas frigidas humidáſque eſſe debere. Qui ipſe quoque dum curare apoſtemata docet, oportet inquit, ſtipticum adſtringēs frigidæ complexionis eſſe, ubi acuta uel calida apoſtemata ipſa fuerint. At ubi frigida ſint, oportebit id alicui eſſe admixtum, cui uirtus calida inexiſtat, cum retentione ſicut ſquināthum, ut facilè quidem pugnare inuicem hæc omnino conſtet. Igitur humorum repulſionem facimus, uel eos repellendo, uel tranſmutando: hi autem impelluntur à frigido, tranſmittuntur autem à ſtiptico. Frigidum ſiquidem ea ratione, qua paulò antea dictum eſt, repellendo ſcilicet, humorum in affectam partem influxum prohibet: ſtipticum uerò partes quibus admouetur, corroborando, humorum tranſmiſsionis cauſa exiſtit: nempè partium ipſarum ſubſtantiam cogendo adſtringit, qua adſtricta neceſſario quæ illi ineſt materia ad uicinas exprimitur partes: adde itaque eodem nomine, innatū calorem foueri, atque augeri. Itaque repercuſsio modò latius, modò preſsius uſurpari poterit. Ac proinde Arabum princeps preſsius hanc accepit, dum eam à frigidis fieri dixit. Atque quidem hæc repercutiendi ratio, humidis ſiccíſque ineſſe poteſt, ualentius licet ſiccis adnexa operetur. Porrò & repellendi facultas latius intelligi habet, pro impulſione ſcilicet, ſimul & expreſsione: qua ſanè ratione Galenus & alii eam uſurparunt, ſcientes nempè defluxui prohibēdo, frigidorum quæ impellant, & adſtringentium quæ tranſmittant, admotionem uſui maxime eſſe futuram. Scire item ope-

ræ præcium eſt, ſtiptica medicamenta quæ tranſmitte-re apta ſunt, ab humoris repellendi cum temperamē-to tum ſubſtantia ſi indicatio ſumatur, non eiuſdem prorſus ſemper eſſe naturæ debere. Etenim ſi quæ materia repellenda eſt, præterquàm quod ſubſtantia fluxilis fuerit, fuerit quoq; inter calidum frigidúmque media, aut etiam ad hoc illud uè declinās paululum. Et repellentia etiam, quod ſpectat ad has qualitates ſymmetra eſſe oportebit, ita namque & eam tranſmittent, & ſua ſiccitate utcunq; abſument: Siquidē licet frigidum faciat impulſum, præſtabit nihilominus materiam talem ſolo repelli tranſmiſſu. Si autem quod repellendum eſt, calidum ſit, nec craſſarum partium ſatis, repellentis medicamenti ſtipticitatem frigido admixtam eſſe conueniet, quod maxime in acutis & calidis deffluxionibus eſt aduertendum: in quibus præterea quòd maxime impulſus eſt opportunus, frigiditas medicaminis materiæ complexionem malam non auget: quod maxime materia frigida exiſtente (huic enim impulſus non conuenit) contingeret. Quapropter frigida exiſtente materia, quæ repelli debet, præſtabit nim adſtrictoriam calidis affuſam eſſe, atque humorem ipſum ſolo tranſmiſſu repelli. Aliàs enim frigiditas frigiditati addita, & craſsior & uiſcoſior tenáxque magis, tranſmiſsioníque ineptior redderetur, caliditate interim uiſcoſitatem incidente, craſsitiem tenuante, trāſmiſsioni uias parāte, nec non humoris frigidi qualitatem alterante. Igitur ut unde ſumus digreſsi repedemus, quam primū uulnus in carnoſis ſolum partibus factum, nihílque illis eſſe infixum intellexeris (trahunt enim quæcunque occurrunt ſecum globuli, ſæpiuſque eadem infixa relinquunt) ſanguinis euacuationi cum propter iam dictas rationes, tum quia ab omni recenter facto uul-

Hip. de ulceribus.

nere, niſi in uentre ſit ſtatim plus minúſue ſanguinis effluere expedit, ſtudebis: fit ſiquidem eo fluente uulnus ſiccius, proindéque ſanius, minúſque inflammatione infeſtatur. Hunc autem largius fluentem, quomodo ſiſtas, pauló poſt doceberis. Expurgato itaque á ſanguine uulnere, id candenti inuras ferro optimum eſt: quód ſi nec tibi id fieri neceſſarium uideatur, uel maximè renuat æger: ferventi quopiam oleo illud perfundere ne prætermittas: in hunc uſum ſambucinum oleum uenit, anethinum, chamæmelinum, coſtinum, & quod ex hyperico etiam conficitur. Præferó tamen ego cæteris omnibus medicaminibus id oleum quod in hunc uſum, tum aliis uenenoſis uulneribus, ferarúmque mortiferarum morſibus curandis meo marte paratum habeo: quo itaque & tu utaris maximè conſulo, aut ſaltem nouum ſimile quodpiam, ita enim & uerſatior in arte fies, effingas componas'ue ſuadeo. Porró his expeditis, perſpecta interim oris uulneris latitudine ex mundatis ſtupis ea proportione cuneolum (turundam appellant) effinges, quæ dolorem mouere nequeat: hoc tamen obſeruato, ut hunc non teretem, & ſi circulare uulneris os exiſtat, ſed utrinque depreſſum, ut ſcilicet ea figura alioquin difficillimæ conſolidationis tollatur. Atque hunc albumine uel ſolo, uel ex altero, alteris'ue dictorum oleorum conquaſſato oblitum impones, nihil ſalis (quod uulgares maximè faciunt) interim iniiciens. Quî fiat ſiquidem, ut ſalem quidam cum in aliis, tum uero maximè in his laudent, non uideo. In illis enim fluxiones excitare mordicationis nomine ſal maximè poteſt: in iſtis uero maturationem, tantum abeſt ut quempiam præſtare uſum ualeat, prohibere. Cùm tamen dicat Hyppocrates, Gal. 4. methodi.

De uuln. ca pitis. Danda uerò opera eſt, ut ulcus quàm cellerrimè ſup‑ puret, hoc enim pacto quæ iuxta ſunt inflammari nõ poſſunt, ipſúmque purum quàm celerrimè efficietur: neceſſe enim eſt, laceratam colliſámque carnem in pus uerſam tabeſcere. At dicant, ſal exſiccat. ulceraq; omnia, uel ipſo Hyppocrate, teſte ſicca fieri deſiderãt. *De ulcerib.* *De uuln. ca pitis.* Audiant hi obſecro, quid reſpondeat optimus ipſe ſe‑ nex, poſtquam purgatũ erit, ſiccari ulcus debet, nam ſic maturè admodum ſaneſcet, & caro non humida, ſed ſicca producetur, ſic etiam in ulcere caro minime ſupercreſcet. Quòd ſi adhuc ceruicoſè quis inſtet, Ger‑ manorúmque morem proponat, qui quamprimum uulnus acceperint, id ſale replent, ſciat is maximè eo‑ rum temperamentum eſſe animaduertendum, ſunt autem hi eo tum humidiore, tum frigidiore citra cõ‑ trouerſiam. Habent autem Germani temperamentũ tale cum à cœlo & ſemine, tum à largiori ipſa uictus ratione: plus etenim, quam par ſit, cibi & uini deuo‑ rantes ingurgitantéſque calorem adeò innatum op‑ primũnt, quo minus proprio fungi officio ualeat. *Galenus 3. de mor. uulgarib. & 2. de tẽper.* Hinc illis palor, & genæ pendulæ, oculorum ulcera, tremulæ manus, furiales ſomni, inquies nocturna, ha‑ litus calidi, rerum obliuio, mors memoriæ, paralyſis, apoplexiæ, repentiníque ac intempeſtiui interitus. Quare igitur Germanis ipſis haud minus quam por‑ cis, ſalem animam eſſe dici cum poſsit, nil mirum uide‑ ri debet, etiam eorum uulneribus ſalem uſui eſſe: quo‑ niam ſcilicet ſiccare inſigniter ualeat, atque in ipſis acredine, à maxima, qua abundãt humiditate exutus, nihil mordicare. Verum cum Galeno dicamus nos neque Germanis, neque aliis agreſtibus, aut barbaris hominibus hæc prodimus, non magis equidẽ quam urſis, apris, leonibus, aut aliis id genus: ſed Italis, & iis, qui tametſi genere ſunt barbari, Italorum tamẽ æmu‑ *Primo de ſa nit. tuend.*

lantur ſtudia. Nam quis,quæſo, noſtrum tulerit,modo editum infantulum, etiam ab utero calentem, ad flumen defferre, ibíque (ſicuti Germanos aiunt) ceu candens ſit ferrum in frigidum humorem mergẽdo, ſimul de naturæ uigore periculũ facere, ſimul corpus ipſum roborare? Quippè ſi citra noxam id tolerauit, & quodpropriæ naturæ robur oſtendit, & nouũ præterea robur ex frigidæ cõmercio cõparauit nulli nõ pateat. Cæterum ſi ab externo frigore naturalis calor ſit uictus: quod protinus interire neceſſe ſit,id quoq; neminem latet. Quis igitur mentis compos, nec omnino ferus Scytha ue proprium pignus in id agere diſcrimen ſuſtineat, in quo errorem mors ſequitur: potiſsimum cum ex eo periculo non magnum ſit quod lucrifaciet? Quod tamen Germani cum faciant,nil mirum etiam ſi ſale uulnera inſpergant. Cuneolo itaq; ante omnia indolenter,utrinque uulneri immiſſo, linteoloque mundo,læui, molli,ac tenui,ut Hyppocrati placet,eodem,quo & cuneolus medicamento affuſo, uulnus ipſum, uel uulneris ora conteges. Eos etenim ſummè damnamus qui funiculo uulnera hæc traiiciunt, tum quia maximum inferant dolorẽ,neque cocant eſt uerendum. Dolor autem,tantũ abeſt ut excitari debeat,ut primũ,id quod antea ſæpius repetitum eſt,ſubmoueri habeat. Cuius nomine etiã curato,ne cuneoli quos impoſueris, uulneris fundũ attingant, modo ora dehiſcentia adſeruent. Quod non ſolum in his, uerum & in aliis etiam uulneribus præſertim punctim factis obſerues uolo. Siquidem in Parmenſi agro dum Illuſtriſsimum D. Io. Baptiſtam Montium in femore è regione tertii & quarti muſculorũ tibiam mouentium haſta longiori, dum ſtrenuiſsimè aduerſus hoſtes pugnaret, uulnere ſcilicet à poplite ad ſuperiora uſque femoris altius ſemper pene-

De officina med.

trante,ſaucium hac ratione fælicißimè curarem,Ferrantéſque Gonzaga pro more eum conueniſſet, medicóſque quos ipſe alebat, gratitudinis officio ad eũ inuiſendum miſiſſet, hi (exiſtimo) ut aliquid facere uiderentur, uix audita quanta à principio uulneris longitudo eſſet,meum ſunt admirati curationis conſilium, cuneolóſque pro uulneris longitudine conficiendos eſſe enixè adeo contendere cœperunt,rati id alias curari non poſſe,ut ne quidem ulla ratione illis ſuaderi potuerit uulnus ipſum iam prope ad altiores ſui partes coaluiſſe: nec cuneolos longos ita facere opus eſſe, argumento ab orifficio uulneris in decliuiore parte exiſtente,tumore euaneſcente,læſæ partis indolentia,atq; fluẽtis inde puris paucitate ſumpto. Itaque re ipſa illis indicata,hoſce cuneolos quam primum impoſuerunt,uulneris partem,quæ iam coaluerat aperientes fluxionem excitarunt, dolore nempe eam maxime ad partem debilem accerſente. Vt quidem mihi denuo curatio fuerit delegata. Hæc autem non idcirco ſolũ expoſuiſſe uolui,ut meã curandi uulnera hæc rationem proponerem, ſed ut alios admonitos facerem, nuſquam non rationi eſſe cedendum. Etenim quæ omnia cum ratione fiunt, maxime ſuccedunt, & quicunque rationi detrahere ſtudent, tandem ſua opinione decepti,deluduntur,deridenturq;. Iã uerò ut paratæ materiæ deffluxioni te opponas, tẽpus exigit: quare circa ipſum uulnus è regione potiſsimum ſuperiori partis affectæ, unde ea maximè influere eſt apta, reprimẽtia appones (deffenſiua uulgus appellat) è numero quorum,frigida aqua eſt,poſca, roſacea, ac tandem quæcunque refrigerant, uel unà etiam adſtringunt. Quale medicamentum eſt quod recipit ſucci plantaginis,ſucci ſedi (ſemperuiua uulgo dicitur) ſingulorum unciam unam, pulueris roſarum

rubearum uncias duas, pulueris myrtillorum tantundem. Itē & aliud quod habet aceti optimi uncias.iiii. albuminis oui unciam unam, aquæ roſaceæ unciam unam & ſemiſſem, pulueris roſarum rubearum unciam unam. Et aliud ex ſemperuiuo, mali corio, & rhu in uino decoctis. Item & id quod ex olei roſati completi, olei myrtini, olei omphacini ſingulorum uncia una, ſandalorū omnium, uniuſcuiuſq; drachma una, boli Armeni unciis tribus, necnon cera quod ſat eſt ad lenimentum conficiendum. Hoc enim, uel ſimile quodpiam comuniter paratum in hunc uſum habemus: quod ſi tamen ad manus non ſit, faſciam poſca imbibes, uel roſacea, uel ſuccis iam dictis, uel etiam ſi his careas, aqua frigida, eáque partem affectam ſupra uulnus obduces, ſæpiúſque noua frigida perfundes. Puſcam uerò, quam & poſcam, & oxicraton uocant facturus, aquæ acetum (id enim æquè acre uniuerſum non exiſtit) ita permiſcebis, ut bibi citra noxā poſsit. Atquî ubi ex ouorum candidis pulueres recepti ſint bolus Armenus ſcilicet, ſanguis draconis, & ſimiles alii, non faſcia quidem, ſed ſtupis medicamētum eſt recipiendum, hiſque membrum inuoluendum, quibus mox faſcia ſuperdanda eſt. At ſi in lenimenti formam, ut antea dictum eſt, hæc redegeris, caput faſciæ tantum eo medicamento incruſtabis, quod ſat ſit membro unica obductione: reliquum autem faſciæ ſuperdando, arcte obligabis; inter namque eā præſidia quæ per ſe faſciæ afferunt, id non poſtremum eſt, quod ab inflammatione deffendunt, materiámque aliunde ad affectam ſedem confluit, reprimentes, & eam quæ iam recepta eſt expellentes. Valentioris uerò preſſus finis eſt, ubi nimirum faſciarum ambitus adſtringitur, non magis quàm ut prohibeat partes quo minus ſub pulſu concutiantur, quod eſt præ

Gal. 2. ad Glauc.

De uuln. capitis.

Com. 3. in de offici. medica.

anguſtia impedire motum arteriarum, hæc enim eſt
Coment. 1. de fract. cauſa doloris, cognoſces autem te tunc rectè ligaſſe
ubi num prematur rogaueris, atque æger reſpóderit
ſe premi quidem, ſed leuiter. Ante omnia uerò faſcias
Coment. 2. de offici. medica. uſui commodas pares oportet. Atqui quæ nam idoneæ
futuræ ſint, facilè partium quibus ſuperdandæ
ſunt latitudine craſsitudinéque inſpecta intelliges. Atque
hæc quidem facere opus eſt, reprimendi fluxus
humorum gratia. Faſcia uerò ad uulnus deligandũ,
Celſ. lib. 5. cap. 26. lintea aptiſsima eſt, eáque lata eſſe debet, ut ſemel iniecta,
non uulnus tantum, ſed paulum utrinque etiam
oras eius comprehendat. Sint autem hæ in primis,
Comēt. 1. de fracturis. quod & ſupra dictum fuit, materia munda, læui, molli,
& tenui: quod uero ad longitudinem & latitudinem
pertinet, impleant trium, quatuor, quinque, aut ſex lōgitudinem
quidem cubitorum: latitudinem uerò digitorum.
Meminiſſe autem ubique conuenit ad uitiatæ
Coment. 3. de offici. medica. partis longitudinem, latitudinem, & craſsitudinem
referri, quicquid de longitudine linteorum, tum
latitudine, craſsitudine, numeróue propoſitum fuerit.
Ne te autem prætereat, quòd hyeme ſæpius faſcia
circuire debet, æſtate quoties neceſſe eſt, tum quòd extrema
pars ejus inferioribus acu ſuēda eſt: aliâs enim
aut pondere, aut multiplici ambitu, aut anguſtia, aut
inæqualitate uulnere oppreſſo, dolor & inflamatio
promoueretur. Cæterum ſi quid ad faſciationes ultra
pertineat, id pro occaſione loco proprio ſubnectam.

De euacuandi & purgandi ratione in his uulneribus. Cap. XVII.

Diſſerendum autem iam de ſanguinis euacuatione
eſt, nam antea dictum fuit, uená reuulſionis
nomine eſſe ſecandam. Igitur ubi ex morbo, æta

te,& uirtute mittendum ſanguinem eſſe conieceris: quantum mittere debeas non ex his ſolum, ſed ex aliis quoque ſumas licet: ea ſunt cōcurſus plœtoricus, quem uocant, ambientiſque nos aeris temperies in anni tempus diuiſa, & regionem, quibus diligenti animo perſpectis, ſtatutaque iam mittendi ſanguinis mēſura, uenam, quæ uſui futura maximè ſit, requiras operæprecium eſt. Quamuis enim uenæ ſectio (undecunque fiat) euacuet à toto animalis corpore, non tamen uelociter, neque æqualiter ex omnibus uenis. Scias itaque in morbis ipſis mitti ſanguinem ipſum, uel ſolius euacuationis nomine, uel ſolius deriuationis, uel ſolius reuulſionis, aut deriuationis ſimul & euacuationis, aut euacuationis & reuulſionis. Siquidem iam incipiens fluxio ad contraria trahenda eſt, fixa uero in patiente particula uacuanda, uel ab ipſa particula quæ affligitur, uel à maximè uicina: primum reuulſione, ſecundum euacuatione, tertium deriuatione abſoluitur. Iam uerò ſanguinem in preſentiarum eſſe mittendum auulſionis gratia, non te latere existimo: proinde te admonitum uolo ipſam reuulſionem ad contraria (ἀντισπασιν Græci uocant) & in rectum (κατ' ἶξιν appellant) faciendam eſſe: hanc uerò (rectitudinem dicimus) ſanè intelligas rectè oportet, aliàs enim iiſdem tenebris obrueris, quibus multi antea obducti ſunt. Itaque, modò inhærere conſilio meo uelis, perpetuo reuellendi occaſionē uenas è directo affectæ ſedis eiuſdem lateris, interímque remotius quam fieri poterit ſecabis, niſi in cruribus læſio fuerit, tunc enim altero crure affecto, alterum uel ſcarificabis, uel eius uenam, uel etiam Galeno conſulente ſecabis. Nec enim hoc loco pluribus res mihi agenda uidetur, quandoquidē licet multa à multis de hac re ſcripta fuerint, adhuc tamen uolenti de eadem diffuſè li-

De cur. ra. per ſanguinis miſ.

brum conſcribere, materia non deſit. Quare uel noſtram nunc ſecteris ſententiam, eius fortaſſe aliâs rationem auditurus, uel aliorum ſcripta, Hyppocratis potiſsimum & Galeni omni obſeruantia digniſsimi, conſulas. Cauendum ſiquidem nobis eſt, ne breuitati ſtudentes obſcuritatem (quod quidam fecerunt) obfundamus: qui credo, neſcientes quid affirmarent, ut tamen de ſe in lectorum animos ſpectatio magna conciperetur. Quoniam (aiunt) inter præſtantes alioquin medicos tanta eſt diſſenſio, an ex eodẽ magis, an ex oppoſito latere uena ſecari debeat, paucis quid ſentiamus dicemus, in præſentia ſolum quod ad propoſitum ſpectat, afferentes. Itaque dicimus (aiunt) non eodem modo morbis ab extrinſecus cauſis occurrentibus excitatis, ac quibus ab internis, eſſe medicandum: Atque ideo in uulneribus ipſis omnibus, ex aduerſo latere ſanguinem detrahi debere contendimus: quod ita & in oppoſitam partem reuellatur ſanguis, & humorum ad uulnus præpediatur affluxus. At iſti quid aduerſi loci, uel oppoſitæ partis nomine intelligant, nihil explicantes, nihil utique certi propoſuiſſe mihi uidentur: ſi etenim in contrarium auellendum ſanguinem ducunt ſeruato κατ᾽ ἴξιν, pedibus (quod aiunt) manibuſque in noſtram deſcendunt ſententiam, nec eſt ut diſcrimen inter affectus ab extrinſecis, aut intrinſecis cauſis ortos faciant. Si uero trahendum ſanguinem in oppoſitum ita dicunt, ut affectu exiſtente, puta in dextra capitis parte uena ſecari debeat in cubito brachii ſiniſtri (ut ipſos exiſtimare credendũ eſt) decipiuntur longè: quáſque afferunt Galeni authoritates, ſibi maxime ſunt contrariæ. Igitur iam omnibus, ut antea dictum eſt, ordinatis, homo in lecto colocandus eſt, ipſique uena (uentre interim prius leni ænemate, ſi non ſponte probè

deiecerit, exonerato, nulla aut noctis, aut diei habitatione ſecanda eſt, nempe confluctibus perpetuo ad affectam ſedem humoribus, doloréque coſdem haud minus quàm cucurbitula accerſente. Quòd autem mittere ſanguinem in magnis plagis,aut inflammatione tentari incipientibus, & plenis corporibus expediat,planè, etiam ſi nihil dixerò, exiſtimo conii cies: idē uerò fortaſſe in paruis uulneribus, nulláque apparente inflammatione tentatis, adhæ'cque corporibus minimè plenis,neutiquam faciendum duces. Hinc mentem quibus nunc dicam adhibe. Porrò Galeno etiam in his ſanguinem eſſe mittendum placuit: tum quia nullum præſtantius leuando dolori remedium inueniatur, tum quia ſanguinis euacuatione imminens impendénſque morbus & inflamatio euitetur. Atquì ſtatim audio diligentiorem quempiã Galeni obſeruatorem enixè ſatis nos increpantem, qui uenæ ſectioni reprimentia (deffenſiua comuniter apellata) præponendo, affectæ parti ſuperdederimus,nempè edoctum ex eius dictis ante omnia euacuandum fore ipſum corpus: quandoquidem ſi in eo laboremus, ut quod influxit retrocedat, corpus plenum non admittet, atque ideo nobis prius uenam ſecandam,mox reprimentia ſuperdãda eſſe fuiſſe dicendum. Vtilis ſanè, nec rationis expers contemplatio: quæ tamen dicta noſtra nihil debilitet, tantum abeſt, ut ea labefactet: huic ſiquidem reſpondendum eſſe ſcias,ſtatim ideo rèprimẽtia admouere eſſe opportunum,ut influentium,non autem fluxorum iam humorum tranſitum inhibeant, mox poſt ſanguinis euacuationem, ſi qui influxerint, eos aliò tranſmittant. Itaque & pro occaſione nonnunquam uenæ ſectioni, clyſterem præponere, nonnunquam uerò poſtponere expedit, ſiquidem ubi nihil

4. method. Pri. aff. com. 23. 2. de fracatur. De curan. rat. per ſaug. miſ. De articu.

In arte medicinali.

urgeat, antea clyſterem iniicere, poſtea uenam ſecare utile eſt: urgente autem dolore prius ſanguinem mittere, poſtmodum enema iniicere expedit. Quod maxime Hyppocratem indicaſſe conſtat, qui alibi dicit clyſterem ipſum ante ſanguinis miſsionem, ſi tamen non ſponte probè (ſubdit Galenus) deiecerit aluus iniiciendum eſſe. Et alibi ſcribit, Ampliuſque non ueritus ſi dolor acutus fuerit, ad animi uſque defectionem ſanguinem detrahes, clyſterem poſtea exhibebis. Vt ne quidem propterea Galenus, modo nihil urgeat multifaciat, uel ante uel poſt ſanguinis miſſionem enema immittatur. Porrò laborans ipſe, ſi graue uulnus eſt abſtinere, quantum uires patiuntur, ante inflammationem à cibo debet: bibere donec ſitim finiat aquam calidam: uel ſi æſtas eſt, neque febris neque dolor eſt, etiam frigidam. Adeò tamen nihil perpetuum eſt, ſed ſemper pro uiribus corporis eſt æſtimádum: ut imbecillitas etiam cibum protinus facere neceſſarium poſsit, tenuem ſcilicet & exiguum, qui tantum ſuſtineat. At de his poſtea latius. Iam uerò & hoc, quod maxime ad reuulſionē facit, ſubdam, melius ſcilicet eſſe ſanguinis miſsionem bis aut ter innouare, quam uniuerſum quod euacuandum duxeris una uice educere: licet enim faciant ad reuulſionem utique cucurbitulæ, enemata, frictiones, & ligaturæ, quæ tamen per uenæ ſectionem fit, cæteris omnibus eſt efficacior. Quoniam autem inter reuellentia medicamenta adnumerari quoque enemata dictum eſt, nil erit mirum ſi queſierit quiſpiam, num & purgantia in uulneratis conueniant medicamenta: quæ purgantia paſsim idcirco nuncupantur, quod ſanguinem ab humoribus purum conſtituant? Quamobrem exiſtimes uolo, quantum uenæ ſectio cucurbitulis, tantū purgans medicamentum enemati uſu præſtare: per-

4. de uict. rat. acut.

5. meth. & de cur. rat. per ſangui. miſ.

De uenæ ſect. aduerſ. Eraſiſtra-tum.

De purgāt. med. facult.

inde enim ac uenæ ſectio ab intimioribus corporis partibus ſanguinem ducit, cucurbitulæ autem extimioribus: ſic purgantia medicamenta humores ab ultimis ſecretioribúſque locis, enemata autem à primis & manifeſtioribus trahunt. Vt quidem cùm purgatione (quæ humorum qui ſua qualitate moleſtant *1.aph. com.* euacuatio exiſtit) haud minus quam uenæ ſectione *2. et 2.aph.* prohibendum ſit apoſtema, ſcripſerit Galenus non- *com. 17.* nullis quidẽ purgatio ſola ſufficit, quibuſdam ſangui- *Auic. 4.1.* nis detractio, aliis utraque hæc adhiberi profuerit. *4.cathageni.* Moxque de his quibus purgatio conueniens eſt, ex *4.meth.* Hyppocrate differens ait. Purgatio per aluum pluri- *De ulcerib.* mis ulcerum prodeſt, præterea uulneribus quæ in capite ſunt accepta, item quæ in uentre & articulis, ad hæc iis in quibus oſsi caries impendet, preterea quæ ſuuntur, & quæ exedunt, & ſerpentibus, & reliquis quæ ulcera diuturna reddunt, etiam quæcunque deliganda ſunt per aluum purganda ſunt. Vt ne quidẽ in uulneribus iſtis purgantibus eſſe utendum medicamentis, ſit ambigendum, potiſsimúmque conuenientibus. Etenim uulnera hæc è numero quidem eorum ſunt, quæ tum propter ſui magnitudinem, tum quia cacoœthe exiſtunt prævalida ſunt. Quale autem purgans eſſe oporteat, ex humore qui purgandus eſt iudicari debet. Sed hoc certè in corporibus ma- *De quos* lis ſuccis abundantibus faciendum quiſque facilè cõ- *quando, &* cedat. An uerò in bene habentibus, idem facere utili- *q̃uo purgare oportet.* lè ſit futurum, facilè dubitabit quiſpiam. Hic uerò perinde ſciat oportet, ac miſsio ſanguinis uel propter ipſius abundantiam, uel propter morbi magnitudinem: ita purgatio & propter abundantiam alterius cuiuſquam ſucci, & propter uim morbi adhibetur. Iam uerò cum ſtatuerimus & eam quæ per uenæ ſectionem, & quæ per exhibitionem purgantis medica-

menti ſit euacuationem,in uulneribus iſtis eſſe utilẽ,
determinandum ſupereſt,an ſimul unóque tempore
utraque molienda ſit,an altera præcedere alteram de
beat. Porrò quòd nec ſimul,nec eodem tempore ad‑
miniſtrãdæ ſint,cum uirium debilitas quæ ex duabus
his euacuationibus inuicem quodammodo contra‑
riis ſequeretur, tum etiam euacuandorum quantitas,
quæ haudquaquam metiri poſſet prohibet. Quare
eorum alterum præcedere, alterum uerò ſubſequi
omnino debet. Atquî conuenientius uidetur, ue‑
næ ſectionem purgationi præmittere, quàm uenæ
ſectioni purgationem, ſiquidem ſummota prius ua‑
ſorum plenitudine, qui ſuperabundant humores,uel
alio nomine, ut antea dictum eſt, purgandi ſunt,ma‑
iori cum facilitate ab attrahente medicamento edu‑
centur. Sin autem præpoſtero ordine purgatio præ
mittatur, difficilis ſanè ea fiet, tum propter alia in‑
commoda, tum uerò maximè ob nimiam uaſorum
plenitudinem, ac uiarum, per quas attracti humores
defferri debent anguſtiam, ex quibus agitationem
non paruam conſequi neceſſe eſt. Sed nonne ſuper‑
uacaneum etiam foret,in expurgando ſanguine, ſi im
purus is eſſet, multo cum diſpendio tempus conte‑
rere,ut iam expurgatum,& familiarem naturæ reddi
tum, demum uacues? Mihi ſanè conſultius uidetur
(iuxta Hyppocratis & Galeni ſententiam) infectum
& ſuperabundantem ſanguinem prius minuere, dein
de expurgare:quãdoquidem minori incommodo, ac
debiliori cum medicamento expurgationem illam
aſſequi poſsis. Vt ne quidem propterea audiendi
mea ſenteutia illi ſint, qui Hippocratem damnant,
qui nos alioquin docuerit, & uniuerſalia perpetuo
medicamenta particularibus: & ſanguinis miſsionem
purgationibus præferri debere; mox autem,ut antea
dicebamus,

dicebamus enema, particulare inquam præſidiũ & purgans,ante uniuerſale atque euacuans ipſum,ſectio nem uenæ ſcilicet, iniiciendum dixerit. Siquidem uniuerſalia particularibus remediis prefferenda eſſe intelligere oportet, in eadem medicamentorum ge nere: atque ita uenæ ſectio ſcarificationibus, cucur bitulis,hirudinibuſque præponi debet, ſimiliterque & ea quæ uniuerſum corpus mũdat purgatio illi præ ferenda eſt, quæ caput, & quæ caput, illi quæ ocu lum ſolum reſpicit. Sic itaque & uerè purgatio ſequi debet euacuationem. Nec quidem enema antea inie ctum regulam peruertit: cum ne id quidem purgans, ſed leniens ſolum eſſe debeat. Supra autem quid pur gantis nomine intelligi habeat expoſitum eſt: atqui lenientia ea apellamus, quæ quod in inteſtinis habe tur,ut fluat, facilè faciunt. Recordare autem nunc quod & paulò antea dicebamus, purgans ſcilicet ido neum eſſe eligendum, hoc eſt dictu, purgandi hu moris naturæ accomodum. Verum qui purgandus humor ueniat facilè intelliges, ubi rationẽ ob quam purgandum eſſe decreueris, tibi proponas. Erit au tem ea,ſi rectè exiſtimo, quæ circa cũ ſanguinis,tum aliorum humorum influxus inhibitionem uerſatur, ob inflãmationẽ, quæ ſequi maximè ſolet,prohibẽ dam. Quare aduertas oportet, qui fluxibiliores ſint, eamque facere aptiores, atque eos purges: ſanè hi ſunt cum ſanguis, tum cholera: alterum uenæ ſectio ne,atque alterum purgatiõe minues. Tametſi nam que cum ſanguine cæteri uacuentur humores, fieri tamen nequit,quin & in eo qui remanet, bilis etiam admiſta ſeruetur:quæ tum ex ſe (nullus enim ipſa eſt, ob eam quam poſsidet tenuitatem & acredinem, aut mobilis,aut fluxilis magis humor) ad affectam partẽ fluat: tum ſanguinem (eſt ſiquidem ipſi tanquam ue

hiculum) trahat. Quod ita cum ſit, poſt ſanguinis euacuationem, eam quin purges, ne committas. An uerò ante purgationem expectanda ſit coctio dubita-
1. Aph. 22. ri poteſt, cum quæ cocta ſunt ſolum ſint medicanda, cruda uerò nequaquam mouenda. Sanè duplici nomine fieri purgationem, ex antea dictis, ſcis exiſtimo: uel ut qui noxii ſunt qualitate humores purgêtur, uel ut etiam ſecundum naturam habentes, unde maximè periculum ne influant eſt, reuocentur. Ad hæc ſcis utique aut ſolam, aut unà cum euacuatione eam moliri. Atquì quidem perpetuo memoriæ teneas oportet, ubi ſola purgatione noxiis ipſis humoribus fuerit medicandum, exactam fore coctionem expectandam. At uero ubi reuulſionis ſolum nomine humoribus ſecundum naturam diſpoſitis medicari oportebit, purgatione ſimul & euacuatione, eam expectare (etenim hæc priuſquam aduĕtauerit, hi quidem affectam partem obſederint) nihil operæpræciũ eſt. Adde itaque & in iſtis, cum humor qui purgandus eſt, bilis exiſtat, nullam, præterquam uiarum præparationem, eſſe coctionem deſiderandam. Viæ uerò latiores quàm primum ſanguine euacuato factæ, egregiè paratæ erunt. Igitur ut in his quibus ſanguis euacuari debet, plura conſiderari debere diceba-
1. aphor. 2. Hipp. de locis in homine. mus: ſic & ubi quis aliquem purgare uoluerit, inſpicere oportet regionem, tempus, ætatem, & morbum, quem qui non integre nouerit, medicamentum bibẽdum non forte præbeat, quo ſi leuior fiat, demonſtrata uia eſt, quod gracilitatem inducendo, curandus eſt. Si uerò non leuior reddatur ſed peius habeat, contraria facienda ſunt.

De uictus ratione in his uulneribus. Cap. XVIII.

IAm uerò ne dum alia huic curationi neceſſaria percurrimus, uictus rationem obliti, æger fame pereat, aliquid de ea dicamus. Duo igitur primum conſiderare oportet, cibum ſcilicet, & potum: quorum altero, cibo ſcilicet, quicquid ſiccioris ſubſtantiæ effluxit reſtituimus: altero autem, nempè potu, quicquid humidioris. In his ſiquidē qui de hiſce uulneribus monumenta ſua prodiderunt, maximè contrariantur. Alii namque morbi magnitudinem perpendentes, uiriúmque ac roboris reſolutionem timentes: largius cibandum eſſe, uel etiam prima die uolunt. Alii uerò tenuius ſuper imminentem inflamationem uerentes. Illi oua, contuſas carnes, ac cōſummptas, & uinum propinari concedunt. Iſti loto pane, ptiſana, herbaceis ferculis, aqua ſimplici, uel etiam granatorum uino cibandum eſſe contendunt. Vtrinque rationes afferuntur: ut ne quidem inter eos ſine periculo iudicari poſsit. Nihilominus ſi meam dicere ſententiam liceat, eorum præferam opinionem, qui tenuiori uictu utendum eſſe conſulunt: tum quòd uires paulò imbecilliores ſint ſeruādæ, tum quòd impura corpora (rarò enim euenit ut qui uulnerantur tales non ſint) quanto plus nutries, tanto magis lædes. Adde primis diebus quempiam deſficere (niſi ſub ingenti, ac prorſus curari nequeunte noxa) non eſſe uerendum. Eſt enim prudentis hominis, primū eum qui ſeruari non poteſt, nō attingere. Itaque ſcias oportet, cibariorum alia magis aliis nutrire, atque inter hæc alia citius, alia tardius. Itaque maximè nutriunt carnes, oua, & uinum: citius autem quàm carnes oua, & citiuſquam oua uinum nutrit, quod & etiā

1. de ſanit. tuenda.

in uno quoque alimentorum genere fieri obſeruatũ eſt. Inter carnes ſiquidem ſuilla magis quam bouilla nutrit, & adhuc magis hæc quàm hœdina, quanto autem utraque hœdinæ alimẽti copia præſtat, tanto hæc illis nutriendi celeritate præfertur. Sic & inter oua quæ recentia ſunt non recentibus melius & citius nutriunt: pariter & in uinorum genere merum diluto præſtantius alit. Scire autem & quod ad quantitatẽ ſpectat, cibariorum quoſdam etiam largius ſumptos minus longè alijs parcius ſumptis nutrire: copioſius enim uncia carnis nutrit, quàm cuiuſuis oleris libra, ſic & uini cyathus quàm aquæ hemina. Idcirco in uulneribus ipſis, quoniam inflammatio ſumè uerẽda eſt, hæc præferimus: quæ licet uentrem impleant, quoniam minus in ſanguinem conuertuntur, timenda non æquè ſunt ac carnes, oua, & uinum: quæ cum dulcedine tum pinguedine prædita (ſunt enim hi ſoli nutrimenti ſapores) & maximè nutrire, & in ſanguinẽ conuerti facilè poſſunt. Atque ideo quidem ab his maximè abſtinendum cenſemus, quoniam ſanguinis generationem, & copiã ſummopere uereamur: illis uerò oportunum uti ducimus: ſic uentri, qui continuo, ac importiniſsimus creditor inſtat, ſatisfacere exiſtimantes, interim uaſis, uenis inquam ac arteriis ualde exinanitis remanẽtibus. Exhibere igitur in his conuenit panem lotum, ptiſanam, & huiuſce generis alia: quæ uentrem implent, parum nutriunt, calorem non fatigant, humores ui medicamentoſa alterant, ac denique uulnera ab inflamatione in primis uindicãt. Huius ordinis & aqua ipſa eſt, refrigerat enim, ſitim extinguit, & nihil nutrit. Vt ſanè riſu propterea digni hi mihi iudicandi uideantur, qui uinum uel primo quoque die uulneratis reficiendæ uirtutis gratia, propinandum aſſerunt. Hi namque præterquã quòd

rarius accidat, ut protinus in primo ſecundóue die ui- *10. Metbo. cap. 2.*
res imbecilles cernantur, ſe adeò imperitos eſſe me-
dicos oſtendunt, qui ut oportet non dignoſcant eas,
quæ in morbis contingunt uiriũ inſirmitates, & quæ
ob uaſorum inanitionem, & quæ ob aliam quampiá
irritationem, & quæ ob laborem, & quæ ob morbi
acumen fiant; quas item natura noſtra habitúſque *Hyp. de ra-*
ſingulis affectuũ ſpecies omnigenas fabrefaciat, quæ *tion. uict.*
cognitæ tamen ſalutem, & mortem ignoratæ ferunt. *acut.*
Ingens ſiquidem malum eſt, ſi ob laborem morbíque
acumen imbecillitatò porrexerit quis potum uel ſor-
bitionem copioſiorem, uel eſculẽtum, imbecillitatem
eam ex uaſorum inanitione contigiſſe arbitratus. Sa-
nè uerò adhuc magis malum peiúſque iudicabitur, ſi
quas propinauerit, ſorbitiones morbũ magnifacere
habeát, uel ſymptoma quodpiam morbo ipſo ſæuius
inferant: quemadmodum facturum eſſe in uulneri-
bus iſtis uinum credi poteſt, nempè quod febres ac- *8. Metb.*
cendat, nec lateat quòd cauendum id eſt ubi phlegmo-
nes ſuſpicio adeſt. Nec eſt quod iſti aut Hyppocratẽ,
aut Galenum afferát uini uſum in ulceribus ſummo- *4. Metb.*
perè commendantes: quandoquidem ſi rectè hi in-
ſpexerint, non exhibitionem ſed admotionem eius
commendant: quod uerum ne ſit, audiant quid Hyp-
pocrates de eo diſſerat. Vlcera (inquit) nulla made *De ulcerib.*
fieri debent præterquam uino; niſi ſi articulum te-
neant. Abſtinentia uerò, & aqua tam cunctis ulceri-
bus prodeſt, quàm quod maximè, magis autem recen
tibus quàm uetuſtis. Itaque tenui uictus ratione præ
ſcripta & diutius, & breuius, pro ſcilicet inſtãtis mor
bi natura, ac imminentis periculi occaſione utendum
eſt. Condonandum uerò interim aliquid tempori, *Affor. 1. af-*
ætati, & conſuetudini. Quod namque ad tempus at- *foris.*
tinet, hyeme & uere uentres natura calidiſsimi ſunt

& ſomni longiſsimi: ut quidem licet per ea tempora copioſius alimenta exhibeantur, ea facilimè ferant, calore innato ſcilicet plurimo exiſtente. Aeſtate uerò & autumno è contra. Ver autem ſecundum locum
1. aphoriſ. habet. Atquî ſi ætates inſpiciamus, ſenes facilimè
aph. 13. ieiunium ferunt, ſecundo loco, qui ætatem conſiſtentem habent, minus adoleſcẽtes, omnium minime pue
1. aphoriſ. ri, potiſsimúmque uiuidiores: ſiquidem quibus cre
aph. 14. ſcunt, plurimum, ſenibus uerò parum innati caloris cum inſit, fit ut illi plurimo ægeant alimento, iſtis autem paucis ſit opus fomitibus. Porrò & conſuetudo
1. aphoriſ. indicat quibus ſemel, aut bis, & quibus plura ne, an
aph. 17. pauciora particulatim oporteat afferre. Iam uerò quoniam pluribus aqua ſimplex dolores uentris, & torſiones generat, ut pote quæ frigiditatis eius culpa & in præcordiis diutiſsimè moretur, & fluctuationes
Methodi 7. excitet, & inflatum mutetur, & corrumpatur, ac ita uentriculi reſoluat robur, ſic ut deterius proinde concoquat, ad hæc quæ nec digerendo per corpus alimentò aliquid magnopere conducat, coctam exhibeas cõſulo: ut cruda, qua pollet frigiditate exuta hæc minus faciat, uel ex punici mali ſucco, quem granatorum uinum appellãt, is etenim boni ſucci eſt, ſtomacho utilis, nec ſufficiens alimentum, potiſsimúmque uinoſus,
Dioſcor. li. (medii ſaporis uulgo dicitur) quoniã & acidi & dul
1. cap. 117. cis (tot enim eius ſunt differentiæ) naturam participet, ut ſiquidem malorum à quibus procedit triplex adſignatur differentia, licet aliis quinque adnumerẽ
Plinius lib. tur, ſic & ſucci horum triplex eſt ſapor, dulcis, aci
13. ca. 17. dus, & uinoſus: a quorum unoquoque ſanè ſecundũ
Galen. 8. de uincentem qualitatem utilitas procedit. Cæteris au
ſimp. med. tem nos uinoſum præferimus: quoniam dulcis licet
facul. ſtomacho utilior ſit, in eo tamen calorem faciat, inflationem pariat, unde etiam febrem excitat. Acidus

uero nimium adſtringat: at uinoſus utriuſque horũ quodammodo naturam participans nec exactè adſtringat, nec impenſè calfaciat: ſed alterutra in ipſa qualitate ab alterutra remiſſa, medium ſortiatur temperamentum, uentriculo utile propter eam, quam habet caliditatem non exuberantem, & uim adſtrictoriam minus excedentem: atque ideo uentriculum roborare, nec non bilem, quæ facilè ad ſuperiora peruolitat maximè cohibere poſsit. Itaque & potus nomine melicraton, mulſa dicitur, melle nempè aquæ plus uel minus permixto cõſtans, recipi poteſt, uel (& ſuauior erit) aqua cui mellis loco, ſaccharum incoctum ſit: ſuauitati ſiquidem ſtudendum eſt, ne ægrorum appetẽtia omnino deiiciatur, uel etiam hoc nomine non raro blandiri ipſis oportet, non quidem ſolum ut his gratificemur, ſed quia utilius illis exiſtat. Quod maximè animaduertens optimus ille ſenex Hyppocrates dixit, Parum deterior potus, aut cibus, ſuauior autẽ, melioribus quidem, ſed minus ſuauibus eſt præferendus, ratus idem, quando cum uoluptate aſſumitur cibus, qui paulò deterior ſit accidere, quod cũ cibos boni ſucci comedimus fieri ſolet: non modo ſcilicet, non manente eo deteriori, ſed quandoque etiam reddito meliori. Itaque omnibus quæ tum ad ægrum, tum aſsiſtentes, tum exteriora ſpectant, indicatis, inſtitutiſ'ue, iam diſceſſurus ægro præcepti Hyppocratis memor, qui in uulneribus conquieſcendum maximè cenſet, cum uniuerſi corporis, tum maximè partis affectæ quietem ſuadere ne obliuiſcaris, tum quod quieſcere opus ſit, ſi quid ſanari debeat, tũ quod inflammatio inſtãs, quiete ſoluatur, uel imminens euitetur. Item & illis recordari utiliſsimum fuerit, animo omnes affectiones, triſtes potiſsimum, eſſe excutiendas. Hinc militem cordatúmque uirum curans,

2. aphoriſ. aph. 28.
Gal. 2. aph. com. 28.
Lib. de ulcerib.
6. aphoriſ. com. 6.

non niſi utile fuerit, generoſè fortique ac prorſus in uincibili animo tum facienda, tum ferenda omnia eſſe illi recordari: ſi ciuilis generis quempiam, ad patientiam D. ꝙ. O. M. uoluntatem obſequendam ſuadere: ſi uecordem, & uilem, intrepidè ſanitatem promittere: ſi iuuenem, eum hortari hác ætatem omne periculum deſpicere: atque ita omni ordini, omni ſexui, omni ætati, quæ grata futura ſunt dicere, morbum leuem eſſe, breui terminaturum fore, quoniam ſanitati acquirendæ ægrorum ſpes uſui maximo ſit, atque plurimum præſtet.

De eiiciendis globulis. Cap. XIX.

CAeterum quoniam uulneris ipſius extracto telo medicina non alia eſt, quàm quæ ſit, ſi corpori icto nihil inhæſerit, iam differendũ eſſe uidetur, qua ratione, quoue modo globulum, ſi totam partem non cõfoderit, intúſque hæſerit eiicias. Siquidê Chyrurgiæ partẽ hanc telis extrahendis dicatam maximè neceſſariã eſſe poeta Homerus his uerſibus innuit.

Vir medicus multis aliis præſtantior, ut qui
Corpore tela trahens, medicamine uulnera curet.

Recordari igitur hoc loci oportet, quod & ſuperius dictum eſt, globulos ſcilicet ipſos differre materia, figura, magnitudine, numero, atque habitu. Materia quidem quatenus alii ferrei, alii ænei, alii ſtamnei, alii plumbei, & alii lapidei ſunt. Figura autem quatenus ſunt aut rotundi, aut anguloſi, nempe trianguli, uel quadranguli. Magnitudine uerò quatenus alii maiores, & alii minores pro tormentorum ſcilicet ratione uidentur. Numero quatenus uel ſoli, uel unà duo, uel tres, uel multis cum teſſerulis feruntur. Habitu denique quatenus alii uno corpore compacto

pacto conſtant, alii diuiſo interim tamē hami ærei interuentu, unito, iunctoúe: alii in plures partes diuidi apti, atque alii intus caui, ac nucleis uel ferreis, uel plumbeis animati. Hæc autem non recordari ideo oportet, quia uariam habeant indicationem, omnes etenim pariter eiici debent, ſed ſolum quod quædā difficultates ex eorum generibus ſint. Porrò omne telum extrahitur, aut ab ea parte qua uenit, aut ab ea in quam tetendit. Illic uiam qua redeat, ipſum ſibi facit. Hic à ſcalpello accipit. Nam contra eum caro inciditur. Protinus igitur aduocatus cum ueneris conijcias oportet, qualis globulus læſerit, uideáſque, num eum reperias: nihil enim tam facilè in corpore quàm telum hoc conditur, idémque altiſsimè inſedit. Hæc autem eueniunt, & quia magna ui fertur illud, & quia in anguſto ipſum eſt. Si igitur conſpicuū fuerit, quomodo id facilius tutiúſque eiicias, conſiderandum ſupereſt, ſi occultatum, cōuenit authore Hyppocrate, modo uulneratus poſsit, in ea figura conſtitutum notare, in qua etiam uulneratus eſt: ſi non poſſit, iacentis certè quatenus licet modo figurantes ſpecillo tentabimus, uel etiam digito. Explorando igitur telo digitum immittes (nihil enim eo inſtrumento, quod immediatè ſentit huic operi præſtantius eſt) ſi autem breuior uideatur, quàm peruenire ad globulum poſsit, aut craſsior quàm uulnus admittat, lenticulare ſpecillum accipies: non enim prius dilatari uulneris os ipſum debet, quàm globulus exploratus compertúſque fuerit, ne duplex malum committeris, tum quod globulum non repereris, ualde enim turpe eſt non contingere à chyrurgia quod uelis: tum quod fruſtra ſectionem feciſſe uideberis, ſpecillo itaque immiſſo recta ad globulum deuenies: niſi telum os impetens (quod ſæpiſsime accidit) alio diuerterit, *Hyp. de medico.*

uel inter muſculorum adhæſiones, aut membranarũ tendinum'ue auulſiones occultò deſcenderit, obuolutum'ue ſit. Itaque ſi non altè telum inſedit, & in ſumma eſt, aut certè magnas uenas & loca neruoſa non tranſiit, nihil melius eſt, quàm quà uenit id euellere. Hoc autem quãto prius feceris te ipſum ægrúmque à maximo liberaueris negocio: ſi autem quis diutius rem differat, uel etiam procraſtinetur, humorúmque influxionem expectet, hoc opus, niſi ægrum torquere uelit, non aggrediatur; anguſtius ſiquidem tunc uulnus factum dolori & inflammationi obnoxium maximè redditur. Atquî etiam prius quàm globulum eiicere aggrediaris, diligẽter inſpicias operæpretium erit, num ſecum aliquid traxerit, pannum putà, armaturæ portiunculam, loricæ hamulos, & huiuſcemodi alia. Quãdoquidem ſi hæc unà inhæſerint, meà ſentẽtia maiori ſtudio, ut celerius quàm globuli euellantur eſt enitendum: tum quod eius euulſioni maximo ſint futura impedimento: nuſquam etenim ante, ſed perpetuo poſt ipſum infiguntur, ſiquidem maiori is ui fertur, ſuáque figura altius penetrat, ac ideo facilè cum èducetur ipſis occurrens, maximi excitabuntur dolores, ac propterea inflammabitur ſedes. Quare hæc ante omnia èducere conneris, maximè tum propter id quod iam dictum eſt conſulo: tum quia relictis his: euulſo etiam globulo, nihil prorſus profeceris: quandoquidem aliis putreſcentibus, atque aliis æruginem concipientibus, uulnus maximè dolens, putridum, ſanioſum, fœtẽs, inflãmatione tentari non deſinens, ac denique difficilis omni parte curationis, ne dicam ſanationis reddatur. Vt hercle ſi quid uulneribus hiſce infixum relinqui debet, aut quominus eiiciatur negligi habet, id globulus ipſe ſit, qui plurimum plumbo aut ſtamno, materia æruginem mi

nus experiente,etiam multis infixus intus, longiore temporis ſpacio inſederit,uulneribus integrè curatis, pulcréque cicatrice obductis. Ergo ubi quid ſimile uulneri ineſſe intellexeris: facilè enim hoc intelliges, loricis,armaturis,ac pānis è uulneris regione diligenter inſpectis uncum ſimplicem, uel bifidum; multifidumue, uulneri immittes, quo quæ extrahēda ſunt, rapta educas. Quoniam autem non rarò is (aut quia ſpe quandoque decipiamur,aut plura ſint quæ inhæſerint) immittendus eſt, atque ſæpius dum extrahitur, ne carni infigatur, periculum eſt: cannulam (ſit autē utcunque ea ænea ferrea uel argentea) tanto hamulò breuiorem excogitati ſumus, ut latitudine duorum digitorum,ab unci ſtipite ſuperetur. Hamulum itaque hac iam raptis educendis, ſic excipimus, ut recuruæ eius partes,in huius cauitatem receptæ,inferiori eius ore contegantur: quo minus carni infigi ualeant. Cannulam ſiquidem uno tempore & hamum trahentes, quicquid unco infixum eſt facilè arripimus. Quod ſanè & tu ſi feceris tutò ac indolenter quod deſideraueris,aſſequeris. Sunt autem mihi in hunc uſum unci maximè ideo extollendi, quòd nuſquam ab his deceptus, nunquam ad alia inſtrumenta hoc nomine fabricata mihi confugiendum fuerit. Dico autem in hunc uſum, quòd non æque iſti mihi faciendi ſint globulis euellendis, qui alioquin rotundi, cum carnem atriuerint, laxiorémque fecerint,ac idcirco uulnus latius reddiderint, facilè uncos preterlabantur,ità credi poteſt, ut herclè quodcūque aliud inſtrumentum globulis educendis comparatum, mihi quàm uncus hamus'ue ueniat, magis laudandum, hocꝗ potiſsimum, cum non ſemel tantum ſed ſæpius uiderim eos qui hunc adeo laudāt incaſſum laboraſſe. Atquî non ideo tamen comunioribus tibi inſtru-

mentis (modo quodpiam commodius aptius'ue ima ginari fabricaréque ualeas) utendum conſulo: forcipes etenim omnes, aut anſerinæ aut dentatæ, ſic quadam ſimilitudine appellatæ intra uulnus, magis minus'ue pro excipiendi globuli magnitudine, aperiri cum debeant, partéſque ideo carnoſas diuellendo crucient, ſummè euitandæ ſunt. Itaque ego multiplicem inſtrumentorum formam euitás: quali utar, in huncque in carnoſis partibus uſum adhibeam, tibi poſtea cõmune faciam. In noſtra enim Officina medica, cum huius, tum aliorũ inſtrumentorũ deſcriptiones, graphycáſque delineationes oportunius differre iudicamus, quàm hic eas interponentes, curãdi ordinis iam cœptam rationem omnino perturbare. Ergo cum quæcũque uulneri ineſſent eieceris, uel etiam ſi quid te præterierit, id naturæ expellẽdum reliqueris, omnia facies ut antea dictum eſt. Si uerò plus eſt per quod telo reuertendum, quàm quod perrumpendũ eſt iamque uenas neruóſque id tranſit, commodius eſt aperire quod ſupereſt, atque extrahere. Nam & propius petitur, & tutius euellitur, & in maiore mẽbro ſi mediũ globulus tranſiit, facilius ſaneſcit quod peruium eſt, quia utrinque medicamento fouetur. Item qua parte aperitur, uulnus laxius eſſe debet, quàm ut telo poſtea tranſeunte amplietur, ſumma autem utraque parte ita habenda cura eſt, ne neruus, ne uena maior, ne arteria incidatur, ubi autem ſatis inciſum eſt, telum eximendum eſt, tum quoque eodẽ modo, & eadem cura habita, ne ſub eo quod eximetur, aliquid eorũ lædatur quæ tuenda eſſe propoſui. Altero autem die ſi æſtas ſit, biduo uerò ſi hyems ſic uulnere habito, tertio die aperiendum: ubi nimis intumeſcere uulnus periculoſum, nihil intumeſcere pe-
5. aph. 66. riculoſiſsimum eſt, illud indicium eſt magnæ inflam

mationis,hoc emortui corporis. Neç enim quæ tument æquè iudicanda ſunt, ſiquidem ut tumor mollis bonus, ita crudus malus eſt:quandoquidem fieri non poteſt,ut ſit tumor renitens, bene concoquente membri natura humores ad ipſum confluentes. At uerò quantum ſperari liceat, uel non,quæ ſigna indicent,poſt ea doceberis. Nunc quid facturus ſis, detecto uulnere ediſcas licet. Igitur hoc quàm primum aperueris,ſaniem utcunque (leuiter enim uulnus tractandum nunc temporis eſt) deterges: olcíque noſtri aliquid iniicies infundes'ue, mòxque pus mouente aliquo (id enim contuſa caro requirit) ſuper uulnus utendum eſt. Concoquentia autem(ſic enim quæ pus generant appellare conſueuimus: uulgus medicorum digerentia, & digeſtiua improprie nominat) qualia eſſe oporteat, in neotericorum quorundam gratiam,qui de hac re & mira & noua prodidiſſe gloriantur, nobis diſſerendum eſt. Sed quæ nam noua hæc ſunt, quæ prodiderunt iſti? Erige aures, mentē adhibe (aiunt) nemo ànte nos à nullo quàm calido ac humido medicamento pus moueri unquam obſeruauit. Atquî oſtendemus nos,argumento cum à ſimplicibus tum compoſitis medicaminibus,etiam à ſicco idem generari, pix ſiquidem,larix,uitellus oui,& ſimplicia alia quàm plura id preſtant, quod & inter compoſita etiam tetrapharmacum efficit:ut hinc quidem facilè colligi poſsit non humida ſolū ut Galenus, ſed & ſicca etiam pus ipſum mouere. Hoc mirum illud eſt, hoc inquā obſeruatu dignum ideſt quod iſti animaduerterūt.Sanè nō poſſum nō miſereri ne dicā irridere quorundā fatuā ſtoliditatem, qui miſeri alioquin, autorum grauiſsimorū ſimplicem etiam phraſim non intelligentes, res notatu dignas præteriiſſe interpretes, aut omiſiſſe authores affirment. Her-

Celſ. lib.5.

5.aph.67.

cle impudentis audaciſque ac perfricatæ frontis hominis eſſe mihi uidetur, ſine conſilio ſua in iudicium hominum dare: arrogantis uerò atque temerarii, quæ damnanda ſunt, tueri uelle. Itaque de ſuppurãtibus medicaminibus, eorúmque natura differentes nunc duo præſtabimus, tum ꝙ eorum facultatem certam ingenuè docebimus: tum quod iſtorũ falſam opinionem, quæ ſicca etiam, ſuppurãtia eſſe affirmat, radicitus euellemus. Quamobrem nil mirum cuipiam uideatur, ſi paulo altius rem exordiamur: cum id faciamus rati utiliſsimum ſemper eſſe in quacunque facultate, ſi obliterētur ea, quæ candidatis ac tyronibus errandi facilè occaſionem præbere poſſunt. Igitur ante omnia ſcire operæpretium eſt, in corporibus animantium, triplicem eſſe alterationem. Vnam exquiſitè ſecundum naturam (coctionem in iuuatiuo neoterici uocant) quum uidelicet in uentriculo cibus cõcoquitur: aut in uiſceribus, & uaſis qui inibi generatur ſuccus, unde rurſum unaquæq; pars nutriatur. Altera cõtra planè præter naturam, quæ in omnibus fit putreſcentibus. Tertia ex utraque mixta & media eſt, partim primæ & eius, quæ ſecundum naturam eſt quicquam obtinens: partim aliquid eius, quæ huic contraria eſt, & præter naturam. Siquidem alterationi ſecundum naturam duo hæc inſunt, ut & ex familiari animantis materia fiat alteratio, & ab innato calore exquiſitè ſuperetur. Ei uerò quæ præter naturã eſt, & ab aliena caliditate mutatio accidit, & ad nihil utilis. At media earum quæ ſcilicet ſuppurationes comitatur, ab innato fit quidem calore, ſed non planè uincente; neq; enim ex materia peragitur quæ prorſum benigna ſit, neque tamen ex omnino aliena. Hactenus Galenus: quem ſtatim fortaſſe quiſpiam, ut cõtraria affirmantem, adnotauerit; quoniam alibi di-

Galen. 5. de ſimp. med. fac. cap. 6.

cat pus ipſum ex ſanguine ortum habere:an uerò ſan guis in corpore materia benigna exiſtat, iudicet ipſe. Verum paulò diligentius Galenum is uideat,nec (exi ſtimo) eum, ut pòte qui nihil contrarium affirmet, amplius damnabit. Ait enim pus à ſanguine quidem ortum ducere,at non quidem ſimpliciter, ſed ex eo *2.aph.com. 47.* iam ſemimalam, ut quiſpiam dixerit, tranſmutatio- nem habente. Ex hoc enim non omnino alieno à na- tura,ſed in loco quidem minus tranſpirabili exiſten- te,ab extraneo ac prorſus præternaturali calore arre- pto,pus conficitur. In hunc autem tametſi qui ſecũ- dum,ac qui preter naturam calor exiſtit, concurrẽtes agant: uincente nihilominus utcunque ipſo innato ad coctionem magis,quàm corruptionem hæc uerti- tur alteratio: quæ ſi præternaturalis uicerit omnino mala atque cum putrefactione fit olida: utriuſque enim naturam explicat color,odor, ſubſtantiæꝙ qua- litas ipſa. Itaque quemadmodum naturales altera- tiones,quæ ab innato proueniunt calore, à ſimili ex- trinſecus iuuantur, pari modo & quæ in mouendo purè conſpicitur: ut propterea quidem unum ex na turalibus operibus ſit ea quæ in pus fit conuerſio, ſi- *5. de ſimp. med. facult. cap. 9.* quidem coctionis non expers ea alteratio eſt: ut po- tè quod primum à natura, concoctrice operante ui, ut materiam utilem reddat,hæc efficiatur: quam uti- lem omniquaque efficere cum nequeat,integrè utili, quàm fieri poteſt,proximiorem reddit. Hoc autem (ut dicimus) efficit concoctrix facultas,cõgenito pro priæ particulæ in qua ſanguis immutãdus cõtinetur, calore mediante, præternaturali nihilominus ac me dicamento pus mouente opitulante. Huius ſiquidem facultatis eſt humores æqualiter concoquere,non au tem craſſum,& tenue, proindè ac fortis atque urens qualitas efficit ſeparare. Quin etiam quòd empla-

ſticum eſſe debeat eius generis medicamentum, ut exactè ſuppuratoriū ſit & ipſum liquidò mihi apare re uidetur. Nam ſi ſubſtantiam innati caloris augere, non intendere qualitatem ipſam cōueniat, poros corporis obſtructos eſſe neceſſe eſt, quo uidelicet halituoſos tranſpiratus includat: accedit propterea quoque ꝙ & qui pus effici habet ſanguis, ne huc illuc ue labatur, atque ideo caloris actionem ſubterfugiat, prohibetur: tum etiam quòd medicamenti facultas magis intenditur, ſic que elegantior concoctio perficitur. Cataplaſmata enim quæ aut detergentia, aut ualidius excalfacientia halitus diflari permittunt, exſiccant quidem, ſed pus non mouent. Itaque duplici ratione, ſi quis rectè perpendat, emplaſticum eſſe debere medicamētum pus mouens intelliget. Cum uidelicet ut congenitus calor, quo minus diſsipetur per halitum foueatur, proinde augeatur, ut tandem fortior factus materiam in pus uertendam maximè aggrediatur. Tum ne ex utriuſque caloris actione, potiſsimum tamen præternaturalis, tenuis atque humida ſubſtantia reſoluatur digeratúrque craſsior uerò concreſcat, & obduretur. An uerò perpetuò quod pus mouere debet, eſſe emplaſticum ſit neceſſe: an ſolū cum innatus calor, collatione ad humorem in pus conuertendum ſit debilis, dubitari poteſt. Porrò huiuſcemodi medicamentum ait Galenus emplaſticum eſſe debet, ſi ſubſtantiam innati caloris augere, non intendere ipſam qualitatem conueniat, tale enim poros corporis obſtruens halituoſos tranſpiratus includet. Vt quidem mea ſententia, aliquando etiam in huiuſcemodi medicaminibus, emplaſtica hæc facultas non equæ adeo ſit expetenda: cuius rei, uel ipſo met Galeno refferente, fidem facit aqua tepida, & manus

5. aph. 22. continuo admota: ſiquidem calidum ſuaptè natura

ſuppurationem

ſuppurationem facit, atque à calido omnis efficitur concoctio. Quamobrem coniicias hinc licet duorũ altero coctionem moliri, aut emplaſtico, aut temperate calido; Quinimo (quod magis admirabuntur, qui itidem admirantur quandoque à ſiccis pus moueri) & idem nonnũquam frigido quopiam, ut malua, uiolaria, & hordei farina pus confici animaduertes. Non tamen eo inficias, quæ ſimul temperatè calida ſunt, atque emplaſtica maximam concoquendi facultatem habere. Tum itaque licet dictum ſit frigida nonnunquam ad coctionem aliquid facere, ſcias oportet ea non ſua id facultate efficere, ſed quatenus ſolum, ſi quid eã impediat, id ualeant remouere: ut quidẽ nõ propria natura, ſed ex accidenti hoc magis uideãtur præſtare. Nec ambigas oportet qui fiat ut ſanguis ipſe potius, in pus ipſum cõuertatur, quàm omnino corrumpatur, calore præternaturali etiã, extraneiſque uaporibus, à congenito ipſo calore ſuppurãtéque medicamento altius coarctatis: quandoquidẽ hic plus facere concoquendo, quàm ille corrumpẽdo ualeat. Iàm uerò qualem hanc in his medicaminibus caliditatem eſſe oporteat eſt diſſerendum. Proinde ait Galenus tale eſſe debet, quod ad mouendum pus adhibebitur medicamentum, qualis eſt in naturis temperatis calor natiuus: præſtat namque in horum genere, atque emollientium cognoſcere, quòd hæc æqualẽ accendunt calorem ei, qui eſt in homine ſecundum naturam: quæ uerò emolliunt, multo maiorem: quocirca hæc ſua quantitate potius quàm qualitate caloris agere ſunt nata: at quæ indurata emolliunt, qualitate potius. Vt quidem non qualitate inſiti caloris medicamenti, ſed quantitate ingeniti caloris corporis, à medicamento ipſo, cum calore tum emplaſtica ui qua pollet aucta, coctionẽ fieri ſit omnino exiſti-

4. metheorum.

mandum. At ſi iuſto calidior natura fuerit,in eo corpore,quod pus mouebit medicamen calidius ſit oportet: tanto nimirum temperato calidius, quanto & natura eius temperatam in caliditate exuperat: ſimilis namque caliditas medicamenti calori partis, cui admouendum eſt,maximè eſſe oportet. Inter autem noſtri corporis partes quoniam aliæ calidæ magis,atque aliæ minus ſunt,medicamenta quoque modò magis,modò minus calida eſſe debere cõſtat, atque ideo latitudinem habeant neceſſum eſt. Ea autem quibuſdam inter principium primi gradus caliditatis, mediúmque ſecundi determinatur. Nec uerò ratione ſolum à corporibus aut particulis ſumpta, quæ pus mouent, aut eligenda aut immutanda ſunt,uerum & pro humoris concoquendi natura. Tametſi enim dictum antea ſit à ſanguine pus ipſum ortum ducere, nunc ſcire oportet hunc ſanguine participare & pituita, & gemina bile: ut ne quidem ſuppurante uno medicamento omnibus humoribus, cum frigidis, tum calidis ſatiſfieri queat: uerum diuerſos caliditatis ad id requiri gradus. Iam uerò cum anteà dictũ ſit temperaturam eius,quod naturæ in mouendo pure auxilio eſt,commoderatam & ſimilem ei corpori cui admouetur, ac proinde quòd natura noſtra humida ſit & calida,humida calidáque medicamenta huiuſcemodi frequenter appellari: quod ita cum ſit ſiccum ſi his aliquando admiſtum repereris,illud per ſe quid coctioni facere,caue ne exiſtimes:ſed ſolũ(quod & de frigidis dictum eſt) remouẽdi impedientis cuiuſpiam nomine permiſceri. Neque te fallat Arabum principis loquendi modus,qui maturatiuæ, ut appellat, medicinæ ineſſe contentiuam uirtutem oportere iudicat,eumq́ exiſtimes indicare talem eſſe ſiccã debere, quod propriũ ſit ſicci retinere:quum retentio-

2. de elementis.

nis nomine obſtructionem meatuum, quã uiſcidi, ac emplaſtici medicaminis infarctu accidere ſuperius dictum eſt, is intelligat. Rurſus itaque ad curationem redeuntes, ex roſaceo, ouíque uitello concoquens medicamentum conficies: tale enim puri generando uel primis diebus, cum propter roſacei temperatam qualitatem, tum uitelli ouorum calidam humidámque facultatem, utiliſsimum erit: nec enim mihi nũc cum his diſputandum eſt, qui ſicca pollere qualitate uitellos contendunt: quòd ſi iuſto ſanioſius tibi ulcus uideatur, medicamẽto terebinthinam, ſi ad manus ſit, addes, quin etiã in penuria terebinthinæ tum humidam pineam, tum etiam frictam commodè admiſceas, non minus etiam his & abietinam immittas; in quem uſum & oleum abietinum utiliſsimum erit, ſit uerò æſtate lota terebinthina, hyeme autem non: uel æſtate communi, digeſtiuo loto, ſic enim illud uocant, perinde ac ego facio utere: id ex roſaceo, terebinthina, albáque cera æquis portionibus coctum cõſtat, mox frigida uel etiam roſacea lotum: hyeme autem iam deſcripto, quod ex uitellorum numero, æqualibus terebinthinæ unciis, aut laricis plurimũ, cõſtat. Horum ſiquidem quodpiam linamento excipiẽs uulneri inſeres, cui ſedandi doloris nomine poſtea cataplaſma aliquod ad id dicatum ſuperdes optimum erit. Tale eſt quòd ex farina hordeacea, fabaceáque, puluere roſarum, ſymphito (conſolidam uocant) myrtillis, balauſtiſque omnibus tenuiſsimè tritis, & ſubtiliſsimè perforato cribro excuſsis, in ſapáque, aut uino dulci, aut mulſo ad perfectam miſtionem coctis, conficitur. Vel aliud ex recenti caſeo, cum plantagine ſubacto, et mero aſperſo. In eundem itaque uſum uenit emplaſtrum diachalciteos, & phœnicinum uocatum (diapalma nos dicimus) item & illud de mi- *6. methodi.*

nio cui maſtix inſit. Animaduertimus autem in eo comentario, quem in Galeni primum librum de com poſitione medicamentorum per genera ſcripſimus, nobis cõmuniter medicamenta, quæ uetuſtioribus emplaſtra dicuntur cerata apellari: nihil autem æquè preſtat primis diebus ac linteum roſaceo perfuſum admouere, uel etiam poſca imbutum. Itaque inflãma tione uitata, necnon coctione molita, quod facilè ex ſaniei qualitatibus albedine ſcilicet, lenitate, æqualita te, & non ingrato odore deprehendes, uulnus purgandum eſt: id optimè faciunt tincta in melle linamẽta, uel in medicamẽto quod recipit terebinthinæ, mellis roſati, farinæ hordei, nec non aloes cribrati parũ, omnibus ſcilicet, uel optimè permixtis, uel etiam leui igne decoctis inſpiſſatiſque. Purgat item & puluis recipiens thuris drachmas duas, aloes drachmã unã, iridis ſcrupulum unum. Idem efficit unguentum damaſcene, & uiride appellatum, uel unguentúm apoſtolorum, uel Galeni panacea quinto cata geni, humidiori cerato linamento excepta, ſuperinducto linteo diachalciteo incruſtato. Valet & emplaſtrum primo cata geni ex oxeleo aut lithargirio deſcriptũ, ſupráque id uel emplaſtrum, uel enneapharmacum dandum eſt, ita appellatum quod ex nouem rebus conſtet, & ad purgandum ualens, ex cera, melle, ſeuo, reſyna, myrrha, roſa, medulla uel ceruina uel uitulina uel bubula, œſypo, butiro. Quorum ipſorũ quoque pondera paria miſcentur. Atquì ego huius rei nomine à diachalciteo cerato nuſquam recedo. Tum demum uerò purum ulcus eſſe cenſeas, cum ruber, ac nimium neque ſiccum, neque humidum eſt. Contra uerò quodcunque ſenſu caret, quod non naturaliter ſentit, quod nimium aut aridum, aut humidum eſt: quod aut palidum, aut albidum, aut liuidum, aut ni-

grum eſt,id purum non eſſe iudicabis.Purgato ſequitur ut impleatur. Quoniam ſcilicet in cauo ulcere id nobis proponatur,ut caro quæ perit reſtauretur. Scire autem licet generandæ carnis materiam ſanguinē bonum eſſe:dixi autem bonum, quoniam non ex omnibus in omnia mutationes fieri credendum ſit: ſed in quod naturæ illius quod mutatur, uicinius eſt, facilior eſt mutatio:Ac ideo facillimum ſanguini bono tamen,ut caro efficiatur dictum eſt. Conſtat autē quod ſubiectorum quibus ſuperinducicaro debet,natura ipſa gignendæ carnis opifex eſt:impropriè ſiquidem ſatis cum medicamen quodpiam carnem generare dicimus,loquimur:cum non quidem naturæ medicamentum in hoc æquare poſsit.Licet enim medicamentum præparationem quandam miniſtret, carnis generādæ tamen opus,maximè naturale eſt, ideoque minus medicamento adſcribendum. Hinc aliqui non propriè,ſed ex accidenti medicamenta ſarcotica carnem gignere dixerunt:quod item duplici contigere modo affirmarunt, aut uerè ac quatenus id ad omnem medicinæ,quæ huius rei gratia ad mouetur,ſpectat operationem: uel nec uerè nec integrè, ſed quatenus hanc partim generat, partimque non generat: carnis ſcilicet generationem quadam præparatione, diſponens.Porrò medicinæ, quæ uerè carnem generans apellatur,facultas eſt,carnis deperditæ loco nouam ſubſtituere,ſanguinem nempè in particulam nutritionis gratia confluentem,in carnem permutando, eius uidelicet naturam æquans ,atque ipſum exiccatione cogens:ſanguinis autem nomine hoc loco intelligere oportet,cum primum,tum ſecundum ex ſecundariis ipſis humoribus,qui ab ipſo medicamento humiditate exuperante exuti æquantur, in cambiumque,ſiue glutē facilè cōuerti habiles reddūtur, ut in

3.meth.

p.de ſemine.

14.meth.

3.& 6.meth.

dè à natura, uirtute altrice media, ſpecie carnis informentur. Nequid autē hìc intactū, & quaſi prætermiſſum deſiderari poſsit, quatuor humorū quos ſecūdarios propriè appellāt genera, ab optimis quibuſque medicis celebrata, quæ ſint dicamus. Quod igitur in ſolida ſubſtantia partis ſimilaris primum ineſt craſſamentum, humorem id in ſe cōtinet aqueum: qui cum ſit omnium corporum communis, ad hūc numerum
11.meth. minimè referri debet. Is autem primigenius qui uitalis eſt, & uiuentium proprius, naturaliſque ſpiritus (ſi naturalis aliquis ſpiritus eſt) ſedes, in ſolida ſubſtantia poſitus, omnium primus conſtituendus eſt, quem leuiter & inconſideratè uidetur Auicennas ei aqueo eundem feciſſe, à quo partium robur & firmitas exiſtit. Alter humor eſt carnoſa uocata ſubſtantia, quæ ceu concretus liquor ſolidis fibris adhæreſcēs moles fit ſimilarium partium: hunc manifeſto uidere licet in carnibus dum igni immodicè torrentur, liquari, & plurimum defluere, ferríque in prunas largiter. Duo iſta ſecundariorum humorum genera enarratæ ſubſtantiæ comprehendunt, ſunt'que in eſſentia partis ſimilaris. Tertius is eſſe cenſetur quo partes aluntur ſingulæ, & quem proindè alimentarium dicere placuit. Hic primum ceu ros aliquis per ſimilarium partium ſubſtantiam diffunditur, qualis expreſſa carne dimanat atque profluit, deinde propius illis adductus apponitur, poſtea annectitur & agglutinatur, huicque uni & eidem à ſtatu uario uaria nomina quidam indiderunt. At uerò cum hic tādem adhæreſcens in partis ſubſtantiam conuerſus eſt, illíque perfectè iam aſſimilatur, fit tum ſecūdum humoris genus ex tertio. Quartus humor in exilibus arteriis ueníſque continetur, hinc mox ex earum finibus in uacua partium loca influxurus. Hunc quidem eſſe conſtat purioris

ſanguinis portionem multiplici coctione exquiſitè elaboratum, & ex qua pars ſimilaris proximè alitur. Quocirca hic nondum poteſt, uti neque tertius ad ſimilarium ſubſtantiam pertinere: quamquã uterque uaria commutatione in corporis naturam tandem commigrabit. Qui in maioribus uenis reconditur ſanguis ad hæc ſecũdariorum humorum genera neutiquã pertinet: ſed eos quatuor primos ac principes humores complexu ſuo recipit. Iam uerò ſi præſcriptum ordinem inuertemus ex ſanguine qui in uenis concludetur maioribus, tres humores ex ſecundariis conſequutione quadam fient & enaſcentur. Cum enim ſanguis iam in extrema, & ora exilium uenarũ arteriarúmque perductus erit, primus humor tum appellabitur: ſecundus autem, cum iam uice alimenti in partium ſubſtantiam influxerit: tertius ubi circũ partium uillos & ſtamina concreſcens iam aſsimilatus in earum propriam carnem cõuertitur: quartus uerò uillis ipſis atque ſtaminibus ingenitus eſt & inſitus, quem iccirco primigenium appellauimus. Itaque medicamenta hæc generandæ carni dicata, in primo ordine tum ſiccare, tum detergere debent. Vt quidẽ hæc ipſa Arabum princeps qualia eſſe deberent indicaturus, moderatè ſiccantia conſtituerit, adhúcque mentem propriam clarius explicans, hæc dixerit primo gradu, uel paulo etiam ulterius ſicca eſſe debere. Paulo autem ulterius particulam cum interpretati aliqui ſunt, innuiſſe, hæc ultra primũ gradum, cõmodè quoque ad ſecundi uſque principium ſicca exiſtere poſſe: ſanè quod carnem producit, ſi totum qui cõfluit ſanguinem conſumeret, ipſam materiam creandæ carnis adimeret, uel etiam partis ipſius ſubſtantiale humidum abſumeret. Porrò intelligas oportet, ſarcotica hæc medicamẽta primo gradu, uel etiam ſe-

3. meth. & 2. ad Glauconem.

cundi prima parte, ut dictum eſt, ſicca collatione ad corpus temperatum nequaquam conſtitui debere. Aliàs namque plura, quæ uel ab ipſo Galeno in ſarcoticorum genere ſunt enumerata, abſolutè dico ſiccantia, idque uel extrema etiam ſecũdi gradus, aut etiam fortaſſe tertii præſtantia, non modo carnem non generarent, ſed maximè hanc etiam eliquarent: huiuſce generis cadmia, centaurea, & ariſtolochia eſſent. Proinde illud ſemper memoria tenendum, ſermonem ad temperatam & mediam exceſſuum naturã in iis, quæ ita ſimpliciter efferuntur, referendum: puta cum dicimus medicamentum aut ulcera carne implere, aut cicatrice claudere, aut aliud quiduis eius generis præſtare. Ergo ſarcotica medicamenta, cum ut ſeruetur partis ipſius natura: tum ut morbus expellatur, admoueamus: atq; illud temperiei ſimilitudine, hoc autem diſsimilitudine aſſequamur, ſicca ſint utroque nomine oportet: & quod partis ſiccitas ſcilicet naturalis ſiccitate ſit ſimili conſeruanda: & uulneris humiditas, quæ maxime carnis generationem prohibet, ſiccitate omnino contraria, ſit tollenda. At uerò partium ipſarum, atque uulnerum, ulcerum'ue, cum non utique eadem ſit uel natura uel diſpoſitio, aliis ſcilicet humidioribus atque aliis minus exiſtentibus: ſic neque prorſus medicamenta hæc æqualia eſſe omnino oportet. Quippe thus in humida corporis natura carnem producere poteſt, in ſicca non poteſt: ſcire namque licet duas eſſe primarũ indicationum differentias: quod ſecundum naturam ſe habet, cuſtodiã ſui indicante, & propterea quæ ſimilia ſui ſint poſtulante: quod præter naturam eſt, ſublationẽ ſui, eóque contraria requirente. Perit enim quidque in contrarium, & à contrario. Atque ulcus quidem quo eſt humidius, eo ſanè medicamento quod magis ſiccet indiget

9. de ſimp. med. fac.

indiget. Corporis uerò natura quantò eſt humidior, tantò quod minus ſiccet, medicamentum poſtulat. Quare ſi qua ſunt ulcera, quibus par eſt humiditas, quod in ſicciore corporis temperamento cōſiſtit, utique magis ſiccari poſtulat: quod in humidiore, hoc ſanè minus, quò natura naturæ intereſt. Si quidem productam carnem ei, quæ ante erat, ſimilem eſſe oportet. Vbi igitur priſtina ſiccior fuit, nouellam quoque ſicciorem fieri conueniet, quare uberius hæc ſiccari, quanto'que magis ſicca fuerit, tāto quod admouetur medicamentum, magis ſiccam facultatem habere debebit. At in humidiore natura tantò rurſum iis, quæ minus ſiccent medicamentis eſt opus, quantò caro ipſa minus eſt ſicca. Thus igitur, ut ad humani corporis naturam, eiuſmodi obtinet temperamentum, ut temperatam & mediam naturam prope modū adæquet, humidiorem autem ſenſim exiccet, quemadmodum ea, quæ ad ſummum eſt ſicca, paulò eſt humidius. Merito itaque thus in quibuſdam tum ulceribus, tum naturis, pus quidem mouet, carnem non producit: in quibuſdam etiam carnem producit. Itaque ſi obſeruaueris, rationi reſpondere euenta deprehendes. In humidiore namque natura producere carnem poteſt in ſicciore nō poteſt. Præterea in modicè humidis ulceribus carnem efficere poteſt: in iis quæ præhumida ſunt prorſus non poteſt: ut hercle hæc medicamenta, ſiccantia primo gradu, ſecundo, & tertio abſolutè, atque nulla ad aliquid collatione, eſſe oportere, rectè Arabum Princeps enunciauerit. Conſtet'que quantū & illi decipiantur, qui hæc nulla uel partium, uel ulcerum, adde ſi lubet uel anni temporum habita ratione primo gradu uel paulo ulterius ſiccare oportère, contendunt. Quātum'que errent, qui horum medicamē torum ſiccitatem, partium ſiccitati ſymmetrā, uel pau

lo etiam remiſsiorem eſſe ſatis exiſtimant. Atqui iam ſingamus nos & ſanam eſſe partem, & ſanguinis confluxum citra ullum uel in qualitate uel quantitate uitium. Porrò his ita ſe habentibus, nihil eſt præterea quod obſtet quominus prima carnis generatio proſperè contingat, idque nullius externi medicamenti ope. Quippè cauſis ambabus unde naſcitur præſentibus, nulloque extrinſecus, quod impediat obſtante, non poteſt prohiberi carnis generatio. Verum in ipſa prima carnis generatione duplex prouenire excrementum neceſſe eſt, quod omnem qualitatis alimenti mutationem alterum craſsius, alterum tenuius excrementum ſequitur. His excrementis etiam per uniuerſum corpus ſemper prouenientibus, quod tenuius eſt, ipſa inuiſibilis eſt perſpiratio: quæ etiã ſubinde fit uiſibilis, quoties uel naturalis calor languet, uel nutrimento utitur quàm iuſtum ſit, ampliore, uel motus quiſpiam uehementior animali contingit. Alterum eſt ſordes, quod in ſummo corpore noſtro colligitur. Quin etiam in ulceribus tenuius excrementũ ſanies, Græce ichor appellatur: quod craſſum eſt, ſordes. Ac ex tenui quidem excremento ulcus humidũ redditur, ex craſſo ſordidum, eòque duplicibus medicamentis eget: utique ut humidum eſt ſiccantibus: ut ſordidum, quæ ipſum expurgent. Ergo cùm nullo unquam tempore natura ceſſet, certè nec tempus ullum erit, in quo non ambo hæc in cauo ulcere colligãtur. Quare nec tempus ullum erit, in quo non utrũque medicamentorum genus deſyderabit, utique & quod ſiccet, & quod expurget. Quale autem hoc, quod ad ſiccitatem ſpectat, debeat eſſe, iam expoſitũ eſt. Quod uero ad abſterſionem attinet, ſupereſt exponendum. Leuiter igitur hæc, & ſine morſu, uel etiã minus quam ſiccent, abſtergant oportet; ne ſcilicet

3. meth. de Nat. hum.

carnis materiam tergant, atque auferant. Quippè quod ſuper hoc fuerit, ita ut nō modo humoris, qui influit redundantiam conſumat, ſed etiam affluentē ſanguinem ipſum depopuletur, id refici carnem pro hibebit. An uero generationi carnis accōmoda eſſe, quæ cum ſiccandi abſtegēdique, ut antea dictum eſt, adſtringendi etiam facultatem poſsident, ſi quis querat, nequaquam, aut leuiter quidem, per inde ac thus, adſtringentia, admitti facile poſſe, eſſet reſpondendū. Simpliciter ſi quidem quæ adſtringunt, ſi in hunc uſū recipiantur, carnis generationi, tātum abeſt ut ipſam iuuent, maximè aduerſabuntur, eam uidelicet, quæ in ulceribus eſt, quod ſummè tamen euitari oportet, dēſantia. At qui Galenus, quum non raro humiditas ulcera infeſtet, caróque propterea in his laxior gignatur, idcirco in ſarcoticorum genere thus ſtipticā qualitatem nonnihil nactum recenſuit: huiuſcemodi pro occaſione ad carnis generationem tamquam idonea, uel etiam neceſſaria eſſe recipienda, indicans: Quod itaque Arabum Princeps animaduertens carnem generantia medicamenta (dixit) non eo ui adſtrictoria indigent, ut in his ſtipticitas ſit deſideranda. Cæterum adhuc cum definitum non ſit, quatenus in calefaciendo frigefaciendóque hæc ſe habere debeant. hoc quoque inueſtigare quodammodo cogimur. Non etiam tantum an ſiccet, ſed an etiam nō ualde calefaciat, aut refrigeret, expendi oportet. Ergo altercum, & mandragoram, & meconium, ceu ſupra modum refrigerātia fugies, tametſi ſiccant ea quoque quantum ſit ulceri ex uſu. Reſina uerò, & pix, & aſphaltus, quāquam modicè ſiccant, tamen immodicè ſunt calida. Ideoque eis nemo utetur ſolis, nec aliter, niſi cum leuiter refrigerantibus admiſtis, unum ex omnibus medicamentum fecerit, quod ſit temperatum. Temperatum enim

ſit cum caliditate tum frigiditate ſarcoticum medicamentum oportet,ſi tamen & pars cui fuerit admouendum temperata exiſtat;aliàs etenim tantum à medio in oppoſitum diſtet,eſt opus, quantum pars ex aduerſo ab eodem receſſerit:ita ut parti calidiſsimæ frigidiſsimum,& frigidiſsimæ calidiſsimum admoueri medicamentum debeat. Præſtabit ergo uulneribus purgatis melicraton infundere, quoniã in his & fundum petere, & carnem generare poſsit: pro læſionis namque ratione non raro medicamentorum forma immutãda eſt:replet itaque uulnerum cauitates medicamentum quod recipit roſacei ,reſinæ,terebinthinæ,mellis ſingulorũ,uncias duas,ceruſæ,butyri,ſingulorum unciam,alii etiam thuris unciam addunt.Idem præſtat Italicum appellatum:quod hoc modo facies, erinei(dico autem ſylueſtris ficus)tenerum corticem oleo excoctum proiicito, ceræ ruſæ quãtum ſatis eſt in oleo liquefacito,& in linamẽta illito utitor.Quod ſi paulo humidiora iuſto uulnera fuerint, ex uſu erit medicamentum quod habet reſinæ, cæræ, utriuſque drach.duas terebinthinæ ueræ drach. tres,thuris, maſticis,utriuſque drach. unam, mirræ, ſarcocollæ, mumiæ ſing.drach.ſemis. olei maſticini drach. quatuor, mellis roſati colati drach.quatuor, farinæ hordei drach.unã & ſem.ex quibusomnibus fiat unguentũ.Vel aliud quod cõſtat ex melle cocto, myrrha,ſarcocolla, & aloe tritis ſimulq; omnibus miſtis. Vel etiã puluis qui habet mannæ,thuris, iridis Illyricæ, farinę orobi, ariſtolochie longæ, corticis opoponacis partes æquales,quibus & cadmia lota addi poteſt. Vel item alius puluis ex lithargyrii,ſcoriæ ferri, centaureæ minoris, aloes,thuris, & maſticis partibus æqualibus. Atqui comuniter uſurpatur,unguentum raſinum uocatũ,uel baſilicũ:illud recipit terebinthinæ,reſinæ utriuſq; lib.

Pau Aegi. lib.7.

tres, olei libram unam, ceræ quantum ſat ſit ad unguentum faciendum. Hoc uero duplicis formæ eſt, atque alterum quod maius appellatur ceræ habet, reſinæ pineæ, mellis, picis græcæ, ſeui uacini, olei, ſingulorum partes æquales. Alterum autem quod minus dicitur, habet reſinæ, picis græcæ, & colophoniæ pondera æqualia. Quæ ſi debiliora aliquando uideātur, quā particulæ humiditatem ſuperfluam abſumere ualeāt, unguento uel damaſcenæ, uel Iſide roborantur, ſi fortiora digeſtiuo admiſto remittuntur. Pro inde ſi quis nos roget, quale horum ſit præſtantius, ſuccurrat, id quod identidem à me prædicatur reſpondere, omnia eſſe optima ei, qui affectus, quibus ſingula offeruntur, cognoſcat: ſicut & eos ignoranti omnia peſsima. Sanè uero cum robuſtis corporibus ualentiora medicamenta, imbecillis mitiora ſint adhibenda, pro illis, Iſidis appellati ræſino quartam uel dimidiā partem, uel plus minus'ue pro ut res poſtulabit, admiſcebis: pro iſtis uero, damaſcenum ea ſymmetria, quæ neceſſaria tibi uidebitur. Cæterum, quod & antea à Galeno, mox & à nobis in opere de introducendis græcorū medicaminibus dictum eſt, in medicamentorum componendorum ratione uerſatiſsimus ſis deſidero. Nec enim officinæ ſemper in promptu, unde hæc habeas ſunt, nec parata ubique reperiuntur. Atque ſint iam hæc quidem ſatis quò ad curationem horum uulnerum in carnoſis uerè partibus exiſtentium attinet, iāque ad neruorum, neruoſarum'ue partium affectiones curandas tranſeamus: poſtea quomodo quibus'que medicaminibus cicatricem (eſt etenim par in his atque illis huiuſce rei ratio) inducas, docturi.

2. de comp. med. per gen.

14. meth.

De horum uulnerum in neruoſis partibus exiſtẽtium curatione Cap. XX.

NEruorũ igitur uulnera hæc cõtuſa maximè cũ ſint promiſcuá cũ Echimoſi,ſeu carniú contuſione habere generationem,facilè indicat,ſimilis utriuſq; affectus curatio.Vt nãq; illic(quod poſtea dicemus)digerentibus & adſtringentibus medicamentis utemur: ſic non minus hîc etiam ſiccantibus, & adſtringentibus nobis utendum eſt : præſertim dum cutis unà cũ neruo cõtuſa exulceratáque eſt.Vulnerato igitur,cõtuſo,atque attrito ab hiſce tormentis neruo,cutim illæſam eſſe haud erit exiſtimandum. Nerui autem nomine & tendines,& ſyndeſmos (ligamenta uocant) mihi intelligi propterea uolo exiſtimes,quod eiuſdẽ ſpeciei cum ſint,parum'que natura differant: eandem quoque,uel parum,adeò ut nihil ferè dicas differentem curationem requirant, ac poſtulent.Itaque his à tormentario globulo uulneratis & contuſis,noſtrum oleum , quo uirulentiæ uenenoſæ obſiſtas, infundes. Tum quoniam ubi tendones & nerui ſunt hîc doloris,conuulſionis, & delirii periculum inſtat, uictum tenuiorem inſtitues,ſanguinem mittes, & aluum purgabis.Sanè uerò quam primum hac ratione ueneni facultatem extinxeris, atque dolores ac inflammationes inhibueris,ulcus ſic curato : oui uitellum & terebinthinã gutatim optime permiſceto : crocíque parum(neruoſis enim prodeſt partibus)addito,&utere: interim'que ſedem affectam circunquaque roſaceo perfundito,eius'que ſuperiorem partem reprimente lenimento,deffenſiuum uulgò appellatum,obducito: atque ſic materiam coquito: poſtea ulcus abſtergito, & ut antea dictum eſt carne repleto . Id autem uel in primis ſemper habẽdum curæ eſt,ne quid ex his quæ

uulnus contingent frigidum ſit. Atque quidem hoc facies ubi partem neruoſam globulus transfonderit. Si namque infixus reſtiterit: ante omnia eum ut eiicias tibi erit enitendum: quippè quod ab ipſo in his ſummi dolores, ingentiſsimi cruciatus, intentiſsimæ inflammationes, gangrænæ, febres, conuulſiones, & deliria excitentur. Nec quidem percunctandum eſt, quando etiam non raro, hæc poſt eius eductionem accidant. Tanto uero tibi ab his partibus educendis globulis, iucundius operandum erit, quanto hæ cæteris corporis omnibus partibus, dolorem magis ſentiunt. Quare danda opera erit cum in primis in omnibus, tum uerò maximè in his, quæ circa neruoſas partes fiunt operationibus, ut breui tempore, & citra dolorem, tum denique ut tutiſsimè cures. Tutiſsimè autẽ curabis, ubi quod aggredieris omninò abſolues, uel ſin minus cubantem ſaltem non lædes. Citò uerò & iucundè rem expedies commodè, cum tui habita ratione, tũ illius qui curatur, ac luminis. Quare quod & ſupra admonebamus. uulneratum in ea figura tibi conſtitues, in qua erat eo tempore, quo uulnus accepit: ita namque facilius & iucundius, quo telum tetenderit, ſpecillo explorabis: & eum minore cum dolore eiicies: quod ubi præſtiteris, omnia ut antea expoſitum eſt facies. Sanè uero ſi ad manus oleum noſtrum non ſit, id quod ex hyperico, uel ruta conficitur calidum iniicies, uel etiam uini ſtiptici affuſionem utilẽ comperies. Quæ enim ualenter ſiccare poſſunt contuſis neruis utiliſsima ſunt: quæ autem humectare & mollire, contra quam carnoſis partibus unà uulneratis contuſisque, inimiciſsima. In præſentiarum autem licet cutis ſimul unà cum neruis contuſa & ulcerata ſit, ſiccis tamen medicaminibus ideo eſt inſiſtendum, quoniam ipſorum præſtantia, hæc adeo ſuperetur, ut

horum ratione ſolum habita, penitus ea negligenda uideatur. Atque ideo ſiccorum medicaminum uſus oportunus iudicatur, ut quam primum in cohalitum hi redigãtur, atque corruptionis periculum euitetur. Iam uerò ſtatim quis dubitabit an nerui coaleſcere poſsint? Tum ſi contuſi ſint, cur non magis puris generatio ſit molienda, quam omnino inhibenda? Primæ cuius dubitationis occaſionem potiſsimum Hippocrates prebet, quum dicat. Quando os aut cartilago, aut neruus abſcinditur in corpore, non augetur. Quòd ſi quis eos uniri poſſe contendat, Pauli fretus autoritate dicẽtis. Equiſetum ſi illinatur, neruos quoque præciſos iungit: atque propterea dicat, Hippocratis ſententiam fruſtra hoc loco adduci, quod non de auctione, ſed coitione, hic ambigatur, audiat is eum alibi de his explicatius in hunc modum differentem. Cum diſciſſum fuerit os, aut cartilago, aut neruus, aut genæ particula tenuis, uel præputium neque augetur, neque coaleſcit. Proindè his quæ dicentur mentem adhibeas oportet, cum etenim ab Hippocrate recedere nefas ſit, neque Galenum, Aetium, & Paulum ſimul cecutiſſe eſt exiſtimandum: res mihi maximè digna, quæ perpendatur, iudicanda eſt. Itaque ſuperiori aphoriſmo, quæ corporis partes præciſæ, neque augeãtur, neque coaleſcant, Hippocrates docens, primam os proponit, quod quum frigidum ſit & ſiccum, adeoque durum, fractum coaleſcere haud poteſt. Hinc eſt quod Galenus ait, Fractura eſt continuitatis in oſſe ſolutio, quæ quantum ad primum attinet ſcopum inſanabilis exiſtit: quo ad ſecundum uerò quodammodo ſanabilis eſt. Primus igitur ſcopus eſt coalitus partium, qui ob oſsis duriciem fieri non poteſt. Secũdus alligatio, quæ fit callo ſupernato partes fractas colligante. Quum etenim mollium tantum corporum in unum

7. aphorũ, aph. 20.

Paul. Aegin. Lib. 4. cap. 37 Aetius tetrabibli prim. ſerm. p. & Gal. 6. de ſimp. med. facult. 6. part. aphorum aph. 19.

Artis med. cap. 91

5. meth. capite 7.

unum coeundi ſit habilitas,ut tum in externis uidere licet,nullo nec lapide cum lapide,nec teſta cum teſta coeunte,tum uerò in nobis ipſis,quando nec cartilago cum cartilagine,nec os cum oſſe coaleſcat. Non enim fracta oſſa per unionem cohærent, ſed per callũ ceu glutino iunguntur, Quod certè intelligendum erit de o sibus iam duris & ſiccioribus. Puerorum enim oſſa,ut potè mollia adhuc, coaleſcere poſſunt, uel etiam teſte Galeno dicente:Quoniam fracti oſsis ſoluta partium continuitas eſt, utique finis quò tendet is qui eas curabit,ſaltem primus unitio eſt. Quòd ſi is per affectarum partium ſiccitatem perfici poſſe non uideatur,reſtat alter,qui eſt ut alterius cuiuſdam interuentu glutinentur: qui ſi nec ipſe comparabilis aduertitur,inſanabile eſſe uitium dixeris. Quod igitur coaleſcere nequeat tam durum os, quàm id quod in iuuenibus,& adoleſcentibus,& uiris,multóque magis in ſenibus cernitur, id profectò uel cuiuis patere poteſt.Poteſt certè illud tantum unitionem recipere, quod abundè molle eſt,cuiuſmodi conſpicitur in pueris.Quin etiam alibi ait,Molle uerò & puerile os coaleſcere poteſt. Pueros autem humida & mollia oſſa habere, disertè idem Galenus docet,dum in hanc ſententiam ſcribit,Eſt uerò puellus adhuc in ſummo humidus,ueluti muſcus: idque non in ſanguinis uaſis modo,& uiſceribus,ac carne, ſed etiam ipſis oſsibus, quæ ſcilicet ſiccisſima ſunt omnium,quæ in nobis ſũt partium;uerum cum hæc, tum reliqua tota unà cum iis membra quaſi cerea ſint, infantium nutrices fingunt formãtque.Tanta eſt in toto puellorum corpore humiditas,ut quidem facilè hinc quis, ſi oſſa coaleſcere ſua ſubſtantia etiam, ac neutiquam ulla media poſſunt,longè facilius neruos ſubſtantia molliori,eodemque humidiori unionem ſequi poſſe, exiſtimet.

6. meth: cap. 5.

Artis med: cap. 91.

2. de temp. cap. 2.

Neruos coaleſcere quid prohibeat:

Atquî animaduertat is oportet, & humiditatem & mollitiem qua oſsibus nerui præſtant, potiſsimum eſſe cauſam quo minus ipſi præciſi coaleſcant. Oſſa nẽpè quæcunque molliſsima fuerint, etiam ſi rimulas atque diiſciſsiones patiantur, partes eorum abſcedere haud neceſſarium eſt. At nerui utcunque aut ſicciores, aut humidiores fuerint, ſi præcidantur, ſtatim eorum partes utrinque contractæ recedunt. Vt quidem

Neruorum ſubſtantia cur non regenerẽtur. Artis med: cap.87. & p. de ſemine:

cum ex ſemine originem habeant, tum regenerari nequeant, ob largæ enim materiæ penuriam non renaſcuntur. Tantum enim nullibi accerıatim contentum ſemen reperire licet, quantum ununquodque eorum, quæ deperdita ſunt, indiget ad generationem: quin & cum per multum tempus coaceruari poſſet, à præoccupante carnis generatione impeditur. Tum quia non ob id ſolum quod nerui ſunt & tenues non coaleſcunt, ſed quoniam etiam & eo, quod talem habent naturam, capita non ſunt, cum præciſi fuerint, parum diſtantia, cum tamen ſe ſe contingant, quæ partes iungi uniríque debent, neceſariiſsimum ſit. Proindè quum uel prorſus auferantur e corpore, uel tantum diuidantur, ideò Hippocrates dixit, eos neque augeri, neque coaleſcere. Augentur enim, quæ deficiunt: coaleſcunt autem, quæ diuiſa ac ſeperata ſunt. Quare

Philoſteus. 9: aph. 19: 6. particulam:

rectè auctio dicitur deficientis reſtitutio: coaleſcentia autem orarum, quæ ab inuicem deductæ ſunt, unitio & agglutinatio. Itaque Galenum, Aetium, &

Reſponſio ad Galeni Aetii, & Pauli authoritatem

Paulum dicentes hippurim (caudam uocant equinã) iungere præciſos neruos, intelligere oportet, ſi uel non integré præciſi fuerint, atque capita non uſque adeò ſeiuncta ſint, quin ſe ſe adhùc contingant: uel potius ſi per longitudinem, nõ autem ſecundum latum ii ſaucii fuerint. Cæterum ob quam rationem in neruorum uulneribus, uel eorum etiam contuſionibus

In neruorũ

ipſis, ea quæ pus mouent non admouenda cẽſeamus, rationem dicere iã aggrediamur. Porrò huius rei cauſam, euitandi doloris rationem ſtatuimus: qui in his ſané ex eorum medicamentorum uſu, quibus in carnoſis partibus contuſis utimur, ingentiſsimus excitaretur. hæc ſiquidem calida & humida cum ſint, putredinem facere maximé apta ſunt: hanc autem in neruis euitare maximè oportet, quia ſcilicet motui atque ſenſui dicatas particulas affligere & cruciare, quod maxime dum pus conficitur accidere eſt exiſtimandum, non debeamus. Adde ſi ſemel putruerint nerui, eos (quod antea oſtenſum eſt) iterum, ſecus quam caro ipſa, non generari: ut quidem maiori negocio, quàm carnem, hos adſeruare ſit enitendum. Neq; enim quaſcunque contuſiones computreſcere aut neceſſe eſt, aut Hippocrates, uel Galenus dixerit: ſed eas ſolum, quæ uulnera, nempe carnoſarum partium inciſiones, ſequuntur. Atque hoc Hippocrates ipſe apertè nos docet, ubi ait, Quodcũque ulcus cæſim percuſſim ue acuto telo eſt diuiſum, medicamentum enæmon, & ſiccans, & quod ſuppurare uetet, admittit. Sin caro aliquo telo tum contuſa, cum cæſa ſit, huic ita medendum eſt, ut quam celerrimè ſuppuret; nam minus phlegmone urgebitur, & neceſſe eſt carnes, quæ contuſæ cæſæ'que ſint, putrefactas, & in pus uerſas liquari, poſteà nouam carnem naſci. Indicat enim hoc ſermone manifeſtè ſolos eos ulceratarum carnium affectus non eſſe ſiccandos, in quibus gigni quam celerrimè pus cupimus: utique quòd cum aliqua putreſcẽtia pus fiat obiter docens. Quinimo & paruas contuſiones non rarò reſolui, nequaquam uerò in pus cõuerti, quoties uidimus? Vt quidem haud uulgarium medicorum more, res ipſas ultra corticem non reſpicientium, nobis ea ſit Hippocratis uſurpanda ſenten-

contuſionibusque pus mouent cur non admouenda.

Cõtuſiones omnes putreſcere, nõ eſſe neceſſe.

De ulcerib. & Gal. 4. Methodi.

tia, cõtuſa ſcilicet in pus uerti omnino eſſe neceſſum. Proinde' alteri quoque ſatisfaciendum eſt dubitationi, nempe' antea dictum eſt his uulneribus commode' noſtrum infundi oleum, & quoque communiter medici id quod ex hyperico eſt (uulgo perforata dicitur) quoniam dolorem ſedat, & conuulſionis periculum delet, infundunt. Atque alii unà etiam abietinum appellatum permiſcẽt, uel horum loco id quod uel ex terebinthina, uel uitellis ouorum conficitur accipiunt. Atquì oleum uel ipſo Galeno teſte cauis uulneribus ulceribus'q; infuſum aduerſiſsimum omniũ medicamentum eſt, cum ſi ita mederi uelis uſu ipſo intelliges ſordidum ac mallè olens ulcus fieri. Nec eſt ut quis dicat, fortaſſe dictorum oleorum affuſionem, non infuſionem utilem eſſe. Non enim adeò rudes ſumus, qui talem propoſuiſſemus difficultatem: cum haud nos lateat, non parum intereſſe, nudo ne neruo oleum, an per interpoſitã cutem admoueatur: et dixerimus medicos ulceribus in quibus contuſi, & attriti ſunt nerui oleum ex hyperico, nos'que noſtrum, maximo cum uſu infundere. Sane' igitur ulcera ab eo, quod ex oliuis atque inde propriiſsimo nomine oleum appellamus lædi, maximé uerũ eſt. At uerò quod nos, atque alii rationales medici infundimus ſiccare debet, tãtum abeſt ut ſordida reddere ulcera debeat. Porrò olei ipſius quatuor genera enumerantur, unũ quod ex oliuis maturis aut immaturis expreſſum oleum abſolute' dicitur. Alterum quod ex ſeminibus oleaginis exprimitur. Tertium quod ui ignis tollitur aut deſcendit. Quartum quod oleo conſtat, ſed cui plantarum partes ac animalium ſunt incoctæ. Itaque de primo intelligens Galenus, dixit oleum ulceribus eſſe aduerſiſsimum: quandoquidem tria alia genera, uel ſubſtantiæ

3. Methodi.

cuiuſpiam uulneribus utilis, ſucci ſint: uel etiam oleū floribus, fructibus, germinibus ac foliis in eo maceratis exiſtat, his uſui etiam maximo eſſe poterunt, modò flores, fructus, germina, ac folia, quæ in eo macerata ſint, hoc præſtare ualeant: quandoquidē pro cuiuſq; iniectorum natura oleum uariari contingat. Quinimmo his utimur oleis tanquam uehiculo commodo conuenientibus medicaminibus defferendis, nempè tenuitate, qua pollent altius ſeſe inſinuantia, ſiccandiq; facultatē induta, neruos ſummopere iuuare poſſunt. Cæterum quæcunque huc ſpectant, alibi ex profeſſo latius pertractantes, ad oſsium fracturas, quas facit hoc telum, tranſeamus.

6. de ſimp. med. fac.

De horum uulnerum, cum oſsis fractura, curatione. Cap. XXI.

HAe autem ſæpiſsimè fiunt, quoniam huius teli impetum oſſa minimè ferant, uel quam rariſsimè hoſce globulos remorentur. Nempè inter multos, atque multos ſanè, quos tum in Parmenſi tum Mirandulenſi obſidione hoc tormēto uulneratos curauimus, uni ſoli Veronenſi ſphærulam oſsi fœmoris infixam comperimus, eam'que inde negocio haudquaquam leui eduximus. Tantus eſt etenim huius teli impetus, tanta eſt uis, ut quæque ad reſiſtēdūmagis apta uidentur, eadem magis lædātur: huius autē modi oſſa cum ſint, ab hoc, ſi occurerint facilè perfringuntur, atteruntur que Animaduertere autem in his maximopere oportet, non ſemper ſub ictu etiam uehementiori oſſa infringi: quandoquidem ſolet euenire, nec rarò, ut altera parte fuerit ictus, & altera os ſiderit. Itaque expendas in primis oportet, num glans plumbea totam partem trāsfoderit, an intus adhæſerit. Introque ſi adhuc

maneat, an ſola, an quid ſecum traxerit, diligentiſsime ob ea quæ ſuperius repetita ſunt, perpendes, eáque omni ſtudio educas. Terebra glandem ſi oſsi infixa remanſerit, educes: in cuius rei magiſterio uſui eſſe uncos ne tibi alicuius autoritate ſuadeas: itaque glandem infixam euulſurus cânulam prius rectà ad ipſam immites, mox terebra, quominus carnoſas aut neruoſas partes lædas, rem abſolues. Euulſo uel etiã emiſſo globulo, nihilóque intus inhærente, oſsis ſedem fractam, & fracturæ rationem conſideres diligenter conſulo: harum etenim diuerſæ ſunt ſpecies, & diuerſis oſsium partibus accidunt: modóque aliæ aliis facilio res curatu ſunt, modo difficiliores. Leuius ſi quidem curantur, quæ uel per tranſuerſum, uel per longitudinem fiunt, & ſimplices ſunt appellatæ fracturæ: quibus & ea quæ oblique accidit, & paulo difficiliorem habet curationem addi poteſt. Atqui raró ſub his ictibus, tales fieri conſueuerunt, quoniam ferè ſemper in his multifariam oſſa frangantur. Cæterum aut ſimplices, aut multifariæ hæ accidant, quæcunque oſsium capitibus proximiores cõtingunt, peiores iudicãtur, nã & maiores cruciatus gignunt, & difficiliorem curationem babent: cuius item generis, & quæ iuxa articulos fiunt, eſſe ſolent: inter quas itaque quæ fragmenta acuta habuerint, peſsimæ cenſentur, nam & carnem uulnerant, uel neruos quóque, uel muſculos etiam & tendines pungunt. Cognoſcuntur uerò oſſa per tranſuerſum præſertim eſſe fracta, ſi eorum partes diſiunctæ ſeperatæ'ue ac uariæ inueniuntur, ſi membri figura inæqualis percipiatur: atque ſi dum membrum dimouetur, & manu uariè tractatur, oſſa collidi ſentiantur, & ueluti crepitus quidam ex ea colliſione audiantur. Per longitudinem uerò factam eſſe fracturam conijcitur, ex non naturali ſcilicet partis affectæ craſsitie,

doloris inæqualitate, uel iudicio maximè. Sanè autem acuti atque pungentes dolores argumento comminuta eſſe oſſa plurimum ſunt. Ergo antequam dolores maiores fiant, ſuboriantur'ue inflammationes, membrum ipſum, ſi tranſuerſim oſſa fuerint fracta atque ſua ſede dimota, in naturalē figuram reducere ſtudebis, quod tunc factum eſſe intelliges, ſi dolor fuerit ipſe ſublatus. Quòd ſi etiam articulum ſecum traxerit, luxationem prius reſtituas oportet, mox uerò fracturā cures. Hoc autem primis diebus facere expedit, ſi quidem id ſi ommiſſum fuerit, inflammatio oritur, ſub qua difficilè & periculoſè uis neruis adhibetur. Conſiderandum etiam in artubus eſt, qui duo oſſa habent, cuiuſmodi crura & bracchia ſunt, num alterū ſolum, an ſimul utraque fracta ſint: quoniam maiori negocio opus ſit, fractis duobus oſsibus reponendis, quam alteri tantum: non quod alia in eiuſmodi caſu curatio admouenda ſit, ſed primum ut ualentius extendatur, ſi utrunque os fractum eſt; quia neceſſe eſt minus neruos contrahi altero oſſe integro, eoſque intendente: deinde ut curioſius omnia in continendis oſsibus fiant, ſi neutrum alteri auxilio eſt. Nam ubi alterum integrum eſt, plus opis in eo quam in faſciis ferulis'que eſt. Itaque nec prętereundum eſt, nonnunquam etiā fracta in his oſſa in ſuis ſedibus remanere, quod potiſſimum ſub his ictibus, ubi ſcilicet alio quam uulnus exiſtat, oſſa frangi acciderit fieri animaduertes. Quo caſu ad noſtri imnitationem, tibi tantum enitendum erit, ut faſciis & poſitione, naturalem partis figuram adſerues, medicaminibus uerò dolorem inflammationem'que effugias atque uites. C. Marſilii etenim Bononienſis iuuenis nobiliſsimi crus ita affectum cum inueniſſem, ei'que ſolus triduo manum admouiſſem, cōtinuū ſibi ſque adeo uſque ſimile crus erat, ut illud ſi ui

diſſes,ne quidem alterum os, ne dicam tibiam ſimul, atque fibulam eſſe fractam,iudicaſſes.Cæterum Bononiam cum perueniſſemus (Mirandula enim, ubi uulnus acceperat adueniebamus) mihi'que iniungeretur ſocius:is (exiſtimo ut aliquid ultro præſtare uideretur)crus ipſum,etiam me maximè reclamante, manibus uarie pertractans,oſſa ut exciderent, atque aliud ſuper aliud efferetur fecit,ut ne quidē poſteà, nempè doloribus ingentiſsimis excitatis, nec non ob id largius humoribus affluxis reſtitui potuerint, moxque, poſt etiam uitæ maximū diſcrimen peſsime' ferruminata remanſerint. Quare his caſibus ut antea dictum eſt,ne membrū pertractes, ſed omni cura & induſtria id maxime' ut in ſuo ſtatu adſerues,eniteris:ſi etenim,

6.methodi. in caluariæ fracturis, quibus fragmenta lōgius excurrunt nō ad finem uſque ea perſequi Galenus cenſuit: quid opus eſt has,in quibus minus impendet periculum,atque non id ſine diſcrimine fiat, præter rationē uel uſum tractare? Verum maximè medico illi indulgēdum cenſui, qui cum minus audiret, ſurdus namq; erat,crepitus illos non ſentiret, quos antea fieri in oſſium fractorum colliſione,dicebamus : atque propterea grauius,iucunde'que minus ea pertractant: quantum ſi quidem inter alios ſenſus, chirurgo auditus neceſſarius ſit,præterquā Galenus dixerit,à nobis quoq; oſtenſum in his libris eſt,quos de chirurgicis diſputationibus inſcribemus. Ergo huiuſcemodi uulnera in primis oleo noſtro perfundes, nec non his oui albumem ex roſaceo immittes. Nec à noſtra hac ſententia te reuocet quod ſcriptum reperies, ſi oſsis fracturæ carnis quoque uulnus acceſsit, neque roſaceum tutò admouetur, quandoquidem hæc ulcus tum ſordidū, tum putre efficerent:etenim & omninò noſtra hæc uulnera putreſcant neceſſum eſt, contuſa namq; ſunt,

& uenenoſam

& uenenoſam ſapiunt naturam:atque illud de cōmuni oleo intelligi debet, à quo noſtrū ui & natura, uel ſubſtantia quoque tantum diſsidet,quantum à niue ipſa caligo. Itaque & quæ adſtringant medicamenta,& humorum inhibere fluxum ualeant,ſuperdáda ſunt: huius generis eſt ex Armenia bolus,maſtix, coralus, ſanguis draconis,oleum roſaceum,myrteum'que:oui album, ſolani, ſedi,portulacæ, plantaginis ſuccus, roſa,mirtus,rhus,malicorium,poſca,uinum nigrum, & ſimilia.Atqui communiter ſumitur lenimentum, quod recipit ſanguinis draconis,rubricæ Lemniæ,(bolum Armenum uocant) roſarum rubearū,ſingulorū æquas portiones: olei roſati omphacini,olei myrtini, aceti acerrimi,& ceræ quod ſat ſit medioeris unguenti introducendæ formæ: quo ſcilicet faſciola oblita pars membri affecti ſupra uulnus obducitur, eodem que circum oblinitur. Denique faſciæ uino nigro auſtero, aut oxicrato frigido quidem æſtate, tepido autē hieme madentes ſuperligantur. Ferulæ interim ſuper dantur,uel non:hæ que modò adſtringuntur,modò remittuntur,pro ut ſcilicet uſus & neceſsitas poſtulare uidetur. Quæ tamen curandi ratio ab Hippocrate & Cor.Celſo non probatur. Hi enim pluribus tantummodò,& latioribus faſciis (ferulas ne uidelicet comprimendo lædant, ſimiliter & canales omnino reiicientes)deligaturam in eiuſmodi fractura,quæ cum uulnere incidit,fieri iubent, laxius ſcilicet quam ſi ea plaga non eſſet:adeò ut affulcitæ quidem, non compreſſæ tamen faſciæ ipſæ eſſe uideantur. Ita namque (inquit Celſus)numero faſciarum efficietur,ut laxæ quoque æquè contineant. Ac ſatius quidem eſt, ſæpius circuire, ut ante Celſum ſcripſerat Hippocrates quam adſtringi. Sed & in eas faſcias multiplices ingerēdum ſubinde,eodem Celſo autore, eſt calidum oleum, & Lib. 8 Lib. 3. frac

uinum:magiſ'que ubi ſic cum uulnere fractura à prin cipio incidit,fame, ideſt exquiſitiore uictu utendum, uulnus calida aqua fouendum,friguſ'que omni ratio ne uitandum,& tranſeundum ad medicamenta, quæ puri mouendo ſunt:maior'que uulneri,quam oſsi cu ra adhibẽdá.Vt autẽ de hac re,quod ad færularum ap poſitionem attinet; ſic apud autores etiam eximios controuerſa,id quod res eſt ſemel ſtatuamus,hoc tibi tamquam axioma, ideſt, pronuntiatum eſto. Cum fractura cum ulcere interdum in longitudinem mem bri contingit, tunc ex utraque ulceris parte feru las etiam ab ipſo curationis principio circundare li citum eſto. Cum uerò tranſuerſum ulcus euaſit, idque maximè ſi maius ſit, ferulas ſtatim ne imponi to. At ſi ſquamula aliqua ex oſſe reſoluitur (id quidẽ ex eo colligi poteſt, quòd & copioſior, tenuior'que humor profluit,& caro circa ulcus laxa, & mollis ef fecta intumeſcit) deligatura laxiore ad curationem utendum eſt,ne ſcilicet pus intercludatur,ſed effluere facilè queat:frequentiuſ'que,ut conſulit Hippocrates religandum,quoad os receſſerit,ferulæ'que non appo nendæ. Vbi uerò uel hamulo,uel quopiã alio eiuſmo di inſtrumento ſquammam euulſeris, deligatura ite rum ualidiore membrum adſtringes. Porrò per totũ id,quo ulcus curatur tempus,medicamen aliquod ex his quæ inflammationem arcent, linamentum conti nens uulneri incumbet, ac ſimplices faſciæ iniicietur, quæ ſingulis curationibus reſoluẽtur,cum aliæ ſupra dictæ remaneant.. Inter hæc autem, ſi quod paruulũ fragmentum oſsis eminet, ſi id retuſum eſt, in ſuam ſedem dandum:ſi acutum, antè acumen eius longius eſt præcidendum:ſi breuius limandum, & utrinque (inquit Celſus)limandum. Tum ipſum recondendũ eſt:ac ſi id manus facere non poteſt,uulſella(quali fa

Si oſsis pars aliqua receſſura eſt.

Si oſsis fragmentum eminet.

bri utuntur) iniicienda eſt, rectè ſe habenti capiti ab ea parte, quà ſima eſt, ut ea parte qua gibba eſt, eminens os in ſuam ſedem compellat. Si id maius eſt, & mẽbranulis fragmenta cinguntur, ſinere oportet ea ſub medicamentis reſolui, idque os ubi iam nudatum eſt, abſcindere: quod maturius ſcilicet faciendum eſt, poteſt'que ea ratione & os coire, & uulnus ſaneſcere: illud ſuo tempore, hoc pro ut ſe habet. Nonnunquam etiam (inquit) in magno uulnere euenit, ut fragmenta quædam uelut emoriantur, neque cum cæteris coeāt. Quod hic quoque ex modo fluentis humoris colligitur, quo magis neceſſarium eſt, ſæpius ulcus reſoluere, atque nutrire, ſequitur uerò, ut id os per ſe poſt aliquot dies excidat. Cæterum cum tam miſera antea cõditio uulneris ſit, tamen id interdum maius, diutiuſque facies. Sæpe enim integra cutis oſſe abrumpitur, protinuſque prurigo, & dolor oritur. Quæ ſoluere (ſi acciderit) maturius oportet; & fouere aqua per æſtatem frigida, per hyemem egelida. Deinde ceratum myrteum imponere. Interdum fractum quibuſdam uelut aculeis carnem uexat, quo à prurigine, & punctionibus cognito, aperire id melius, eos'que aculeos præcidere neceſſe habet. Reliqua uerò curatio in utroque hoc caſu eadem eſt, quæ ubi ictus protinus uulnus intulit. Hactenus Cor. Celſus de fractura cum uulnere facta. At uerò ſi quis dubitet, an à prima ſtatim circũuolutione, latiore faſcia totum ulcus comprehendendum ſit, ità ut nulla eius pars nuda relinquatur: an orbiculares faſciæ partibus uulneris utrobique, hoc eſt ab utraque ulceris parte iniici debeant, obliquæ uerò ſuprà ipſum uulnus in longitudinem collocandæ ſint ſic ut per decuſsim ad X litteræ ſimilitudinem iuxtà hiatum occluſio ex omnibus fiat: quid ſentiam facile reſpondebo: ſi tamen anteà adnotauero ulcerum

Si fragmenta uelut emoriantur.

Vulnus interdum maius efficiendum.

Si oſsis fragmenta uelut aculei carnem ſuppungant.

ipſorum in primis naturam maximè eſſe perpendendam. Etenim ſi immineat adeò, ut etiã inſtare inflammatio ipſa uideatur, nullam quidem circa ipſum uulnus eſſe faciẽdam faſciationem, utiliſsimum duxero. cæterum adhibenda admouendáue omnia eſſe, quæ uel maximè eius periculum tollere poſſe perſpicuũ ſit dixero. Tum itaque mihi anteaquam de faſciandi in ulceribus ubi fractura eſt, ratione, integrè delibetur: animaduertẽdum operæprecium eſſe uidetur, quantum temporis inter ipſas medicationes, interponi debeat. Quandoquidem ſi caſu, percuſsione, ſaltu, uel quapiam ſimili offenſione affectus acciderit, non ante triduum quidem, uel etiam Hippocrate & Galeno autore eum deteges. At uerò ſi tormentaria hæc uulnera conſideres, & immutanda certè medicamenta ſæpius, & uirus frequentius educendum intelliges. Cuius itaque rei nomine in illis cum Hippocratem tùm Galenum, in his uerò rei occaſionem, ſecteris, te maximè atque maximè conſulo. Quare in his ulceribus ego etiam deligandi rationem inprimis præfero, quæ cum medicaminibus frequentius admouendis, immutandisq́ue, tum ſaniei promptius extergendæ commodior uideatur. Atque ideo in his ulceribus curandis, ut faſciandi quidem modus, qui decuſſatim fit non mihi diſplicet; ita nec eum damno, in quo è regione ulceris foramen in faſciis efficitur, per quod facilè medicamenta ipſa iniici utiliſsimè etiam poſſunt. In his etenim præterea quòd minus affecta pars, quam ſi ulceri faſcia ſuperdetur, tractatur, (quod in primis, ſi quid aliud ſubtiliſsimũ eſt) & ſæpius quoque & commodius ulceri mederi poteſt, & non ſemper eam religare oportet, ac ideo coaleſcere oſſa melius poſſunt. Nempè & parti nudæ & ulceri ipſi ubi ita faſciatum ſit, hapſum lanæ mollem tepido oleo re-

plectum accomodare oportet, eum'que faſciola breuiori ſuperligare, ut & parti ſit medicamento, & etiam quominus ea turgeat ſit impedimento. Sanè uerò quantum mihi hæ faſciandi rationes laudandæ ſunt, tantum damnandus modus eſt ille, in quo linteo ab utroq; capite in tres, quatuor, quinq;, ac etiã plures partes diuiſo membrum ipſum excipitur, moxq; inter ſe partes è regione reſpondentes deuinciũtur. Quoniã ſcilicet inæqualiter hæc modo pars ipſa ligetur, & inter nodos caro turgeat, nec non ſub ipſis noxiè adeò præmatur, ut calori fermè tranſitus intercipiatur: quod ſanè niſi ego quandoque animaduertiſſem, nobiliſsimi iuuenis cuiuſdam crus, quod me inuito, ita medicus alter, obligauerat, gangræna corripiebatur. Sanè uerò ſi cõminuta oſſa ſint, atque fruſtula abſceſſerint, ut quidem indolenter educi poſsint, educantur: ſin autem naturæ relinquantur, & quod Hippocrates monet faſcia tantum laxior circum ligetur, ne pus retineatur, ſed exitum facilè habeat, & dum os recedat, ſæpius ſoluatur, ac deligetur: færulæque omnimodè uitentur. Ad ulcus uerò eadem quæ & antea dicta eſt curatio adhibeatur. Atque ſi æſtas fuerit, panni ſubinde uino madefiant: ſuperdetur hyeme multa lana ſuccida uino atque oleo reſperſa. Subijciatur'que pellis ſic figurata, ut humor per ipſam facilè deſcendat: & quod effunditur recipiatur. Cæterum ſi quid ad hoc ſpectet, ſit'que id à me prætermiſſum Hippocratem, Galenũ'que à quibus hæc omnia exactiſsimè ſunt pertractata, conſulas operæprecium eſt.

Hippocrates 3. de fract.

Quomodo globulus, ſi articulo inheſerit, euelli debeat. Cap. XXII.

AT quoque ediſcas utile eſt, qua ratione globulum ſi in articulo ſeſe inter duo oſſa demerſit eijcere

poſsis:quoniam in his ſedibus maximos faciat dolores:& uix unquam hæc uulnera,niſi quod infixũ fuerit extrahatur,ſanari queant.Ergo ſi ſtatim poſt læſionem aduocaberis, uulnerario ſpecillo in primis globum requires, mox'que terebra eum excipies, anteà autem circa uulnus duo membra faſciis habenis'ue deligãda; tunc'que per has indiuerſas partes diducenda ſunt,ut neruos diſtendant.Quibus extentis laxius inter oſſa ſpatium eſt,ut ſine difficultate telum recipiatur.Non autem terebrã ſolum ex uſu eſſe propterea exiſtimes,ſed & alia etiam inſtrumenta, pro ut occaſio & neceſsitas poſtulare uidebitur. Nempe aduocatus ego quãdoque ab A.Zambeccario Equite ducéq militum ſtrẽuiſsimo,inſcius quid abs me eſſet expecturus cum aduenilſem,Baptiſta Piſanus militum itaque dux generoſus in maleolo multis anteà diebus uulneratus ſe ſe obtulit, qui inter tibiam talum'que globulum quidem deliteſcentem habebat,quo intentiſsime cruciabatur:tum'que magis quod qui eum anteà curauerant, & qui ad huc eum curarent medici, (duo enim illi aſtabant) globulũ euellere deſperarẽt manum ſcilicet,aperiendi nomine admouere non audentes:ueriti,exiſtimo,tendinem.aut neruum quempiam,eſt enim pars ea maximè excarnis, facilè poſſe ſecare.Quod ego cum animaduertiſſem audacter rectà ulceris orificium nouacula aperui, ſpecillum'que, quod altera parte cochlearis figuram immittatur, è regione globulo ſubmiſi,mox'que eiuspartem quam manu habebam paululum inferius depreſsi, uectis'q modo anteriorẽ globum leuaui, nec ſine illorum medicorum pudore eieci,perbelléque ipſum ſanitati reſtitui.Illud itàque haud prætereundum eſt,partem læſam in eum eſſe ſtatum componendum,quominus de fluxiones ſuſcipiat,aut ſi quas ſuſceperit illas commo

dius effundat: quare in principio uel ipſo Galeno autore accliuis poſitio utilis uidetur quominus uel admittat uel recipiat humores: decliuis autem cum iam defluxerint,atque expurgandi ſint:æqualis uerò cum horum neutrum uel adeſt,uel uerendum eſt.

Si partem quampiam principem hoc telum offenderit,quid faciendum Cap. XXIII.

AT modo ſi pars aliqua princeps icta ſit, puta cerebrum,cor,gutur, pulmo, iecur,uenter, inteſtina, renes,uterus,aut ueſica:ſi'que letales iam notæ extent neque ſine cruciatu & magna euulſione queat fieri extractio, manum admoliri recuſabimus, ne præterquã quòd nihil ſumus profecturi,etiam conuitiandi occaſionem idiotis exhibeamus: eſt enim prudentis hominis, primum eum qui ſeruari non poteſt, non attingere. Quòd ſi exitus fuerit incertus metus'que grauis, ſine tamen certa deſperatione indicare neceſſariis periclitantis in difficili ſpem eſſe expedit, ne ſi uicta ars malo fuerit, uel ignoraſſe, uel fefelliſſe uideamur: mox manum admouere. Multis etenim accidit, ut abſceſſu quoque in aliqua uitæ neceſſaria parte oborto, præter opinionem ſalutem conſecuti ſint,cum & iocinoris fibra,& omenti pars aliqua uel abdominis membranæ,quin etiam tota uulua ſæpenumero adempta fuiſſet,nec mortem ſecutam indè perhibeatur. Gutur etiam ſubindè in anginis de induſtria inciditur, quẽadmodum de guturis ſectione ait Paulus. Si igitur in huiuſmodi telum relinquatur,in præſentaneam mortem præcipitat,& præterq̃ quòd hæc ars ab omni humanitate aliena æſtimabitur,mors etiam certa ſequetur:ſi eximatur;fortaſſe ſalus quoq; comitabitur. Porrò principum membrorum uulnerationem agnoſce *Paulus Aegi. lib. 6. cap. 31.*

re difficile non eſt,ut quæ ex accidentium proprietate,retrimentis, & loci affecti poſitura, deprehendatur.Verum tamē quia quædam uicina ſunt, intereſtq́ an uulnus in ſumma parte ſit, an penitus penetrauerit,neceſſarium uidetur notas ſubiicere,per quas quid intus actum ſit,ſcire poſsimus,& ex quibus uel ſpes, uel deſperatio oritur. Igitur corde percuſſo ſanguis multus & niger,ſi exitum habuerit,effertur, uenæ languеſcunt,color palidiſsimus,ſudores frigidi, maliq́ue odoris oriuntur, extremis'que partibus frigidis,matura mors ſequitur.Pulmone uerò icto ſpirandi difficultas eſt,ſanguis ex plaga cùm eſt patens, euacuatur, ſimulque etiam ſpiritus cum ſono fertur,cum non eſt magis ex ore ſpumans,uenæ ceruicis inturgeſcunt,lingua colorem mutat,æger multum inſpirat, frigidi appetens,in uulnus inclinari iuuat, quidam ſine ratione conſurgunt,multi ſi in ipſum uulnus inclinati ſunt loquuntur:ſi in aliam partem obmuteſcunt. Sin cerebrum,membranaue eius uulnus accepit, dolor capitis ualidus ſubſequitur,oculi feruent,rubent'que, lingua agitatur,mens deſipit, ægri concidunt, uox nihil ſonat,ſanguis per nares, quibuſdam etiam per aures exit,fere'que bilis uomitus inſequitur: quorundam ſenſus obtunduntur,appellati'que ignorant: quorundam trux uultus eſt, facies'que peruertitur: quorundam oculi quaſi reſoluti,huc atque illuc mouentur,ferẻque tertio uel quinto die delirium accedit: multorum etiam nerui diſtenduntur. Ante mortem autem plerique faſcias,quibus caput deligatum eſt, lacerant, ac nudum uulnus frigori obiiciunt. Iocinoris autem uulnerati notæ ſunt,multus ſub dextra parte præcordiorum profuſus ſanguis,ad ſpinam reducta præcordia,in uentrem cubandi dulcedo, punctiones, dolores'que uſque ad iugulum,iunctum'que ei latus ſcapularum,

latum, os intentum, quibus nonnunquam etiam bilioſus uomitus accedit. Renibus uerò percuſsis, dolor ad inguina, teſticulosque deſcendit, difficulter urina redditur, eáque aut eſt cruenta; aut cruor fertur. At liene ictо, ſanguis niger à ſiniſtra parte prorumpit, præcordia cum uentriculo ab eadem parte indureſcunt, ſitis ingens oritur, dolor ad iugulum, ſicut iocinore uulnerato uenit. At cum uulua percuſſa eſt, dolor inguinibus, & coxis, & femoribus eſt, ſanguinis pars per uulnus, pars per naturale deſcendit, uomitus bilis inſequitur. Quædam obmuteſcunt, quædam mente labuntur, quædam ſui compotes, neruorum, oculorumque dolore urgeri ſe confitentur, morientesque tandem, eadem quæ corde uulnerato patiuntur. Vbi ſtomachus autem percuſſus eſt, ſingultus & uomitus bilis inſequitur, ſi quid cibi uel potionis aſſumptum eſt, id redditur citò: uenarum motus elangueſcunt: ſudores tenues oriũtur, per quos extremæ partes frigeſcunt. Cõmunes uerò ieiuni inteſtini, & uentriculi uulnerati notæ ſunt. Nam cibus, & potio per uulnus exeunt: præcordia indureſcunt: nonnunquam bilis per os redditur. Inteſtino tantum ſedes inferior eſt. Cætera inteſtina icta uel ſtercus, uel odorẽ eius exhibent. Medulla uerò quæ in ſpina eſt diſcuſſa nerui reſoluuntur, aut diſtenduntur: ſenſus intercidit, interpoſito tempore aliquo ſine uoluntate inferiores partes uel ſemen, uel urinam, uel etiam ſtercus excernunt. At ſi ſeptum tranſuerſum percuſſum eſt, præcordia ſurſum contrahuntur: ſpina dolet per totam humeri quidem partium compagem: ſpiritus rarus eſt, atque magnus cum gemitu: ſanguis ſpumans fertur. Veſica uerò uulnerata, dolent inguina: quod ſuper pubem eſt, intenditur: pro urina ſanguis, aut ex ipſo uulnere urina deſcendit: ſtomachus afficitur. Itaque

Q

aut bilem uomunt, aut ſingultiunt, frigus, & ex eo mors ſequitur. Porrò in his partibus, ſi uel tantillum adhuc ſpei ſuperſit, quod anteà dictum eſt, re ipſa ut ſe habet neceſſariis indicata, uel ipſo Hippocrate autore, qui dicit, Veſica diſciſſa, aut cerebro, aut corde, aut ſepto tranſuerſo, aut aliquo ex tenuioribus inteſtinis, aut uentriculo, aut iecore letale eſt, omni cura, omniſque ſolicitudine enitendum erit, ut opem feramus: nempè globulum eiiciendo ſi infixus ſit, eo inſtrumento, quod nobis familiariſsimum eſt, & apprimè huic uſui utiliſsimum. Quòd ſi in uacuum globulus fuerit, puta abdominis amplitudine, aut thoracis cauitate, uel eodem inſtrumento, uel altero quoque quod primùm Io. Baptiſta Cannanus Sanctiſs. D. N. medicus meritiſsimus oſtendit, & uulgo medicorum quoniam coli à quo mulieres filum fuſo trahentes, torquentes'que digitis nere conſpicimus, figuram referat, rochetta dicitur. Quo quidẽ facto, ſi quid aliud uel ſi alias unquam oleum noſtrum theriacum infundendum eſt: id autem theriacum ideo nobis eſt appellatum quod ipſum ex theriaca cõficiamus: quã equidem in omnibus ui tantum ſuperat, quantum eadem cæteris medicaminibus præſtare creditur. Atque propterea quoq; hoc ipſo, interim tamen omnibus tum quæ ad euacuationem uniuerſalem, tum particularem ſpectant, rectè pro rationéque inſtitutis adhibitíſque, ad exactam uſque ſanationem, perpetuò erit utẽdum. Vel etiam eiuſdem aliquid, ſi uiſcera tacta fuerint, erit exhibendum. At uerò particulariter magis, ſi uulnus aut thoracem, aut abdomen ſolùm, illæſis utique uiſceribus offenderit, (quod in Senenſi obſidione contigiſſe uidimus Herculi Nouolarenſi, cui globulus è pubis regione ſupra aqualiculum totum uentrem transfodiendo iuxtà ſpinam nullo læſo uiſcere exie-

6. aff. aph. 18.

nat) ſingulis diebus noſtri olei aliquid gutatim inii-
cies,mox'que ſi uulnus ſit in uẽtre cãnulatum cuneo-
lum,ſi in pectore tortile linamentum quopiam con-
coquente medicamento,quale id eſt,quod ex terebin
thina & uitello oui conficitur,illitum impones,atque
ſedem totam roſaceo perfundes, ac denique linteum
eodem medicamento incruſtatum ſuperdabis. Cum-
que apparuerit coctio, oriculario ſpecillo ſedem ab-
ſtergente quapiam lotione lauabis, huiuſce generis
ea eſt,quæ recipit mellis ro. uncias tres,mirrhæ, fænu
græci, farinæ lupinorum, ſingulorum unciam dimi-
diã,uini albi dulcis lib.unã,aquæ hordei,lib.duas om
nibus mixtis,ad tertias'que conſumptis. Vel alia,quæ
habet roſarum rub.hordei,thuris,mirrhæ, aloes,zuc-
cari, omnibus in aquæ uini'que æqualibus portioni-
bus ad tertias ebulitis. Hinc coniicias licet uulnera,
quæ in thorace fiunt,eandem prorſus curationem re-
quirere,quam & quæ in abdomine accidunt: eo ſolũ
excepto,quod in uentre inferiori ſanie ſuperabundã
te, cãnulatũ cuneolum immittere licet, in thorace au-
tem nõ licet,ob eam ſcilicet, quæ inde ſequeretur ſpi
rituum reſolutionem.Cæterum in his ſingulis omnia
perindè ac in aliis dictum eſt uulneribus facienda
erunt.Atquî in his uulneribus, quæ potiſsimum in
thoracis partem elatiorem fiunt, ſanies infrà labitur:
undè facile poſtmodum,etiam ſi uulnerati in uulnus
inclinentur,non delabitur: quod facilè (omnibus nẽ
pè in deterius labentibus cognoſcitur,increſcente ſci
licet dolore,tuſsi,ſpiritus difficultate, nec non febre)
aduertẽdum eſt nunquid alicubi tumor quiſpiam ap
pareat,ibíque incidendum,ſin uerò minus inter quar
tam quintámque coſtas mendoſas inciſionem candẽ
ti ferro facere expedit,ut indè,priori uulnere coale- 6.aph. 27.
ſcente,paulatim pus ipſum uacuetur: atque hoc qui- & 7.45.

dem uulnus,ut alia curabis. Iam uerò ſpina ipſa uulnerata conuulſionis maximum impendet periculum, adhuc'que magis ſi huius medulla læſionem percepe rit:cuius noxa ſi cerebro communicetur, illico deliria, uomitus, corporis'que uniuerſi conuulſio ſequitur: ſin minus inferiorum ſaltem membrorum, neruos in quam ab ipſa ſuſcipientium reſolutio oritur. Hanc autem eadem prorſus methodo,quæ curandis neruoſis partibus anteà tradita eſt,curare utile erit. Pericardio autem,& corde transfixo nihil opus eſt medico:igno bilis etenim pars licet pericardios ſit,facilè tamen inflammatur,cordique proxima nimis, curationem nō admittit. Cor itidem membrum,quod ad uitam pertinet,omnium noſtri corporis præſtantiſsimum nobiliſsimum'que atque ideo pati minimè aptum nec

p. de locis affect. abſceſſus,nec uulnera diu ſuſtinet: tum quòd unum cæteris omnibus partibus opem ferre natum ſit, innati ſiquidem caloris fons & origo exiſtit: tum quòd partes in ipſo diuiſæ agglutinari ex eius iugi motu

6. aph. 9. 10. non poſsint. Dictum eſt autem diu cor ipſum noxam non ferre,quoniam licet cor uulneratum mortem af ferre neceſſariò,unum ex his ſit,quæ in confeſſo habē tur,non tamen ſimiliter ſemper id accidit: nam ſi ad uentrem cordis uulnus aliquando penetrauerit, protinus magno cum ſanguinis fluore hominem mori

5. de locis affec. cap. primo neceſſe eſt, idque precipuè, ſi ſiniſtræ partis uenter fuerit uulneratus: ſi uerò non ad uentrem uſque pertingat,ſed in cordis ſubſtantia conſiſtat uulnus, ex ita affectis aliqui, nō ſolum ea die qua uulnerati fuerunt, ſed ſequenti quoque nocte uiuere potuerunt, qui oborta deindè inflāmatione extincti ſunt. Quinimmò et in ſuppurato qui poſt diuturnam affectionē obiierat, quem'que ego in ſtudioſorum plurium,uel Theodoſii in primis piæ memoriæ,& Luccatelli gratiam diſſe

cui obſeruatũ eſt fermè pericardium totum corruptum fuiſſe,maioreq́ ipſius cordis,quod adhuc quidẽ, ob diutius ſcilicet putredinalem in eo adſeruatũ calorem palpitabat, partem exeſam extitiſſe : ut quidem ulcus diutius tuliſſe facile credi poſsit. Iam uerò pulmones ipſi non impoſsibilem, ſed difficilem tamen habent curationem, quod num ex naturali eorum motu accidat,ut plerique exiſtimant,tu ipſe ex Galeno requiras cupio. Horum autem uulneribus maſtiches,olibanum,tragacãthum,& gummi arabicum impoſita iuuant:ad hæc cibaria ſorbilia exhibenda ſunt; cuius generis ptiſana eſt cum penidiis:præterea ſilentium ita uulneratis ſummoperè eſt ſeruandũ& quies, nec quidem antea thoracis uulnus coaleſcere permitti debet,quàm pulmones ipſi ſani fuerint. Sic & uulnerato diaphragmate in parte ſui carnoſa, diſciſſa enim eius media regione,quæ neruea eſt coaleſcit nũquam,cibariis & potionibus tuſsientibus dicatis utẽdum eſt:cæterum quod ſpectat ad reliquam curationem,eadem ſint,quæ paulo anteà dicta ſunt. Iecur uero,lien,& renes ſi affecti fuerint, nec in his uaſa magna diſciſſa fuerint,eadem methodo prorſus, qua & cætera uiſcera curanda ſunt:modò id animaduertatur, ut quàm celerrimè fieri poſsit curentur, natura ſcilicet in his egrè diuturniorem ferente noxam; ſi quis autem uentriculum,inteſtina,ueſicam, uenam cauam, aut magnam arteriam ab his globulis uulneratam ſanauerit,mirabile ſane, ac diuinitus factũ credi poterit. 5.meth:

De his,quæ extrinſecus per uulnera incidunt, curationibus'que eorum Cap. XXIIII.

HIc ordo felicis curationis eſt,Sed quædam tamẽ periculoſa incidere conſueuerunt. Interdum enim ſanguinis fluor ſuperuenit. Interdum in-

flãmatio oboritur,uel eryſipelas,uel herpes, uel gangræna, uel ſideratio, non raró œdema, ſcirrus etiam, potiſsimũ ſi in articulo fuerit læſio. Interdum etiam uetuſtas ulcus occupat,inducitur'que ei callus,& circũm oræ craſſæ liuent, poſt quæ quicquid medicamẽtorum ingeritur parum proficit,quod ferè negligenter curato ulceri ſuper uenit:hinc ſinus, hinc fiſtulæ, hinc oſsium corruptiones, hinc humida modo,modo ſicca ulcera,hinc neruorũ affectiones, eorũdéque, ac membranarum reſolutiones: quibus omnibus qua ratione ſit occurrendum nunc edoceberis.

Curatio aduerſus profuſionem ſanguinis in uulneribus. Cap. XXV.

INconſtans ſanè,ſcio, oratio noſtra pleriſque uideri poterit, quæ anteà quidem uulnera hæc cruſtam haud minus quam ab igne contrahere ſic affirmauerit,ut etiam ab his ſanguinem neutiquam fluere multorum teſtimonio comprobauerit: in præſentiarum uerò qua ratione ſanguinis fluxus ſiſtẽdus ſit, diſſerere proponat. Verum iam ne quis amplius admiretur,idem namque adhuc aſſerimus. Atque propterea à principio de ſiſtendi ſanguinem ratione,quod inter alia tamen primum in reliquis uulneribus fieri conſueuit, nihil dictum eſt:& in hunc locum translatum hoc negociũ eſt, quoniã quãdoque poſt illius eſcharæ caſum,uaſis ſcilicet recluſis,ſanguinis ſequatur eruptio,cui,curationi enim impedimẽto eſſe poteſt,quo modo occurri poſsit iam differendum eſt. Proinde ſi profuſionem ſanguinis timemus,quod ex ſede uulneris,& magnitudine eius,& ex impetu ruentis ſanguinis intelligi poteſt,ſiccis linamentis uulnus implendũ eſt,ſupráque imponenda ſpongia, ex aqua frigida ex-

preſſa,ac manu ſuper comprimenda. Si parum ſic ſanguis conquieſcit,ſæpius linamenta mutanda ſunt. Et ſi ſicca parum ualent, aceto madefacienda ſunt. Id uehemens ad ſanguinem ſupprimendum eſt,ideóque quidam id uulneri infundunt. Itidem & in his frigido utendum unde fluit ſanguis,aut fluxurus eſt, non ad ipſa,ſed circa ipſa unde influit. Quòd ſi ne adhuc quidem ſic ſupprimatur:altius ſiſtendi eum ratio repetẽda eſt:nempe conſiderando quantum, qualíque ſanguine corpus ipſum redundet: qui ſi in eo copioſior uideatur auertendus aliò eſt, cum ſcilicet eum ad proxima deriuando,tum ad contraria reuelendo:hinc frictiones partis oppoſitæ potiſsimum'que per ea medicamenta,quæ calefaciãt,uel aſpero linteo, aut ſilicio etiam factæ: præterea uincula ualentius obducta iis, quæ ad contrarium reuocant,remediis ſunt adnumeranda. Porrò & quod ad obturantia præſidia attinet, primò digiti ſunt,uinculi,faſciæ, ipſe itaque met ſanguis,emplaſtica medicamenta,ignis,tum quædam medicamenta quæ ignea ſunt, necnon quandoque etiam uaſorum integra præciſio. Præter omnia autem iam dicta inter hæmorrhagiæ remedia cẽſeatur & appoſitus uulneratæ partis ſitus: ſanè uerò appoſitus fuerit ſi ad geminum hunc finem ſit directus; nempe ut & dolore pars careat,& ſurſum ſpectet,alioquin non ſolum profluuium ſiſtetur,ſed etiam ſi non aderit prouocabitur. Ergo qui hæc nouerit,ſi quando aſtiterit ei cui ex uulnere ſanguis profluat, illicò diſsidentia labra ſuarum manuum opera in idem adducat neceſſum eſt:hæc autem adducet tum ligatura,tum adſtringentibus præſidiis,non enim aut uenam aut arteriam ſuere fas eſt. Si autem neque propterea compeſcatur ſanguis,digitum ſuper os uaſis imponat, blandè innitens ac ſine dolore comprimens: quippè ſimul tum

5.aph.aphoriſmo 23.

ſanguinem ſiſtet, tùm eum concreſcere in uulnere faciet. Iam uero adhuc ſanguinis fluore procedente ad emplaſtica medicamenta eſt deueniendum,è quorum numero ea ſunt quæ ex reſina frixa, & tenuiſsimo farinæ triticeæ poline, & gipſo,aliis'que id genus ſunt compoſita:in quem utique uſum mihi maximè laudãdus eſt Galeni ipſe puluis, quo, quemadmodum ego ſoleo,utaris cupio: thuris igitur partem unam, aloes parti mediæ admiſceto, mox cum utendi tempus inſtabit,tantum eius cum oui candido ſubigito, quantũ mellis ſubſtantiæ craſsitiem referat: quod omne dehinc leporis molliſsimis pilis excipito,mox'que tum uaſi ipſi, tum ulceri uniuerſo liberaliter imponito: ubi que copioſe ipſum impoſueris, forinſecus faſciã tenuem uerſus uaſis radicẽ obduces, ubi ſcilicet primo quatuor quinqueue amplexus ipſi profluenti uaſi inieceris,ut in reliqus penè membrorum omnium deligaturis facere oportet:ideo autem penè omnium dico,propter cerebri membranas, in quibus ubi ab eis fluat ſanguis,potius uerſus illas eſt mollienda ligatura,ne ſcilicet copioſius ſanguis fluens, nullam animalibus ſpiritibus gignendis materiam relinquat.Itaque non eſt in his committendum,ut in opere propeꝛes,ueluti quidam ſtolidi chirurgici faciunt,ſed altera manu uaſis inferiorem partem comprimes, aut complexus tenebis,altera medicamentum uulneri impones,ac blandè ei apprimes donec concretum adhæſerit. His factis ubi tertio die ſolueris ſi tutò adhuc medicamen ulceri adhæret, aliud rurſus ſuperimpones, ac ueluti linamẽtum id, quod ex pilis factum inhæſit, madefaciens deligabis,ita ut initio deligaſti: ſin prius ſua ſponte deciderit,radicem uaſis digito blandè comprimes,quatenus uidelicet nihil confluat,hoc quidem ſuſpenſa manu adimes,atque nouum impones,ad hũc

que

que modum quo ad carne muniatur, uas curare debebis:utique à principio ad finem particulam ſeruans ſupinam. oportunum itaque erit,ubi uel hoc uel aliud tale medicamentum admoueris, aſsiſtentem quempiam alternis manibus id leuiter comprimere: alternis autem dixi,ne ſcilicet manu plus iuſto calefacta, ſanguis quoque magis aduocaretur; quare etiam per æſtatem has ſæpius frigidiſsimæ aquæ immergere utiliſsimum cenſeo. At uerò iſtis medicaminibus niſi profuſio ſiſtatur, nihil intermittas quin te ad urentia medicamenta cruſtam'que inducentia conuertas, ut potè quòd cum ſuperflua ſanguinis inanitione ſpiritus reſoluátur, uires deficiant,nec rarò anima agatur: ſunt autem hæc quæ una cum calore adſtringendi facultatem coniunctam habent.Sed alius rurſus metus ſubeſt,ne nimis ualenter ibi retenta materia magnam inflammationem poſtea moueat. Quæ res efficit, ut neque rodentibus medicamentis,neque adurentibus & ob id ipſum inducentibus cruſtam, ſit utendum, quamuis pleraque ex his ſanguinem ſupprimunt.Sed ſi ſemel ad ea decurritur, potius quæ mitius idem efficiunt,talia ſunt,miſy,chalcithis,ſori,dyphriges, atque calcanthum uel uſta,uel inuſta modò tamen lota ſint. Quòd ſi illa quoque profluuio uincuntur, uenæ quæ ſanguinem fundunt apprehendédæ,circáque id quod ictum eſt duobus locis deligandæ, intercidendæ'que ſunt,ut & in ſe ipſæ coeant, & nihilominus ora præcluſa habeant. Vbi ne id quidem res patitur, poſſunt ferro candenti aduri, modo alia ratione ſanguis com primi nequeat. Atquì quoniam tum ignis tum quæ cruſtam faciunt,ubi ea decidit,magis nudam partem, quam pro ipſius naturali habitu derelinquunt: in his quiſquis methodo ad miniſtrare omnia uolet, is modos omnes quibus ſanguis ſupprimatur longè antea

conſideret, tum eum eligat, qui minori ſit cum periculo, utens non minus & reliquis omnibus, quoties neceſsitas urgeat. Tutius autem ſiſtentium ſanguinē genus ego cenſeo, eo'que utendum ſuadeo, quod ſuo lentore meatus obſtruit, quam quod cruſtam efficiat: cuius rei rationem ex Galeno tu ipſe perpendere poteris. Si autem arteria ſit, quæ ſanguinem profundat, duorum alterum facias oportet, uel eam uinculo obſtringas, uel totam omnino præſcindas. Sanè uinculū magnis quoque uenis iniicere interdum cogimur, interdum totas præcidere utique tranſuerſas: quippè ità retrahitur ex utraque parte pars utraque, celaturque, ac integitur à ſuperiacentibus corporibus uulnus. Tutius autem eſt utrunque facere, & uinculum uaſis radici iniicere, & quod deinceps habetur præcidere. Mox'que implendum carne uulnus ea ratione. qua ſuperius dictum eſt.

5, methodi.

Curatio aduerſus horum uulnerum inflāmationem. Cap. XXVI.

ET aduerſus profuſionem quidem in his auxiliū eſt. Aduerſus inflammationem autem in ipſo ſanguinis curſu, ea timeri poſſunt, ubi læſum eſt uel os, uel neruus, uel chartilago, uel muſculus: aut ubi parum ſanguinis pro modo uulneris fluxit, ut propterea quidem ſuperius euitandæ inflammationis nomine, à quibuſcunque recenter factis uulneribus, uel ipſo Galeno autore, ſanguinem fluere eſſe oportuniſsimum dictum ſit. Sed iam uerò non quomodo hæc prohibeatur: uerum qua ratione ſi facta fuerit, tollatur, dicamus. Ergo quoties quid tale erit, conſiderare uniuerſi corporis habitum expedit, atque ſi ſanguineus is exiſtat, etiam ſi non amplius ad affectam ſedē

ſanguis confluat,non ex ulcere ſolum eum aduocare, patique fluere tutum erit,ſed mitti ex brachio quoque debebit, mox'que inflamatæ ſedi emplaſtrum ad mouendum eſt ex dulci malo granato,uino nigro au ſtero incocto factum : uel aliud quod recipit maluā, uiolariam , & furfures aquæ uino'que incoctos : itaque & utile eſt oxicratum ſuperfundere: uel unguen tum de lithargirio,aut de ceruſſa, aut de ouis,quod al bum Pauli quidam appellant,oblinere. Quod ſi unà dolor affligat,emplaſtro ex pane lacte incocto,ouorū que uitellis & roſaceo,nec non croci pauxillo additis is leuetur : uel & roſacei ipſius profuſione,quādoqui dem ſedando dolori longè magis eſt ſtudendum,quā ulcus ſordidum reddi ſit uerendum. Quies autem & inedia plurimum iuuāt.Quo'd ſi tendo,uel neruus læ ſus uidebitur, præcidendus erit,nam percuſſus morti ferus eſt,præciſus ſanitatem recipit. Sanguine autem uel ſupreſſo ſi nimius erumpit,uel exhauſto, ſi per ſe parum fluxit,longè optimum eſt,uulnus,ut antea dicebamus glutinari.

Eryſipelatis uulneribus ſuperuenientis curatio Cap. XXVII.

OCcupat & non raro' partes uulneratas,uel etiam uulnera ipſa,biliosa defluxio ,græcis eryſipelas dicitur,ſua quippè mobilitate excitata,& calore ulceris,aut dolore accerſita:aduerſus quam uel ne fiat,uel ſi facta ſit ut tollatur enitendum eſt. Vbicunque igitur periculum fuerit ne ea ſuperueniat,quod facilè uel ipſo Galeno autore,præſagiri poteſt,quum ex aliqua nota eius principium deprehenditur:puta ſi ulceratus locus iam incaleſcat,uel doleat, aut colorem ex flauo rubicundum,ſeu aliam notam quantumuis exi- *Imminentis Eryſipelatis ſigna.*

guam præſeferat,uerendum eſt ne eryſipela ſubſequatur,quam ſuſpicionem augere poteſt, natura ægrotan

Aduenienti tis,ulceris habitus,tempus anni,regio , & cætera eius

eryſipelati generis:enitendum erit quod influit repellere,incipi

quo occur- entem ardorem coercere,ſiccareque id materiæ,quod

rendum: iam receptum fuerit. Quod quidem præſtabunt,quæcúnque frigorifica uirtute influentem materiam retũdunt,repelluntque,acceruatam uerò modicè mediocriter'que calfacientium & humectantium beneficio

2. ad Glau- diſsipent , priuſquã particula aut liuorem contrahat,

co. aut certe nigreſcat.Hoc enim per initia refrigerari deſiderat,ac potiſsimum cum ſine manifeſta ſit occaſione:digeri uerò & exiccari quando iam eius abierit feruor:illud præſtant ſolanum,ſemperuiuum,portulaca, umbilicus ueneris,pſyllium,altercum, lenticula paluſtris,intybum,cæratum ex aqua admodum gælida,tũque ſi æſtas fuerit uuæ accerbæ ſuccus cum portulacæ, uel ſemperuiui ſucco uſui accomodabitur : quale autem omphacium hoc eſſe oporteat, uideas in noſtro de introducendis græcorum medicaminibus licet. His adde mandragoræ ſuccum, meconium , opium, glaucium,lactucam,polygonon,alſine, atque trifoliũ, ſed nõ omne,atque oxicraton. Pſyllii autem ſuccum, ubi ſolani ſuccus nõ adſit,commodè recipies , nempè ſecundi refrigerantium ordinis habetur,ſicut ſolanũ:

Arabum er- in deſsicando uerò,& humectãdo medium quodam

ror. modo eſt,& ſymmetrum:ne putes cum Arabibus corticem frigidum gradu quarto,medullam gradu quarto calidam.At uerò uel adhuc fiat , uel iam factum ſit eryſipelas,horum nullum niſi poſt corporis purgationem admouebis:nam ante hanc tutum non eſt fluxionem ex ignobili parte intrò repellere, timendũ enim

6. aphoriſ. eſt ne in princeps membrum feratur, ut propterea di

aph. 25. xerit Hippocrates,Eryſipelas ab exterioribus uerti ad

interiora non eſt bonum, ab interioribus autem ad exteriora bonũ. Atq; ideo cuicũq; ulceri ſuperueniat eryſipela purgare corpus cõuenit ſeu deiectione, ſeu uomitu, pro ut ulceri præſtabit. Nũquid enim & ſanguis detrahẽdus ſit aliqui ambigunt, dicẽte Cornelio Celſo, uel etiam Auicẽna, Oportet ſi uires patiũtur ſanguinem mittere. Conſideres autem tu antea operæ pretium eſt, num iam eryſipelas ſuperuenerit, an ſolũ ſuperueniat ſit periculum: atque adhuc ſi ſuperuenerit, an ſimplex atque exquiſitum, an mixtum & nõ ſimplex id exiſtat, ulceratum uel non, & an partes ulceri adiacentes ſolas aprehenderit, an unà quoque ulcus. Quod ſi cum iis ulcus etiam teneatur, id purum, ſit an ſordidum ſit uideas opus eſt. Porrò imminente eryſipelatis periculo, ſi quid ipſum irritet, id omne ſubmouendum eſt; ſi interna ſit cauſa, purgandum eſt corpus cathartico bilim ducente: nunc enim eryſipelas aut eryſipelatis periculum proponitur, cuius cauſa eſt flaua bilis. Nec quidem hoc caſu tibi expectanda eſt materiæ concoctio: tenuis enim adeóque ſubſtantia fluxilis eſt cholera ipſa ut quam facillimè moueatur, educatur'que. Itaque ea educta, ſi quid adhuc ſupererit eius acuitatem ſyrupo de ſucco acetoſæ, de ſucco endiuiæ, ex aqua plantaginis, acetoſæ, roſaceæ, uel ſimilibus retundes: interim tamen refrigerãtibus ipſis adſtringentia quoque admiſcens: cuiuſmodi ſyrupus eſt roſatus, acetoſus, uel myrtinus: ita namque præterea quòd humoris huius qualitati acri oppugnaueris, eiuſdem quoque fluxionem in patientem particulam inhibebis: his adde uictus rationem tenuiſsimam, interim'que frigidam eſſe iniungendam. Quòd ſi iam defluxio partes ulceri proximas occupare inceperit, humoris ipſius curſus auertendo quam longiſsimè ab ea parte, ad quam confluit attrahendus

Hippo. de ulceribus

Lib: 5. cap. 26.

Tertia quarti

eſt, idque tunc maxime quum maximo impetu fertur: quare ulceris ſitu inſpecto facilè intelliges uomitu ne an alui deiectione purgare hominem expediat. Quum plaga in ſuperioribus partibus eſt, ſatius eſt, ſi humores non ultra profluunt, ad uomitum confugere: ſi uſque irrumpunt, ſolicitare aluum: è contrariò quum uiolantur partes inferiores, ſi humorum impetus ceſſauit, ducere aluum præſtat: ſi manet, excitare uomitum. Atque tunc quidem ſedem affectam refrigerare (refrigerari enim per initia eryſipelas deſiderat) ſucco plantaginis, ſolani, ſemperuiui, & ſimilibus expedit, cauendum ſiquidem ab his ſuccis maximè eſt, qui tametſi refrigerēt, emolliendi quoque facultatem poſsident, cuius generis maluæ, lactucæ, uiolariæ atque ſimilium ſucci ſunt; hi etenim facile ad ſuppurationem eryſipelas ipſum perducerent. Itaque horum ſuccorum aliquem aliquot'ue admoturus, actu frigidos admouendos eſſe, donec ſcilicet uehemens ipſius ardor ſubſidat, ſcias oportet; tum & quæ ſubinde aduentitia qualitate frigida eryſipelatoſis affectibus ſuccurrunt immutanda eſſe; maximè ubi exactum eryſipelas atque citrà phlegmonē fuerit: etenim hoc ſummè refrigerari (ſemper enim ab æquali medicamentorum exceſſu, contrarius naturæ exceſſus abigendus eſt) deſiderare iā dictū eſt. Proindè duo obſerues ſummopere neceſſariū eſt, tum ut medicamēta cum incaluerint (aliàs etenim affectus augeretur) remoueas, eorum'que loco frigida denuo reponas: tū ne lintea his madentia ſupra partem laborātem ſiccari permittas, ne illa amoturus cutis ſequatur, atque ita ulcus, quod maximè uerēdum eſt, gignatur. Iam uero hæc omnia facias, ſi ſimplex & genuinum eryſipelas ſit, ſatis fuerit, ſi adiecero, quòd ſi exigua ſit affectio, non ut in magnis quidem uentrem medicamento quod

Vomitus in ulcerib. quibus excitandus, in quibus que deiectio.

Eryſipelati actu frigida medicamenta admouenda ſunt.

in Eryſipelate curando duo obſeruanda.

ſlauam bilem ducat, purgare ſit neceſſum: ſed abunde erit acri uti clyſtere, tum quòd ne ſanguis quoq; ex uena in hiſce neceſſario mittatur, ad hæc etiam quod cum iam huius feruor abierit, conferat ſcarificare, & cataplaſma ex hordeacea farina calidum imponere, et ceratum, aliud'que ſimile medicamentum, quod digerendi uim obtineat. Quæ etiam eryſipelati ex ulcere facto, uel ſimiliter manifeſtas habenti cauſas, ſtatim admota, præſertim loco antea ſcarificato, uſui accomodabunt. At uerò ſi nothum, mixtum'que eryſipelas exiſtat, potiſsimum'que ex inflãmatione, à uincẽte humore denominationem, & curationis quoque initiũ ſortitur: ſuperante enim ſanguine bilim phlegmon eryſipelatodes, ſuperante autem bili ſanguinem eryſipelas phlegmonode, neutro uincente inflãmatio, & eryſipelas dicetur. Memor igitur eorum, quæ de curatione cum inflãmationis, tum eryſipelatis à me dicta ſunt, his facile curationem adhibebis. Ergo cum uterque affectus calidus ſit, & ex humorum defluxione fiat, uterque & refrigerari, & euacuari cõmuniter deſiderabit: quoniam uero inflãmmatio quantitate, eryſipelas qualitate magis premat, hoc magis refrigerari, & minus uacuari: illa contra magis uacuari, & minus refrigerari debebit. Eryſipelas enim ſanguinis uacuationem, & quæ ualidè repellant, medicamenta reſpuit: refrigerantia uerò maximè requirit: contra inflãmatio totius corporis uacuationem, quæ permiſſionem ſanguinis fit, & quæ uehementer reprimant, medicamẽta efflagitat. Cum igitur in hac miſtione affectus alter alterũ ſuperat, ei quod magis uincit ſemper repugnandum. Cum uerò neuter ſuperat, miſta quo ad fieri poteſt, curatio eſt adhibenda. Itaque conſtat & in quibus ſanguinem mittere uel non neceſſarium ſit, quoniam uerò quam rariſsimè accidit ſim-

Eryſipelas & inflãmatio quid differant.

plex & purum fieri eryſipelas, plurimum'que inflã-
mationi iungitur, ſi uires ferant, & à Celſo & à Princi
pe dictum eſt in his ſanguinem mittere eſſe oportu-
num. Vbi uerò eryſipelate ulcus ipſum teneatur, an
ſordidum, an purum id exiſtat in primis animaduer-
tere oportet; ſi quidem ſi ulcus purum ſit, præſidia,
quæ ad inflammationem dantur leuiora eſſe debent,
cuiuſmodi lenticula eſt, quæ nec nimis calefacit, nec ni
mis refrigerat, ut quæ mediam naturã habeat, ſed ſic-
cat, & ualenter adſtringit, quam Galenus aſſerit utili-
ter imponi ulceribus inflammatis, quum ob adſtrin-
gendi uim inflammationem coerceat, reprimat'que,
&, ubi neceſſe ſit, humorem inſidentem concoquat, &
in pus conuertat; hæc autem, ut adhuc magis repellẽ-
di intẽdatur proprietas, uult Hippocrates ut ex uino
inferueat, auſtero intellige: atque ut olei quoque mi-
ſceatur modicum, ut ex omnibus mixtura fiat, quæ
commodè illinatur, & poſsit etiam mollire. Neque
oleum ſuſpectum eſſe nobis debet, quum & modicũ
accipiatur, & ad ulcus detur quod iam parum eſt; tũc
uerò timendum eſſet ubi uel copioſè adhiberetur, uel
ulcus ſordidum eſſet: adde huic affectui dicatis medi-
caminibus ſemper quodpiam digerens, cuiuſmodi
oleum eſt oportuniſsimè permiſceri, ne ſcilicet ex diu
turniori frigidorum uſu halitus inhibeatur, atque
durities quæpiam relinquatur. Si autem ſordidum ul
cus quod eryſipelate laboret, extiterit, glaſti folia cõ-
terẽs cum lino cruda imponito, aut cataplaſma, quod
linum habeat ex ſolani, uel glaſti ſucco dilutum: quæ
quum purgandi ac detergendi facultatem habeant,
pertinere ad ulcera ſordida magiſquam pura uidetur:
acria enim cum ſint, illis dolorem afferent: his autem
non æque, quoniam caro quæ ſorde protegitur, medi
camenti acrimoniam, ſicut quæ pura eſt, non ſentit, in
terponitur

Celſ. & Princeps cur in eryſipelate ſang. mittẽ. dixerit.

cõmẽ. 5. in ſextum Epidimi.

De ulceeib.

Oleũ non ſemper ulceerib. ſuſpectum

Oleo quaratione in ulcerib. utẽdum.

terponitur enim ſordes inter carnem & medicamentum. Hæc autem tepida imponenda eſſe, & nullomodo frigida clarius eſt, quàm ut à me, aut ab Hippocrate exponi debeat, qui ubi ulcus ſit, caueri frigus uoluit, quamuis alioquin eryſipelæ ſaluberrimum foret. At uerò eryſipelas exulcerari ſi acciderit, unguento de lithargirio, uel albis unguentis cuiuſmodi illud eſt quod de ceruſa dicitur, & alterum de ouis, quod iam anteà dictum eſt album Pauli aliquibus eſſe appellatum curetur.

Vulnerum horum in ulcera degenerantium curatio Cap. XXVIII.

QVòd uulnera à tormentis bellicis facta malam prorſus'que ueneficam qualitatem habeant, tametſi ſatis in ſuperioribus oſtenſum ſit, potiſsimum tamen & hinc colligi poteſt, quod quæ aliter accidũt, nec ſæpe adeo, nec tot infeſtentur periculis: at uerò in his licet leuiter committatur, ſæuiſsima fiunt accidentia, herpetes, phagadenæ (quas Hippocrates νόμας appellare ſolet) gangrænæ, ſyderationes, & huiuſce generis alia patientibus quidem grauia, atque medicis non leuiter negotioſa. Igitur ubi uulnus aut corporis culpa, aut ægri, aut medici errore ad ulcus conuerſum ſit, cauſſa, (ubi manifeſta ſit) omnino ſubmouenda eſt: mox uerò plus minus'ue, pro humoris craſſitie aut tenuitate potenti medicamento eſt opus. Recordare autem quod à nobis antea dictum eſt non omni naturæ eadem medicamenta conuenire, ſed debiliori mollior'que molliora, ualidiori ualidiora eſſe adhibenda. Neque enim tolerat debilis natura potentiora. Quare quicunque recta uia medicandi procedet, ubi ægri naturã cõſiderauit, ſtatim dignoſcit quo

medicamento ulcus indiget. Quum autem medicamentum incarnans adhibuerit, & nihil profecerit, ſic quodam modo ad aliud tranſire oportet. Nam ſi ampliores ſordes fuerint,& humidius ulcus,noſſe debet, quod medicamentum minus,quam oportuit reſiccauit:quapropter mellis ammixtione uires eius intendet.Si uerò purum & humiditatis exors ulcus compererit,pluſquam debuit reſiccauit:quare oleum ammiſcebit,& ceratum liquidum admouebit.Atque quidem in his ſumma diligentia utendum eſt: contingit enim aliquando ,ut à fortiore medicamento ulceris caro colliquetur,& ſordidum ac humidum appareat ulcus,uelut ea,quæ minus quàm oportuit ſunt reſiccata. Verum hoc à peritis facilè dignoſcitur : ulcus enim eliquatum cauius ſe ipſo efficitur,& labia protuberantia habet,rubet,iam & inflammationem habet, & æger ſæpe manifeſtò mordacitatem percipit.Alterum autem ulcus,quod minus reſiccatum eſt, tale nihil conſequens habet.Proindè ulcera,quæcunque benigna fuerint,atque omnis malitiæ expertia, tibi ſarcoticis erunt medicanda: erunt autem incarnãtia hæc eligenda pro ratione, quod etiam anteà dictum eſt, complexionis particulæ affectæ : hinc aliis thus ,aliis aloes ſatis fuerit,aliis raſinum appellatum unguentũ, aliis uiride:ſi autem hæc caua fuerint, lauanda prius uino erunt,mox uerò thure,mirrha.ſarcocolla, & iride inſpergenda. Alia autem ſexcenta medicamenta eodem modo miſcere potes.Nunc enim ſatis eſſe exiſtimo in ſingulis unum aliquod tibi ſubſcribere, futurum monumentum ſimul ,& exemplum eius,quæ in aliis eſt facultatis.Itaque ſi in ulceribus caro ità ſupercreuerit,ut æqualitatem excedat,uſui ſunt medicamẽta fortiter ſiccantia, quale eſt flos æris ,teſtacea omnia uſta, alumen uſtũ,myſi,chalcitis,attramẽtum ſutoriũ.

uel medicamentum, quod etiam ad maligna ulcera facit, & carnes fungis ſimiles cum melle repurgat, & cum cerato replet: quod recipit ſquamæ æris, calcis uiuæ, mãnæ thuris æquales partes. Inter unguenta idẽ præſtant unguentum, quod quoniam ex duodecim conſtat rebus Apoſtolorum uocatur, & Aegiptium. Illud aliquibus recipit ammoniaci drach. unam. bdelii, olibani, ariſtolochiæ, ſarcocollæ ſingulorũ drach. quinque: mirrhæ, galbani utriuſque drach, quatuor, ſpumæ argenti drach. quindecim, aloes opopanacis, uniuſcuiuſque drach. duas, floris æris drach. tres, raſinæ drach. quatuor, ceræ albæ drach. duas, olei cõmunis quod ſat ſit. Aliis autem recipit lithargyrii uncias uigintiquinque, ammoniaci uncias nouem, colophoniæ uncias ſexdecim, æruginis, galbani utriuſque uncias duas, bdelii, opopanacis ſingulorum uncias tres, ariſtolochiæ longæ uel etiam rotundæ, thuris maſculi ſingulorum uncias ſex, mirrhæ uncias quatuor, ceræ, olei, ſingulorum libras duas. Cuius uſus niſi profecerit, ægiptiaco erit utendum, uel alio potentius erodente quopiam, cuiuſmodi calchantum eſt, uel uſtum, uel non uſtum: in quorum omnium uſu, tibi ſemper memoriæ eſto, adiacentes particulas frigidis medicaminibus eſſe communiendas. Quòd ſi ex fluente aliunde materia hoc accidere coniicias, corporis habitũ inſpicias oportet, ubíque humores redundare cognoueris (πλητοραμ græci uocant) eos euacuato: ſin uerò male affectos eoſdem eſſe uideris (κακιχία dicitur) illos purgato, ſedem'que affectam, ne facile hos recipiat roborato: atque membra affecta maximè quietem exposcere perpetuo memento. Vbi autem maligno occurreris ulceri, ſcalpello, uel etiam ignito ad optimam uſque carnem te incidere uolo, poſteáq́ eſcharæ caſui ſtudeto, mox unguento de minio ex ſe, uel ex tutia

mixto abſolutam conſolidationem uſque aſſequere.
Subnigro autem, aut uiridi, aut fuſco exiſtente ulcere
illud ſcarificato, lixiuioq́ue ſal habente, quo magis ſã
guis aduocetur, lauato: ac tandem candenti ferro, aut
urente medicamento urito. Quod idem in ulceribus
putridis, cognoſcuntur enim hæc ex uirus qualitate,
facito. Iam uerò ad gangrænam ulcere cõuerſo, quic
quid ſuperficietenus denigratum uideris abradito, at
que etiam optimam carnem altius ſcarificato: ſi ne ita
quidẽ ſiſtatur, ac ad ſyderationem, quam græci σφα-
κελον nominant, & ſenſus ac motus integra eſt deper-
ditio tranſitum fecerit (id autem cognoſcitur ubi mẽ
brum acu transfixum nihil ſentiat) illicò membrum
reſcindito, putridum'q; abiicito. Atque ut hæc quidẽ
fiunt nec rarò à principio, ita etiam breui, adhibita di-
ligentia ſanantur. Sunt uerò quædam, quæ diuturnio-
ra ſunt, neque cicatricem admittunt: ſunt & alia quæ
ſexto. aph. poſt obductam cicatricem rurſus rumpuntur. Hæc cir
aph.4. cum glabra fiunt, & ſquamulas è ſumma parte dimit-
tunt, nàm qui ità afficiuntur, prauos ad partem con-
fluentes humores habent, qui ulcus erodunt, neque
enim radices pilorum poſſunt corrumpere, loca autẽ
ulcerata permittere ad cicatricem peruenire. Illa poſt
receptam cicatricem non multo tempore interpoſi-
apho.6. to inflammantur ac refringuntur: inqua re uidetur ex
com.45. perientia rationi adſtipulari, fit enim hoc talem ali-
quam ob cauſam. Quando ex adhibitis medicamen-
tis caro, quæ oſsi ſuperiacet patienti, exſiccata contra
xerit cicatricem, ſtatim quidem integra ſanitas reſti-
tuta uidetur. Rurſus uerò paulatim aliqua influente
ſanie ex oſſe corrupto, in parte penitiore iterum ad-
uenit inflãmatio, & puris generatio cõſequitur, à quo
cicatrix eroditur caro uero exulceratur. Atque ideo
illorum ulcerum, quæ ob malorum atque corrupto-

rum humorum influxum cicatricem non admittunt, ſanatio ab illorum purgatione erit petenda; horum uerò quæ oſsis corrupti nomine reuiuiſcunt, hactenus curatio inſtituenda eſt, quatenus ſquama affecti oſsis excidat: dicēte ob id Hippocrate, Vlcera quæcūque annua ſunt, aut etiam diuturniora os abſcedere eſt neceſſarium, & cicatrices cauas fieri: facilè uerò excidunt oſsium ſquamæ ſi papaueris ſylueſtris & fici folia cum uino & polenta impoſueris, aut hyoſcyami & atramenti ſutorii pares portiones adhibueris: ſed & peucedani radix trita citiſsime oſsium ſquamas diſparat. Item & medicamentum ſiccum quod ad chyronia & cicatricem reſpuentia ulcera mirificum, recipit ſquamæ æris, thuris ſingulorum ſextantem, quod eſt uncias duas, aluminis, ſalis ammoniaci, ſingulorum trientem, uel uncias quatuor, malicorii, ceruſſæ, ſingulorum unciam unam: utere ſicco, uel ſi malueris cum cerato, aut ſimile aliud quodpiam admoueto. Repurgato autem iam ulcere tum itaque carne pleno, cicatricem ut obducas tibi ſtudēdum eſt: id preſtat ceratum ex lithargiro, emplaſtrum è cadmia, tum itaque phœnicinum, dyapalma uulgo dictum, facit & emplaſtrum candidum, præſertim ad corpora tenera uelut ſunt mulierum & puerorum, quod conuenit etiam ulceribus ſpontaneis: & habet, ſpumæ argenti libram unam & trientem, ceruſſæ libram unam, ceræ libram unam & trientem, thuris & mannæ eius ſingulorum quincuncem uel uncias quinque, terebinthinæ unciā unam, aquæ libram unam, olei myrtei libras duas. ceruſſam & argenti ſpumā in aqua coquito, & con ſumpta aqua, ac medicamento non amplius inquinante, ceram primum, deindè reſinam addito, & ablato ab igne pharmaco thus, ac mannam, ſiue polinem eius ammiſceto.

ſexta part. aph. aphoriſmo: 45.

Curandorum ſinuum,& fiſtularũ ratio CaP. XXIX.

SI autem ſubiectæ carni coaleſcere cutis nequeat: quod accidit cum diuturnius ſanies retenta ſe ſe in cuniculos inſinuans glutinationem difficilem reddit,ſinus efficitur, cuius curandi ratio, humidus enim admodum eſt,ualenter ſiccantia requirit. Itaq; non omnis ſinus ſimplex diuiſio eſt, ſed frequenter alia atque alia parte laceratus eſt, tum etiam alius ſurſum,deorſum alius,in hanc'que aut illam partem tendit. At uerò ſiue ſimplex ſiue duplex is ſit, ſiue magnus ſiue paruus,ſiue breuis ſiue altus eadem ſemper eſt curandi ratio ſolum'que in ratione maioris & minoris differunt.Hanc autem,ſinuum poſitionis figura præcipue uariat:etenim qui ſurſum tendit, facile per eius os ſanies effluit: cum uerò deorſum uergit,intus retenta contiguas partes erodit.In quo quidem ſinu, niſi prius facto ad effluxionem uulnere,nihil profeceris,ſiue carnem generare ſiue glutinare uelis. In alio uerò inciſione nihil erit opus :modo ſitum commodum affectæ parti ſerues:quo quidẽ ſinus qui ſurſum uergit,ut deorſum declinet:& qui deorſum declinat ſurſũ uergat,efficere poſsis: molliri enim humoris ef fluxum oportet:quod fit uel uulnere tantum in imo facto,uel tota cauitate omnino diſſecta. In imo fit ſectio,ſi ulcus magnum fuerit,& locus totus ſine periculo aperiri non poſsit.Cum uerò ad latus declinat, aut deorſũ uergit,aut intro fertur,ſed ita locari pars afflicta poteſt, ut libere ſanies è ſinu effluere queat, inciſione ex aduerſo facta opus non eſt.Nam eius modi ſinus,atque aliorum maiorum totam profunditatẽ ad glutinationem aptam reddere poteſt iniecta mulſa.At uerò qui ſecandi ſunt ſinus, antea ſpecillo plumbeo,aut candela tentandi ſunt, ſimplices ne,an dupli-

Sinus quid ſit ad Glau.

ces,uel etiam multiplices ſint,an breues,an alte penetrantes,an iuxta carnem deſinentes, an ad oſſa uel cartilaginem ſubeuntes, rectè an tortuoſè procedentes. Quandoquidem in multiplicibus cōſiderandum eſt, num una ſat ſit futura inciſio,an duplex ſit mollienda. Qui uerò breues & iuxta carnem deſinentes omnino & ſine periculo ſecundum ſui uniuerſam cauitatē ſecandi ſunt:alti autem & ad oſſa cartilagines'que terminati nō æquè:adhuc'que tortuoſi,rectis diligētius pertractandi ſunt.Vbi tamen nihil impediat, præſtat totam eorum cauitatem diſſecare.Proindè omnia ſinuoſa ulcera modo aqua mulſa,modo uino, modo uino mulſo, modo aceto mulſo eluenda ſunt.Ad extergendam enim ſaniem aqua mulſa præſtat. Ad repurgandum uerò & roborandum uinum mulſum confert. Ad glutinationem uinum. Ad cruentum ac graue olentem humorem acetum mulſum. At qui horū curandorum totam rationem petas ab ipſo Galeno operæpretium erit,àquo doceberis quidem ſordidos ſinus antea abſtergentibus medicamentis, quam uel glutinentur,uel carne repleantur eſſe purgandos: ut autem aduertas tu oportet,ſi unà fuerit inflammatio, non anteà his eſſe utendum,quam ipſa ſedata fuerit. Vtimur autem nos maximè ægiptio unguento ex lixiuio ſinubus lauandis mundificandis'que: adhæc poſtea cum debita poſitione, tum penicillis faſciationibus'que eorum coalitum procuramus:nil tamē, quod & anteà dictum eſt, modo id facere nihil prohibeat, præſtantius eſt,quam eos totos aperire:ita enim apertos, cū minus ſanioſa colluuies infeſtet,natura fermè ſponte replet,curat,atque ſanat. Quæ nam uerò huic perficiundo negocio ſint commoda inſtrumenta, te Medica officina noſtra docebit.Quòd ſi aliqua cauſa ſinus incumbentem cutim tenuem uelut detritum ue-

ſtimentum reddi accidat (quod Græci τρακώδης dicunt) nos uerò detrita ulcera cōmode appellamus, quæ difficulter coaleſcunt, ac glutinantur, & præſertim ſiquis compage ſiccum medicamentū imponat, ab his enim magis adhuc cutis deteretur, & exareſcet uelut pelles attritæ. Ad hæc igitur glutinanda uten dum erit medi camento, compage quidem liquido, facultate uerò ſic co. Qualè eſt phænicinum emplaſtrum Galeni, quod nos ad huiuſmodi affectiones præſtare cognouimus, ſi ita paratum fuerit, ut neque ualdè durum ſit, neque adhuc inquinare deſiuerit, ita enim præparatum & cruenta uulnera glutinat, & omnibus ulceribus cicatricem inducit. Ad ſinus autem detritos efficaciſsimum eſt, quod tenerum eſt, & compagem mollem habet, & cum oleo ueteri ac uino mediocriter uetuſto maceratum eſt. Nam ſicut duriciem ad hos uſus improbamus: ita molliciem fluidam reiicimus. Liquidum enim calido corpori incumbens diffluit & linteolum ſiccum relinquit: quod non ſolum nihil prodeſt, ſed etiam glutinandæ cuti maximè obeſt. Conuenit item atritæ ueſtium inſtar, ut comprehenſum eſt, cuti, potiſsimum mel, quoad emplaſtri ſpiſsitudinem habeat coctum, impoſitum'que. Præſtiterit autē poſt illitionem lacero in ſinu factam mirrham, uel aloen, uel thus probe trita, ſeorſim ſingula, uel ſimul omnia inſpergere. Expertum quoque & centaurium tenue mirandum pharmacum ad hos uſus eſt. Succedit huic ſymphytum, & plantaginis folia cum radicibus ſiccata: conuenit & rumicis radix, uitis alba, iris, dictamū, ſaluia, polium, ſabina, cupreſsi folia, ſalicis ſuccus, & in teneris carnibus erui farina. Quæ omnia prius tundēda ac cribranda ſunt, & ex eis tunc melli ammiſcendū eſt, quum coctum ab igne aufertur, ita ut probè cum eis agitatum mel donec tepidum fiat, imponatur linteo

teo inductum. At uerò quoniam ex abſceſsibus fiſtula naſcitur, de fiſtulis quoque aliquid (nam omnia quæ tum ad harum, tum cæterorum omnium affectuum curationem ſpectant, in alio libro huic rei proprie dicato expoſituri ſumus) dicendum eſt. Appellantur igitur fiſtulæ per translationem à fiſtulis arundinum, aut ex alia materia confectis. Eſt enim fiſtula ulcus altum, anguſtum, & calloſum, interdum etiam & ſine callo. Cuius curandi ratio talis eſt. Imprimis quia ſordidũ eſt, lixiuiũ immittatur, tantiſperque ſinatur, donec repurgata fiſtula ſit: deinde medicamentum quod exſiccet indatur cuiuſmodi Galeni medicamẽtum eſt, quod à fuluo colore cirrhum dicitur: exſiccat enim uehementer ſine morſu. Si uerò calloſum ſit ulcus, haud ità facilè curationem admittet, præſertim ſi aduſque oſſa perueniat. Non enim ante curatio ſperãda eſt, quam callus exemptus ſit. Eximitur autem aut ſcalpello, aut medicamento. Expeditius quidem in ore ulceris exciditur, intus medicamento exeditur. Exedit autem calchantum, ærugo, calx, alumen, miſy, calcithis, auripigmẽtum, ſpondilii itaque radix ferue facta impoſitáque callos eximit: item ueratrũ nigrũ duobus, tribus ue diebus inſertum, ad hæc amurca cocta & in collutionem adhibita. Sed ut hæc maximi effectus ſunt, ſi cui iſta non adſunt, facilè tamen eſt callũ quibuslibet adurentibus medicamentis prodere, aut quibus hæc maximè in effectu ſunt erodere. Satius'que eſt uel papyrum intortam, uel aliquid ex penicillo in modum collyrii aſtrictum eo illinere. Scilla quoque cocta & miſta cum calce, callum exedit. Si quando uerò (ait Corne. Celſus, qui de fiſtularũ ſignis, differẽtiis'que egregie differit) longior & tranſuerſa fiſtula eſt, demiſſo ſpecillo contra principium huius incidi, commodiſsimum eſt, & collyrium utrinque demitti. At

2. ad Glauco.

2. de comp. medi. per genera.

T

ſi duplicem eſſe fiſtulam, aut multiplicem exiſtimamus,ſic tamen ut breuis,intráque carnem ſit, collyrio uti non debemus,quód unam partem curet, reliquas omittat: ſed eadem medicamenta arida in calamum ſcriptorium coniicienda ſunt, iſ'que ori fiſtulæ aptandus,inſpirandum'que, ut ea medicamenta intus compellantur, aut eadem ex uino, uel ſi ſordidior fiſtula eſt,ex mulſo:ſi calloſior,ex aceto liquanda ſunt,atq; intus infundēdum,quicquid inditum eſt. Superponēda uero ſunt,quæ refrigerent,& reprimāt.Nā ferè quæ circa fiſtulam ſunt habent aliquid inflāmationis. Neq; alienum eſt,ubi quis reſoluerit, antequam rurſus alia medicamenta coniiciat,per oricularium clyſterem fiſtulam eluere. Si plus puris fertur,uino:ſi callus durior eſt,aceto:ſi iam purgatur,mulſo,uel aqua, in qua eruum coctum ſit,ſic ut huic quoque mellis paulum adiiciatur. Ferè uerò fit,ut ea tunica,quæ inter foramē & integram carnem eſt,uicta medicamentis tota exeat,infráque ulcus purum ſit.Quod ubi contigit,imponenda glutinantia ſunt, præcipuéque ſpongia melle cocto illita.Neque ignoro multis placuiſſe,linamentū in modum collyrii compoſitum, tinctum melle demitti: ſed celerius id glutinatur,quam impletur. Neque uerendum eſt, ne purum corpus puro corpori iunctum, non coeat, adiectis quoque medicamentis ad id efficacibus:cum ſæpe exulceratio digitorum, niſi magna cura proſpeximus, ſaneſcendo in unum eos coniungat.

Oſſa uitiata & corrupta quibus ſignis cognoſcātur, et qua ratione curentur ex Corn.Celſo Cap. XXX.

QVomodo fracta oſſa,unà cum uulnere tractanda ſint anteà ſatis expoſitum eſt.Nunc autem,quo

iniam eadem tractu temporis, non raro aliqua cauſſa alterantur corrumpuntur'que, non eſſe inutile iudicauimus, notas, & ſigna, quibus id deprehendatur, tum itaque horum incommodis occurrendi rationem adſcribere: omnibus interim ex Cornelio deſſumptis: qui differté quidem, & diligentiſsimé hanc partem tractauit. Os igitur quod uitiatum eſt, primo feré pingue fit, deinde uel nigrum, uel carioſum. Quæ ſupernatis grauibus ulceribus, aut fiſtulis, his'que uel lõga uetuſtate, uel etiam cancro, uel gangræna occupatis eueniunt. Oportet ante omnia os nudare ulcere exciſo: & ſi latius eius uitium eſt, quam ulcus fuit, carnem ſubſecare, donec integrum os undique pateat: tum id quod pingue eſt, ſemel iterum'ue ſatis eſt admoto ferramento adurere, ut ex eo ſtatu ſecedat: aut eradere donec iam aliquid cruoris oſtendatur, quæ integrioris nota eſt. Nam neceſſe eſt aridum ſit, id quod uitiatum eſt. Idem in cartilagine quoque læſa faciendum eſt: ſiquidem ea quoque ſcalpello radenda eſt, donec integrum id ſit, quod relinquatur. Deinde ſi uel os, ſiue cartilago raſa eſt, nitro bene trito reſpergendum eſt. Neque alia facienda ſunt ubi caries, nigrities'ue in ſummo oſſe eſt. Siquidem id uel paulo diutius eodẽ ferramento adurendum uel radendum eſt. Qui radit hæc, audacter imprimere ferramentum debet, ut & agat aliquid, & maturius deſinat. Finis eſt, cum uel ad album os, uel ad ſolidum uentum eſt. Albo finiri ex nigritie uitium, ſoliditate quadam ex carie manifeſtum eſt. Accedere etiam cruoris aliquid integro, ſupra dictum eſt. Si quando autem altius deſcenderit, utrum libet dubium eſt. In carie quiddem expedita cognitio eſt. Specillum tenue in foramen demittitur, quod magis minus'ue intrando, uel in ſummo cariem eſſe, uel altius deſcendiſſe teſtatur. Nigrities colligi

quidem poteſt etiam ex dolore & ex febre. Quæ ubi mediocria ſint, illa alte deſcendiſſe non poteſt. Manifeſtior tamen adacta terebra fit. Nam finis uitii eſt, ubi ſcobis nigra deſiit. Igitur ſi caries alte deſcendit, per terebram urgenda crebris foraminibus eſt, quæ altitudine uitium æquent. Tum in ea foramina demittenda candentia ferramenta ſunt, donec inde ſiccum os ex toto fiat: ſimul enim poſt hæc & reſoluetur ab inferiore oſſe, quodcunque uitiatum eſt, & is ſinus carne replebitur, & humor aut nullus poſtea feretur, aut mediocris. Sin autem nigrities eſt, aut ſi caries ad alteram quoque partẽ oſsis tranſit, oportet excidi. Atque idem in carie quoque ad alteram partem oſsis penetrante fieri poteſt. Sed quod totum uitiatum, totũ eximendum eſt. Si inferior pars integra eſt, eatenus quod corruptum eſt, excidi debet. Item ſiue capitis, ſiue pectoris os, ſiue coſta carioſa eſt, inutilis uitio eſt, & excidendi neceſsitas eſt. Neque audiendi ſunt, qui oſſe nudato, diem tertium expectant, ut tunc excidãt: ante inflammationem enim tutius omnia tractãtur. Itaque quantũ fieri poteſt, eodẽ momento & cutis incidenda eſt, & os detegendũ, & omni uitio liberandũ eſt. Longeque perncioſiſsimũ eſt, quod in oſſe pectoris eſt: quia uix etiã ſi receſsit, curatio uerã ſanitatem reddit. Itaque oſſe uitiato eiecto, cætera poſtea ſic facienda, ut ĩ uulneribus, antea præceptũ eſt. Iã uero ſint hæc ſatis cuicunque hæc uulnera curare, uel de his diſſerere cupienti. Atque ſi plura alicui à nobis in hac re prætermiſſa, uel leuius quã oporteret methodũ curatiuã præſcribenti animaduerſa, ſciat is nõ hoc nos nomine librũ iſtum conſcripſiſſe: ſed exquirendi cauſa potiſsimũ uulnerũ horũ rationẽ & naturã. Aliàs aũt, quæ obiter nunc ad curationẽ ſpectantia adſcripſimus, ex profeſſo exactius, diligẽtius, abſolutius'ꝙ pertractaturi.

FINIS.

Capita huius libri.

Prohemium folio primo

De Tormentis bellicis Cap.1. fol.2.

De puluere bombardico. Cap.2.fol.6.

De ſphærulis & globis bombardicis, Cap.3.fol.8.

Eorum qui de hiſce uulneribus ſcripſere opiniones. Cap.4.fol.9.

Sedes locorum, argumentorumque unde utraque opinio ſuas deducit rationes. Cap.5.fol.8.

Rationes eorum, qui ambuſta uulnera hæc eſſe affirmant, Cap.6.fol.10.

Eorum rationes, qui uulnera hæc non eſſe uſta contendunt. Cap.7.fol.10.

Bellicorum tormentorum uulnera ueneno eſſe infecta quibus rationibus probetur. Cap.8.fol.21.

Quid reſpondeant qui uulnera hæc non eſſe ueneno infecta uolunt. Cap.9.fol.23.

Propriæ opinionis fundamenta. Cap.10.fol.25.

Quid primam, quidque ſecundam ſectantes opinionem errauerint. Cap.11.fol.27

Eorum rationibus, qui uulnera hæc non eſſe uſta contendunt, reſpondetur. Cap.12.fol.27

Vulnera a bellicis tormentis facta ueneno infecta eſſe. Cap.13.fol.34.

Vulnerum a bellicis tormentis factorum uera diffinitio quæ ſit. Cap.14.fol.38.

His uulneribus curandis petendarum indicationum ſedes. Cap.15.42.

De horum uulnerum in carnoſis partibus curatione. Cap.16.fol.45.

De euacuandi & purgandi ratione in his uulneribus. Cap.17.fol.58.

De uictus ratione in his uulneribus. Cap.18.fol.67.

De eiiciendis globulis. Cap.19.fol.72.
De horum uulnerum in neruoſis partibus exiſtentiũ curatione. Cap.20.fol.94.
De horum uulnerum cum oſsis fractura curatione. Cap.21.fol.101.
Quomodo globulus, ſi articulo inhæſerit, euelli debeat. Cap.22.fol.109.
Si partem quampiam principem hoc telum offenderit, quid faciendum. Cap.23.fol.111.
De his, quæ extrinſecus per uulnera incidunt, curationibus que eorum. Cap.24.fol.117.
Curatio aduerſus profuſionem ſanguinis in uulneribus. Cap.25.fol.118
Curatio aduerſus horum uulnerum inflammationem Cap.26.fol.122.
Eryſipelatis uulneribus ſuperuenientis curatio. Cap.27.fol.123.
Vulnerum horum in ulcera degenerantium curatio. Cap.28.fol.129.
Curãdorum ſinuum, & fiſtularũ ratio. Cap.29.fol.134.
Oſſa uitiata & corrupta quibus ſignis cognoſcantur. Cap.30.fol.138.

ERRATA SIC CORRIGITO.

Pagina 22. linea 23. reponerere. cenſere ue, reponere, recenſereue.
Pagina 26. linea 17. ſicca, ſicca: dictio utrobique delẽda
Pagina 31. linea 24. iterum, eorum
Pagina 41. linea 14. effuſionem confuſionem
Pagina 85. linea 14. æquare, æquari.
Pagina 108, linea 30. ſubtiliſsimum, utiliſsimum.
Pagina 110. linea 19. intentiſsimè, intenſiſsimè.